

RADICALITZEM

la vida

La majoria de llibres de Virus editorial es troben sota llicències lliures i per la seva lliure descàrrega. Però els projectes autogestionaris i alternatius, com Virus editorial, necessiten un important suport econòmic. En la mesura que oferim bona part del nostre treball pel comú, creiem important crear també formes de col·laboració en la sostenibilitat del projecte. **Subscriu-t'hi!!**

La mayoría de libros de Virus editorial se encuentran bajo licencias libres y para su libre descarga. Pero los proyectos autogestionarios y alternativos, como Virus editorial, necesitan de un importante apoyo económico. En la medida en que ofrecemos buena parte de nuestro trabajo para lo común, creemos importante crear también formas de colaboración en la sostenibilidad del proyecto. **¡Subscríbete!**

Satèl·lit
sense quota

Càpsida

Replicant

-5%

5 compres
mínimo anual
a les llibreries
més barreges

Pack bienvenida
Punto de lectura
+ postal

60€

4 libros
Virus editorial
sin límite de precio

-5%
En toda la
librería online

Pack bienvenida
Punto de lectura
+ postal

Descuentos
En grupos de lectura
y otras actividades

100€

8 novedades
Virus editorial
durante un año

-5%
En toda la
librería online

Pack bienvenida
Punto de lectura
+ postal

Descuentos
En grupos de lectura
y otras actividades

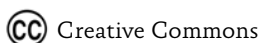
<https://viruseditorial.net/hazte-virica/>

Bernard Lambert

La pagesia i la lluita de classes

Pròleg Júlia Viejobueno

LLICÈNCIA CREATIVE COMMONS

autoria - no derivats - no comercial 1.0

Aquesta llicència permet copiar, distribuir, exhibir i interpretar aquest text, sempre que es compleixin les condicions següents:

Ⓐ Autoria-atribució: s'haurà de respectar l'autoria del text i de la seva traducció.

Sempre es farà constar el nom de l'autor/a i el del traductor/a.

No comercial: aquest treball no es pot utilitzar amb finalitats comercials.

Ⓒ No derivats: no es pot alterar, transformar, modificar o reconstruir aquest text.

Ⓔ Els termes d'aquesta llicència hauran de constar d'una manera clara per a qualsevol ús o distribució del text. Aquestes condicions es podran alterar només amb el permís explícit de l'autor/a.

Aquest llibre té una llicència Creative Commons Attribution-NoDerivs-NonCommercial. Per consultar les condicions d'aquesta llicència es pot visitar creativecommons.org/licenses/by-nd-nc/1.0/ o enviar una carta a Creative Commons, 559 Nathan Abbot Way, Stanford, Califòrnia, 94305, EUA.

© 1970 del text, hereves de Bernard Lambert

© 2025 d'aquesta edició, Virus Editorial

Títol original:

Les paysans dans la lutte des classes

Edició i maquetació: Virus Editorial

Traducció del francès de la Introducció, de les seccions 1 a la 4 del capítol 2, del capítol 3 i de la Conclusió: Josep Lluís Carod-Rovira

Traducció del francès del capítol 1 i de les seccions 5 i 6

del capítol 2: Jèssica Cañagual Pallarès

Correcció d'estil: Jèssica Cañagual Pallarès

Correcció de gal·lerades: Helena Roura Altés

Primera edició a Virus Editorial: març del 2025

ISBN: 978-84-17870-46-1

Dipòsit legal: B-5701-2025

Virus Editorial i Distribuïdora, SCCL

C/ Junta de Comerç, 18, baixos

08001 Barcelona

Tel. / Fax: 934 413 814

editorial@viruseditorial.net

www.viruseditorial.net

ÍNDEX

PRÒLEG. Júlia Viejobueno	9
Introducció	17
Les alienacions	23
Una ideologia: el corporativisme	26
Un mite: la propietat del sòl	28
Un mode de vida: l'explotació familiar	30
Una empremta duradora: l'alienació religiosa	36
Un equívoc que és difícil de canviar: l'escola	41
Una intoxicació: els mitjans d'informació	50
La pagesia i la lluita de classes	57
L'herència del passat: el compromís amb la burgesia	59
Formes antigues de la lluita de classes	62
Les noves formes de la lluita de classes: la proletarització	66
Els equívocs de la cooperació	73
Els acceleradors	80
Una mistificació: el corrent reformista	85

Pistes per a una acció socialista	93
Quin tipus d'acció hem de portar a terme?	95
La lluita directa contra el règim capitalista	103
L'acció dels pagesos en l'economia global	125
Les aliances	128
La dimensió internacional de la lluita	141
 Conclusió	 151

Nota editorial

Aquesta edició s'ha fet sobre la base de la traducció feta per Josep Lluís Carod-Rovira (que l'ha cedit amablement) per a l'editorial La Magrana l'any 1979, de la qual s'ha fet una correcció i revisió d'estil. Aquella publicació no incloïa alguns capítols i seccions, que s'han traduït per l'edició que teniu a les vostres mans. S'ha fet també una tasca d'actualització de dades tant respecte la realitat francesa com de les diferents zones dels Països Catalans, sempre que s'han trobat fons fiables. Les notes són de l'autor llevat quan s'indica que són de la traducció (*N. de la T.*) o de l'editorial (*N. de l'E.*).

Pròleg

Júlia Vicjobueno

Ara fa una dècada, quan residia a Barcelona mentre estudiava a la universitat, un Sant Jordi de no sé quin any en concret vaig comprar a la Rambla un llibre que no era pas una novetat però que em va cridar l'atenció per la portada senzilla, el format de butxaca i el títol: *Els pagesos i la lluita de classes*. Tot i adquirir-lo no vaig procedir a fer-ne una lectura completa i amb el pas del temps va anar passant de prestatge en prestatge esperant el seu moment. Poc m'imaginava en aquells instants que deu anys després el llegiria per fer-ne el pròleg de la nova edició que teniu entre les mans.

Aleshores tampoc m'hauria passat pel cap que el motiu de fer aquest prefaci fos que després d'acabar el grau d'Estudis literaris decidiria tornar a casa i al poble, a un poble de cent habitants del Priorat eminentment agrícola i en una situació de despoblament, i que acabaria fent una tria vital que diria que pot ser qualificada d'arriscada i d'anar a contracorrent: seguir amb la feina i ofici familiars i ser pagesa.

Potser si al seu moment hagués emprès un altre rumb, si hagués decidit continuar la formació literària i cultural o m'hagués mogut en altres ambients, suposant que el destí m'hagués portat per uns altres camins a escriure aquest tros de text el caire d'aquest pròleg seria del tot diferent. Potser tindria més coneixements sobre el Maig del 68 —moviment a partir del

qual surt aquest llibre—, sobre la figura de Bernard Lambert o sobre el socialisme, però no és el cas.

A pesar d'això, a pesar d'aquest desconeixement teòric, crec que el fet de treballar la terra dia a dia i fer-ho d'una manera concreta que està des de fa massa temps en risc de desaparició m'ha permès fer una lectura i tenir una visió de l'obra particular que segurament serà compartida per moltes persones que actualment es troben en situacions laborals i vitals semblants.

I és que una de les riqueses d'aquest text està relacionat amb aquesta circumstància. Malgrat que hagin passat cinquanta-cinc anys des de la primera publicació, tot i la diferència entre països i contextos, el que exposa Lambert en aquest llibre sobre la pagesia continua vigent, malauradament ben vigent.

Lambert va aprofitar les revoltes del Maig del 68 per posar el focus sobre els pagesos i la situació d'explotació i empobriement que vivien. No ho va fer ni des de la llunyania, ni des de la intel·lectualitat ni l'individualisme sinó des de l'agricultura i la lluita de classes i sindical compartida. Des d'aquesta posició i experiència va parir un text ben estructurat i sense cap paraula sobrerà que combina l'anàlisi i la reflexió amb la proposta d'acions i que es dirigeix tant a pagesos i ramaders com a tots aquells que volen canviar el sistema imperant —sistema que, tant en aquell moment com ara, era i és el capitalisme—.

És en aquest últim punt on rauen dos encerts de l'enfocament de Lambert a l'hora d'abordar la situació de la pagesia: recordar en tot moment que la pagesia està tocada de mort si el sistema capitalista no canvia, i fer entendre que els pagesos pateixen l'opressió d'aquest sistema tal com els passa als proletaris i a la classe treballadora.

Per a qui no estigui avesat a aquests termes o no tingui un bagatge teòric i ideològic que li doni la confiança per dominar-los i fer-los servir —que em sembla que pot ser una part important de la pagesia actual, començant per mi mateixa, per exemple— aquest enunciat els pot fer enrere però amb la lectura del text és fàcil entendre a què es referia Lambert.

De manera resumida es podria dir que el que assenyala l'autor és que durant l'últim segle la pagesia i la societat en general

han sofert canvis importants que els han afectat directament a la manera de viure: a les feines, a l'economia, als llocs on resideixen, a la manera de relacionar-se... Aquests canvis han estat marcats per polítiques que busquen el benefici d'uns pocs però que necessiten d'uns molts per a que siguin possibles (amb la càrrega negativa que això comporta per a qui en sofreix les repercussions).

Dels canvis que el gruix de la població va experimentar en aquests nou ordre se'n poden destacar alguns, com ara: abandonar els pobles i la ruralitat per anar a viure a ciutat; passar de ser agricultors a mà d'obra treballadora de la indústria i el tercer sector; o la industrialització de les feines agrícoles i de transformació dels productes. En aquest context la pagesia va quedar en certa manera aïllada o desemparada, a cavall de dos mons.

D'una part estava massa lluny de les urbs per poder-ne formar part i adaptar-se a les realitats que hi naixien, però alhora no deixava d'estar-hi en contacte, ja fos per alimentar-les amb l'èxode de persones que canviaven pobles i camp per ciutats, o per produir els aliments i els materials que des de les metròpolis es requerien. Així mateix, amb aquesta nova conjuntura, la pagesia va haver-se d'adaptar a les noves demandes i tecnificacions per poder sobreviure, però els ritmes i les exigències marcats no partien de la seva realitat i possibilitat d'acció sinó que venien imposats des de fora i des de dalt, o sigui pels pocs que tenien el control econòmic i polític.

És a partir d'aquesta situació que la pagesia empen una deriva que la debilita. Volent-se adaptar a les normes que marca la burgesia i el capital —o fent-ho per l'obligació de simplement tirar endavant— entra a la roda d'un sistema que l'únic que fa és aprofitar-se'n i exprimir-la, que no l'ajuda ni la dota de les eines necessàries per fer-la viable i solvent sinó que l'acaba condemnant a la desaparició. Mentre això passa, mentre tot aquest sistema ofega la petita pagesia, les grans corporacions acaben copant tota la producció i transformació d'aliments i matèries primeres.

Tot plegat no és res que no coneguem a dia d'avui. Les conseqüències d'aquest *modus operandi* que als anys setanta

explicava Lambert són les que pateix l'actual pagesia, i si en aquell moment el nombre d'agricultors ja estava en davallada actualment les xifres encara són més bèsties.

L'autor, però, va més enllà del que s'ha exposat en aquest breu resum. En el seu anàlisi explica que tots aquests canvis no haurien tingut la mateixa força si la burgesia i el capitalisme (el poder, vaja) no haguessin tingut control i influència en la configuració de tots els àmbits que conformen la societat: els mitjans d'informació, l'ensenyament, les lleis, les formes de vida acceptades... Són el que ell anomena «alienacions», que expliquen perquè els pagesos adopten o assumeixen formes de pensament i de vida més properes a la burgesia que a les seves realitats i que els impedeixen crear altres realitats que podrien millorar les seves vides. Tot junt li serveix per exposar els motius que han fet que, també fins a dia d'avui, el pagès sigui vist més aviat com un petit burgès conservador que no pas com un treballador explotat.

Dit així tot sembla força abstracte i carregós, però a l'obra els punts es van unint de forma harmònica fins a fer un retrat ben acurat de la pagesia dels anys setanta que arriba a dia d'avui, de la situació que vivia i d'allò que s'hi relacionava i que amb el pas del temps no ha canviat tant.

Així, en el llibre també s'hi troben referències al paper de les dones dins de l'explotació agrària, a les dificultats per accedir a la terra, a la qüestió de la propietat del sòl, a les càrregues econòmiques que comporten les herències i les inversions, al despolament, al paper d'organitzacions sindicals, a la necessitat de tenir formacions agràries adequades, a les aliances amb sectors que no són pròpiament agraris, a la urgència de cooperar, al vincle de la pagesia local amb la pagesia d'altres països i l'explotació que sofreixen els pagesos en l'economia global, a la urgència de tenir preus justos i controlar mitjans de producció, als perills de la tecnocràcia, als errors que en el passat han comès les alternatives al capitalisme... i a tantes altres coses que potser aquí no cal citar sinó que serà de més profit trobar-les en la lectura.

En tot el text Lambert no dubta a assenyalar que el problema de tots els mals és el sistema capitalista que ho regeix tot.

No és una crítica feta en va sinó a través de tot el que exposa; no és una crítica acarnissada contra qui pot ser alternativa sinó que anima a la presa de consciència i obre portes a la lluita compartida; no és una crítica simple sinó que proposa possibles solucions. I és una crítica necessària perquè sovint, en el nostre dia a dia, les batalles de la pagesia intenten resoldre aspectes concrets que, a la llarga, són petites victòries que es transformen en pedaços que tapen les falles d'un sistema que ha dictat sentència de mort a un tipus de pagesia i, de retruc, a una manera de viure i treballar.

És pel conjunt de tot plegat que *La pagesia i la lluita de classes*, com a resum del lloc d'on venim i on encara estem ancorats, és una mena de mirall on qui es dediqui a la pagesia pot buscar el reflex i qui n'estigui a fora però interessat hi pot trobar un bon eco que ressona en la nostra actualitat.

Amb tot, no seria descabellat fer cas al propi autor quan al final acaba dient que «aquest llibre pretén només ser el punt de partida d'una recerca i d'una reflexió que s'enriquiran amb les diverses experiències viscudes pels mateixos pagesos».

Introducció

Des del maig del 1968, els conflictes socials a França van agafar una dimensió més política. Els pagesos, tradicionalment inclosos en les categories conservadores, es veuen afectats per aquestes lluites? Poden fer una aportació directa i, en certa manera, original?

Aquest llibre no contestarà del tot aquestes preguntes. La seva finalitat és proposar, d'entrada, a la militància pagesa, així com a la classe obrera, als estudiants i intel·lectuals i també als grups i homes polítics que han mantingut la seva llibertat de pensament i d'acció enfront del règim capitalista, una reflexió arrelada en l'experiència viscuda tant en el terreny professional, com sindical o polític.

No es tracta d'una expressió aïllada. Encara que els termes escollits o la trama general no siguin exactament els que hauria seleccionat una altra persona o un altre grup, les idees exposades són fruit de raonaments, compromisos, accions i reflexions realitzades col·lectivament, tant en l'àmbit professional com polític. De fet, aquest llibre representa un treball en equip.

Aquesta temptativa d'anàlisi, derivada d'experiències personals, tant en el pla individual com a través d'accions col·lectives, té com a finalitat, d'una banda, obrir la recerca i el diàleg, però també, d'altra banda, aportar elements per a desenvolupar l'acció sobre el terreny. Per tal que aquesta acció sigui

plenament eficaç, ha de situar-se en el marc de perspectives polítiques clares. Però només a partir d'enfrontaments concrets, de lluites pràctiques contra totes les formes d'explotació de les quals és víctima, aconseguirà la pagesia dur a terme la més difícil de les revolucions: la de les mentalitats.

Realment són força els militants, pagesos o no, que es demanen: com és que els camperols, aixafats pel sistema capitalista, es comporten políticament com a conservadors, com a guardians de l'ordre establert?

De fet, la burgesia, classe dominant que posseeix el poder tant en l'àmbit polític com econòmic, ha sabut aprofitar-se de la situació aparent dels pagesos, petits propietaris individuals, per tal d'imposar-los comportaments polítics reaccionaris. Els agricultors han adoptat maneres de pensar i formes de vida de les quals sovint han sigut presoners. A la primera part del llibre, intentarem desmuntar aquests mecanismes que es troben molt lluny de les realitats econòmiques viscudes en el seu dia a dia.

Ara bé, quines són aquestes realitats? Cal equiparar els pagesos amb la patronal industrial? Hi ha realment una convergència entre la situació del pagès explotat i la del president-director general de la societat anònima Citroën? Denunciant les falses solucions, sobretot preconitzades pels dirigents agrícoles reformistes que volen, a totes passades, trobar una sortida duradora al problema agrícola en el marc del capitalisme, intentarem analitzar la situació econòmica real de la pagesia, explotada de diverses maneres. En la seva funció de productor, l'agricultor perd, cada vegada més, el control de la seva producció i fins i tot dels seus mitjans de producció: dit d'una altra manera, es *proletaritza*, sense esdevenir encara assalariat en el sentit estricte. Els qui es troben a fora d'aquest sistema constitueixen la reserva de mà d'obra, mantinguda en la pobresa per tal de convertir-se en els peons que la indústria capitalista necessita per assegurar el seu desenvolupament i augmentar els seus beneficis. Tots aquests fenòmens els estudiarem a la segona part.

A continuació, veurem quines accions cal escometre: si és cert que la proletarització afecta l'agricultura, els camperols han de lluitar contra aquells qui els condemnen a esdevenir

manats per a explotar-los millor. Aquí es tracta ja d'una lluita de classes que penetra el mateix medi agrícola, ja que comprèn també els agricultors capitalistes que han triat el bàndol dels explotadors.

Tanmateix, podran menar els pagesos aquestes lluites de manera aïllada? Amb prou feines representen el 17% de la població activa i aquesta xifra disminueix ràpidament. D'entre ells, un de cada cinc pot esperar sortir-se'n per la via capitalista. Però en altres indrets, altres homes viuen la condició proletària i lluiten per tal de canviar la societat.¹ El combat dels pagesos ha d'unir-se al seu combat, que és el de tots els qui cerquen la via del socialisme.

1. En l'actualitat, aquesta xifra ha canviat de manera substancial. Segons l'Institut National de la Statistique et des Études Économiques, la població activa francesa a l'agricultura ha disminuït a l'1,97% (lc.cx/hE4lzw). En el cas de Catalunya, avui és un 1,42% segons l'Idescat (lc.cx/R-wRxD); mentre que al País Valencià és d'un 2,1% i a ses Illes d'un 0,7%, segons l'Institut Nacional d'Estadística (lc.cx/yMTYUc). La mateixa font indica que la població activa agrícola suposa un 3,7% del total de l'Estat espanyol (*N. de l'E*).

Les alienacions¹

Qualsevol acció sindical i política parteix dels problemes que hi ha als llocs de producció. Aquells qui hi treballen han de dirigir-la i controlar-la constantment.

Aquesta observació fonamental no significa que els militants, per respecte als treballadors, hagin d'ignorar o passar per alt les alienacions secretades per la societat burgesa i de les quals són víctimes els mateixos explotats.

Agafar com a pretext aquestes alienacions de la manera com ho fan els reformistes del Centre Nacional dels Joves Agricultors (CNJA, *Centre National des Jeunes Agriculteurs*) i de la Federació Nacional dels Sindicats d'Agricultors (FNSEA, *Fédération Nationale des Syndicats d'Exploitants Agricoles*) per fabricar el futur dels homes sense ells significa o bé optar per l'imperialisme intel·lectual que pot conduir al feixisme, o bé voler organitzar una evolució tecnòcrata que, com que no serà assumida pel poble, conduirà necessàriament a la implantació d'una dictadura burocràtica.

A la inversa, negar-se a examinar el tipus de mentalitat que s'ha creat entre els pagesos explotats per les estructures burgeses

-
1. Entenem per això la repercussió en la consciència i en el comportament dels pagesos de les influències tradicionals que pesen sobre el medi rural, sense referir-nos concretament als debats que divideixen els marxistes sobre el concepte d'*alienació*.

en què viuen i que els condicionen significa caure en la demagogia populista, significa negar-se a fer-se càrrec del medi tal com és per ajudar-lo a transformar-se, a desfer-se de les superestructures intel·lectuals que el pressionen.

Una ideologia: el corporativisme

Cap medi francès, exceptuant potser els mestres de primària, està tan marcat com el dels pagesos pel reflex corporativista. L'Església catòlica, amb una gran influència entre els pagesos, ha contribuït a fer penetrar aquesta doctrina fins i tot predicant-la ella mateixa, amb les encíclics de Lleó XIII i de Pius XI, les Setmanes socials d'Angers² l'any 1935 i el suport a la seva implantació per part del Règim de Vichy. Tanmateix, l'experiència històrica que havia viscut el medi l'havia fet receptiu a aquesta orientació, que actualment encara imposa la seva petjada, fins i tot entre els reformistes.

La Revolució Industrial i la implantació d'una civilització eminentment urbana es van realitzar sense els pagesos i en contra seva.

Presoner d'estructures de producció arcaiques, aïllat, separat dels altres homes sis de cada set dies per la natura de la seva feina, integrat en una xarxa social que no supera els límits del poble i incapaç d'aplicar el progrés tècnic ni tan sols a dins de la seva producció per culpa de la complexitat que presenta el domini de les ciències biològiques, el pagès va veure amb desconfiança com es va crear un altre tipus de societat que li era profundament forana. Va ser molt més propens a tancar-se en si mateix i en la «unitat» de la seva professió perquè els notables tradicionalistes i els capellans no deixaven de presentar-li la ciutat com el medi de la perdició.

2. Les Semaines sociales de France (SSF) són una mena de grup d'influència catòlica que, des del 1904 i arran de l'encíclica *Rerum Novarum* de Lleó XIII (fins avui mateix), defensa i difon l'anomenada doctrina social de l'església (*N. de l'E.*)

Confusament, també se sentia espoliat per aquest altre món que anava agafant cada vegada més força. Ell o els seus fills eren els que l'haurien d'alimentar amb mà d'obra. N'assegurava parcialment el finançament per diversos mitjans, ja fos tornant a comprar el sòl d'una burgesia que destinava el seu capital a la indústria, o bé pagant, en cada herència, la seva part als germans i les germanes que marxaven a la ciutat.

Deixant de banda els afalacs demagògics que li arribaven, sobretot en període electoral,³ sentia que havia arribat l'hora del menyspreu cap a ell. Vestigis del passat, tots aquests senyors instruïts li deien que sempre es podia fer pagès, que aquesta paraula fins i tot significava *endarrerit*, *retrògrad*. A ningú li calia la seva col·laboració ni la seva aportació cultural per construir un món nou.

Així doncs, com ens pot sorprendre la seva profunda adhesió a l'Antic Règim, a un sistema que organitza el país de manera vertical, principalment a partir dels organismes professionals? Sense poder entendre el que passava al seu voltant, el pagès explotat se sentia més pròxim a aquells que practicaven el seu ofici, encara que fossin grans agricultors, que dels intel·lectuals o dels obrers de les ciutats.

A més, saben perfectament com treure partit d'aquests sentiments de frustració, els conservadors de tota casta! Han convertit «la unitat professional» en un valor per si mateix, superior a qualsevol altre. Partint d'aquesta base, poden utilitzar com els vingui de gust aquest sentiment per fer que els triïn com a dirigents de les organitzacions professionals, per una banda, i per aprofitar-se de la multitud dels pobres per defensar els seus propis interessos, per l'altra.

Més recentment, n'hi ha d'altres que capten aquest reflex per intentar establir, en el marc d'una suposada regionalització, una estructura política neocorporativista. Els reformistes, tant a la FNSEA com al CNJA, juguen tant com poden amb aquesta idea per tal que, col·lectivament, dins dels grups cooperativistes o dels

3. El pagès representa la ponderació, el seny, el sentit comú. És el guardià dels nostres valors, de la civilització cristiana, etc.

organismes professionals, els pagesos adoptin un comportament i una mentalitat de patrons vers els treballadors.

El corporativisme no està mort, hem de tenir-ho en compte a l'hora de triar tant les accions que volem dur a terme com la tàctica que cal fer servir. A vegades, per exemple, potser és preferible, sempre que sigui possible i amb la condició de no renegar de les opcions fonamentals, acorrallar l'adversari perquè sigui ell el que trenqui una unitat cada vegada més fictícia, que no pas prendre directament la iniciativa de fer-ho. Aquell qui sigui el responsable de la ruptura als ulls de l'opinió agrícola s'arrisca a perdre tota la seva influència i tots els seus mitjans d'acció, pel fet d'haver transgredit un tabú. Tanmateix, això no canvia el fet que el reflex corporativista representa una alienació que cal denunciar, extirpar i, en alguns casos, trencar per complet, a fi de permetre que els pagesos explotats assumeixin ells mateixos la defensa dels seus interessos i la lluita per una altra societat.

Un mite: la propietat del sòl

Al contrari del que podrien pensar els sectors externs a l'agricultura, els pagesos, i sobretot els joves, accepten més fàcilment que abans el fet de qüestionar el dret de propietat del sòl. Tot i això, en el context actual, l'obligació d'esdevenir propietari per aconseguir la seguretat i la iniciativa continua pesant sobre les mentalitats en el sentit de l'individualisme i d'un comportament com de «petit patró». Veurem més endavant que aquesta situació estava justificada fins fa molt poc, tenint en compte les necessitats econòmiques de la societat. Però l'actitud política dels pagesos no és aliena a aquest problema i a la dreta conservadora no li ha passat per alt aprofitar-se'n.

Històricament, l'accessió a la propietat individual del sòl ha permès que els agricultors puguin deslliurar-se de les tuteles senyorials. Al segle XIX, va permetre que l'acte de producció fos més eficaç, en un moment en què els primers centres industrials i urbans creaven una demanda més elevada de productes alimentaris: els pagesos propietaris podien assumir el risc d'algunes

inversions, ja que la propietat els havia atorgat l'estatus d'emprendedor.

Però fixem-nos en l'altra cara de la moneda.

En les regions amb una forta pressió demogràfica, en cada herència, fins a l'arribada del Decret llei del 17 de juny de 1938 sobre la indivisió, la majoria dels fills compartien l'explotació. I heus aquí una de les raons de la increïble parcel·lació que causa problemes en la major part de les regions franceses. Per exemple, en alguns municipis de l'oest, la superfície mitjana de les parcel·les és inferior a les 25 àrees. I la societat subvenciona la reestructuració (concentració parcel·lària), mentre que, per mitjà del seu Codi civil, la societat mateixa va ser la que va organitzar la desestructuració. És cert que, avui dia, per contenir el creixement dels béns alimentaris, la societat ha abandonat l'ajuda a la concentració parcel·lària, tot condemnant així més ràpidament a una bona quantitat de pagesos a la desaparició. Altres regions van viure un fenomen diferent: a fi d'evitar compartir el patrimoni familiar, es va intentar limitar els naixements. Sense entrar en judicis morals, cal constatar que aquesta política del fill únic va intensificar el procés de despoblament i el declivi econòmic que se'n desprèn.⁴

Actualment, malgrat la llei sobre la indivisió que limita la parcel·lació, en cada herència, aquell qui es queda l'explotació ha de pagar compensacions econòmiques als seus germans i germanes, la qual cosa fa que s'endeuti durant quinze, vint o fins i tot trenta anys. Al mateix temps, està obligat a limitar les inversions productives. El 1968, com a mínim dos mil milions i mig de francs van abandonar l'agricultura. Si el preu del sòl

4. Semblaria que Lambert es refereix aquí a la política del fill únic xinesa, que imposava el màxim d'un fill a les zones urbanes. Aquesta, però, no va ser decretada fins al 1982 (finalitzant l'any 2015), anys després de publicar-se la primera edició d'aquest llibre. En tot cas, ja abans d'aquesta data i des del 1972 va ser ben coneguda una política de control demogràfic d'intervenció sobre els índex de natalitat per part de les autoritats xineses. Potser en el moment d'escriure el llibre Lambert, les mesures xineses en aquest sentit fossin popularment conegudes amb aquest apel·latiu (*N. de la E.*).

continua augmentant al ritme actual, en sis o set anys aquesta hemorràgia arribarà als sis mil milions.

Aquestes restriccions tenen per objectiu crear un ambient de divisió i d'individualisme, d'una banda, entre germans i germanes, i d'altra banda, entre els pagesos que es veuen forçats a créixer i que, malgrat la seva pobresa, competeixen feliçment entre ells.

Al final, quan cap fill accepta córrer el risc de tornar a comprar-ne les parts, molt sovint el sòl es posa a la venda. Gairebé sempre, qui la compra no és l'agricultor que més el necessita, sinó algú que, sigui agricultor o no, disposa d'una quantitat important de capital. La distribució del sòl, eina de treball, se sotmet a la llei del mercat, és a dir, de la jungla.

Des de fa molt de temps, la indústria ha socialitzat —si es pot dir així— les seves eines de treball mitjançant les societats de capital, societats anònimes o d'altres. Gràcies a aquest sistema, els titulars del capital asseguren la perennitat de l'empresa, així com, sens dubte, el manteniment de la seva dominació sobre els treballadors. En l'actualitat, per a una bona quantitat de joves agricultors, el problema de la transferència del dret de propietat del pla individual al pla col·lectiu resulta un tema candent. Per la seva banda, el sistema capitalista, per raons evidentment molt diferents, admet que aquesta mena de transferències han esdevingut necessàries. En l'última part, analitzarem els mètodes per mitjà dels quals pretén fer-ho i presentarem propostes d'acció per als militants pagesos.

Un mode de vida: l'explotació familiar

El sistema de producció artesanal, tot i que ofereix la possibilitat d'iniciatives i responsabilitats individuals, també obliga tots els membres de la família, sobretot quan es fa front a una situació difícil, a oferir el millor d'ells mateixos per a l'evolució de la petita unitat econòmica polivalent.

Sovint, els petits i mitjans pagesos, així com les seves dones, són presoners d'aquest sistema, i han d'acceptar horaris de treball

que poden arribar a les 12, 14 o 16 hores al dia en puntes de feina. Tan aviat com poden, la majoria d'ells es veuen forçats a interrompre de manera parcial o total els estudis dels fills, per comptar amb el suport d'una mà d'obra extra que no sol ser remunerada, o bé per obtenir el miser salari d'aprenent en una fàbrica qualsevol de sabatilles.

Aquí no es tracta de condemnar els treballadors que es veuen obligats a lluitar per viure d'acord amb aquesta estructura. La seva lluita és la nostra lluita, i el sistema capitalista els explota per partida doble: d'una banda, disminuint el seu nivell de vida per obligar-los a marxar (ús del planter de mà d'obra); d'altra banda, presentant-se com a defensors d'aquest sistema que reforça les tendències individualistes, patriarcals i de petits burgesos dels pagesos, amb l'esperança de mantenir la dominació política dels notables per sobre d'ells.

El sindicalisme agrícola, per la seva estructura, manté i reforça aquesta tendència. Per raons filosòfiques molt arrelades, es nega a convertir-se en l'expressió dels homes i les dones considerats treballadors. Les dones no tenen la possibilitat d'exercir un paper sindical (deixant de banda les comissions femenines paral·leles sense poder ni responsabilitat), llevat de si són vídues i se les considera les «caps» de l'explotació.⁵ La FNSEA ha

5. A França, des del 2012 s'aplica a les organitzacions sindicals agràries el que s'anomena «representació-mirall», precisament basada en la posició de cap d'explotació, en funció del qual les dones tenen al voltant d'un 30 % dels càrrecs als òrgans de direcció sindical. A Catalunya, segons el Departament d'Agricultura, Pesca, Ramaderia i Alimentació, les dones suposen el 26 % de les caps d'explotació i el 19 % de la mà d'obra assalariada; en canvi, a Unió de Pagesos, que és l'organització sindical més important d'aquest àmbit, la seva Comissió Permanent està formada per 12 homes i 5 dones, dels seus responsables nacionals 17 són homes i 2 són dones, i les coordinacions comarcals les ocupen 34 homes i 1 dona. Al País Valencià només 19 dones figuren com a caps d'explotació i són l'11 % de la mà d'obra assalariada, mentre que a la comissió executiva La Unió Llauradora i Ramadera, una de les organitzacions més importants, només figuren 9 homes. A Ses Illes, les dones són un 33 % de les caps d'explotació i el 23 % de les treballadores; no hem pogut trobar, però, dades fiables sobre representació sindical (*N. de l'E*).

decidit ser un sindicalisme d'empresaris, com les petites i mitjanes empreses (PME) o el Consell Nacional del Patronatge Francès (CNPF, *Conseil national du patronat français*) i no pas un sindicalisme de treballadors. Des del seu punt de vista, estructuralment, no s'han de confondre els pagesos amb els obrers. No s'ha de convertir en un sindicat de treballadors. S'ha d'anar a missa i repicar: els pagesos explotadors i els pagesos explotats han d'estar reunits en la mateixa organització.

En el fons, la dominació del pare de família sovint representava per a aquest últim una mena de revenja. Dominat pel seu propietari, a qui a vegades anomenava «Monsieur notre Maître» (Nostre Senyor Amo); trepitjat pels notables locals, a qui, pel sentiment d'inferioritat a causa de la falta de mitjans d'expressió, confiava la tasca de representar-lo i la suposada defensa dels seus interessos, s'acabava venjant amb l'explotació familiar.

La nova concepció del «cap» d'empresa, preconitzada pels reformistes de la FNSEA i del CNJA, suposa una regressió pel que fa al vertader lloc de les dones a dins de l'explotació tradicional d'anys enrere.

Així doncs, hi existia certa divisió tant de les responsabilitats com de la feina. Totes soles les dones s'ocupaven del corral, de la cort, de munyir les vaques, de produir mantegues i formatges. A moltes regions, elles mateixes comercialitzaven els seus productes als mercats que li quedaven més a prop. Disposaven d'un pressupost personal, que també representava el pressupost de mestressa de casa. A més a més, molt sovint, no tenien res a veure amb l'evolució general de l'explotació, més enllà de proporcionar una mà d'obra suplementària. També és cert que se'ls exigia que fessin una quantitat de feina inversemblant, que acostumava a estar per damunt de les seves forces. Així n'estaven de velles les nostres mares abans dels 40 anys.

Ara bé, en comparació amb la seva mare o la seva àvia, quina és la situació de la filla o de la neta avui dia? L'ideal que se li ha presentat des de la primària, i sobretot a les escoles de la llar, consisteix a preparar-se per *servir-li* bé al seu marit i *criar correctament els seus fills*. No a *ser* per ella mateixa, sinó a *estar al servei dels altres*. Això implica que, si troba un marit que sigui

agricultor i que es guanyi bé la vida, la convertirà en mestressa de casa, en petita burgesa, lliure de les obligacions laborals que havia patit la seva mare.

En el 80 % dels casos la realitat és molt diferent: l'explotació no té ni prou ingressos ni prou mida per a finançar l'equipament necessari. El marit necessita un treballador extra i la dona s'ha d'ocupar de munyir les vaques, d'alimentar-les, de criar l'avi-ram o els porcs, etc. Intervé, en funció de les necessitats, en els treballs del camp. Exerceix el paper de peó. Evidentment, no té cap qualificació professional: de manera oficial, se la considera *sense ofici*. Al contrari de la seva mare, ella no gestiona un pressupost fruit del seu treball: l'empresari o la cooperativa li prenen uns productes que ja no es transformen a la granja, ni es venen en el seu estat actual al mercat. El seu marit és qui s'ocupa de tota aquesta part i és qui representa l'explotació a dins de l'agrupació de productors, a la cooperativa, a l'agrupació tècnica, al sindicalisme o on sigui. Quina humiliació per al seu marit, segons la mentalitat del medi, si no fos així! És ell qui ha de portar els pantalons!

Com és evident, aquest últim no s'ocupa de l'educació dels nens.⁶ Aquesta és feina de les dones, i no importa si el nen, i la seva educació, és la primera víctima d'aquesta actitud. Fins i tot cal preguntar-se si, en aquestes condicions, la llar continua sent la construcció d'una cèl·lula, obra de dues persones que aporten, cadascuna a la seva manera, el seu gra de sorra. La dona que només intervé en el món a través del seu marit ja no és ella mateixa: està absorbida. Com s'ha de produir un intercanvi en aquestes condicions, si l'aportació té un únic sentit? El nen que només es comunica amb la seva mare es troba amb el mateix problema.

Si, per sort, s'aconsegueix ser la «mestressa de casa» ideal concebuda des d'un principi, s'arriba al màxim objectiu de la concepció burgesa. Tancada a dins de les seves quatre parets

6. Hi ha una frase en francès que s'escolta sovint i que caracteritza aquesta mentalitat: «*Occupe-toi donc de tes gosses!*» (Encarrega't tu, doncs, dels teus fills!).

i convençuda de la seva inutilitat en comparació amb el seu marit treballador, la dona que és tot «somriures» i «rams de flors» es converteix en l'instrument perfecte, el «repòs del guerrier» en tots els sentits. Acaparada cada dia pels seus fills, sola davant d'ells, ella no està present: ella els sosté. No es tracta de negar el mèrit, la valentia i la influència de les dones que han viscut aquesta situació d'una manera remarcable, convertint-ho en la seva vida. Es tracta de qüestionar una forma de societat en la qual la segregació es manifesta de diverses maneres, a fi de mantenir les extremadament nombroses relacions de dominació.

La societat burgesa ens presenta les dones de dues maneres: com a guardianes de la llar al servei dels seus marits i dels seus fills, sense cap acció real sobre el món ni sobre la societat que les envolta i la qual no coneixen; o bé com a objecte de desig sexual, utilitzat principalment de mil maneres per part de la publicitat, amb l'objectiu d'atordir el consumidor i conduir-lo a la compra, no d'allò que necessita, sinó d'allò que se li vol vendre. Les dones en cap cas tenen valor com a persona. Tot això, evidentment, només s'aplica al medi rural...

Mentre la cèl·lula familiar continuï construint-se a partir de les relacions de dependència, suposarà un obstacle per a la presa de consciència socialista. «No s'obté un gat d'un gos», diuen els pagesos vells. Tampoc s'obté un socialista d'un *pater familias*.

És veritat que des de fa uns anys, cada vegada més pagesos noten el pes de les alienacions viscudes a les «explotacions familiars». Sovint intenten trencar-les creant diverses formes d'agricultura col·lectiva.

Aquesta agricultura associativa té unes profundes arrels històriques. El treball individual i artesanal, encara que sigui predominant en l'agricultura, no ha impedit que els pagesos puguin crear, per exemple, equips de collita (batuda), per dominar entre uns quants una tècnica que seria impossible practicar-la tot sol. Per comptar amb certa seguretat, els pagesos, des de fa dècades, han creat mutualitats per ajudar-se els uns als altres, a fi de garantir la continuació de l'explotació, malgrat els accidents o la mort d'un d'ells. La innovació que representa l'agricultura

associativa es relaciona directament amb l'experiència i amb la història dels agricultors que volien aconseguir de manera col·lectiva alguns mitjans que eren inaccessibles per a un individu sol. Per ser eficaços i fer-se entendre, amb aquest objectiu l'han d'incorporar els militants.

És cert que l'acció en favor de l'agricultura associativa en totes les seves formes, duta a terme per un bon nombre de militants pagesos, no deixa de ser equívoca si no compta amb perspectives polítiques globals. No es crea riquesa acumulant diverses misèries. Col·lectivament, els associats poden adoptar amb molta facilitat una mentalitat o una pràctica d'explotadors, d'acaparadors. Poden ignorar o menysprear els agricultors que no s'han unit a aquesta via. Poden convertir la construcció de l'associació en l'únic objectiu de la seva acció. Com si l'associació tingués el poder de modificar el sistema capitalista en el qual s'ha d'inscriure per força, tant abans com després de la producció. Finalment, el sistema econòmic influeix en les mentalitats dels associats, sobretot si la racionalització de la feina permet accedir a una eficàcia aparent.

Ara bé, la presa de consciència col·lectiva deriva d'una pràctica quotidiana, i l'agricultura col·lectiva resulta important en aquest nivell. Només es percep clarament la solidaritat de classe quan s'arriba als fets, a les accions diàries. Les possibilitats de sobreviure són més altes si el treball es racionalitza, i el fet d'associar-se hi pot contribuir. En canvi, cal combatre la il·lusió reformista que converteix l'agricultura col·lectiva en un remei per a tots els mals, quan el problema és destruir el capitalisme com a sistema econòmic i polític: *hem de combatre les tendències al capitalisme col·lectiu*. Però la constitució de solidaritats pràctiques, en totes les seves formes, fins i tot en el treball a escala familiar o associativa, continua sent un aspecte essencial de l'acció militant.

Independentment de si l'acció associativa condueix o no a la creació d'una GAEC,⁷ l'objectiu ha de ser qüestionar les

7. GAEC: agrupació agrícola d'explotació col·lectiva (*Groupement agricole d'exploitation en commun*), organitzada per la Llei del 8 d'agost de 1962,

relacions de treball i de responsabilitat a dins de la mateixa explotació familiar en la seva forma actual. Un treballador pobre i proletaritzat no s'involucrarà en una acció col·lectiva, sindical o política si, en la seva feina quotidiana, es considera l'únic patró a bord, a qui dona i fills han d'obeir sense portar-li la contrària. La pràctica de compartir responsabilitats en les explotacions tal com són ara mateix és un element indispensable per a una presa de consciència socialista.

L'avenç cap al socialisme passa, imperativament, per un canvi en les mentalitats, en els comportaments quotidians. El lloc de les dones a dins de les explotacions familiars, siguin arcaïques o modernes, associades o no, sol estar basat en una discriminació semblant al racisme. La paraula no és gaire greu. Actuar amb racisme significa considerar l'altre com inferior, o fins i tot menyspreable, sota el pretext que és diferent, ja sigui pel seu color de pell, pel seu sexe o per la seva classe social.

En l'explotació actual, a partir d'ara, el conjunt de persones que hi treballen poden aprendre sobre el fet de compartir responsabilitats, sobre la divisió del treball. Les organitzacions professionals s'han de transformar per realment prestar servei a aquelles persones que fan la feina, incloses les dones. L'explotació familiar, no només per les limitacions físiques que imposa als treballadors que la formen, a causa de la seva estructura, sinó també per la concepció burgesa de la cèl·lula familiar i de la societat a la qual esprem, s'ha de qüestionar des d'ara mateix si volem que el socialisme no només arribi en un futur, sinó també en el present dels homes que lluiten per una societat millor.

Una empremta duradora: l'alienació religiosa

Cal precisar una qüestió abans d'abordar aquest problema: en l'agricultura, entre els pagesos explotats, una bona part dels

que confereix personalitat moral a l'associació de diversos pagesos que agrupen tots els seus mitjans de producció o només una part (*N. de la T.*).

militants són catòlics, com el qui escriu aquestes línies. Sovint, els costa admetre que l'Església catòlica, per la seva jerarquia i els seus clergues, que canalitzen una autoritat exclusivament descendent, és responsable d'alienacions profundes. Una crítica sobre les bases: religió = opi del poble, els fa l'efecte que es qüestiona la seva fe. Tanmateix, aquest no és l'objectiu que es persegueix. A més, cal reconèixer i assenyalar que una part important de l'Església, laics i clergues, s'oposa a aquesta Església històrica, la qual, encara que estigui en vies de desaparició, sempre influencia en gran manera les actituds, les mentalitats. Denunciar un determinat tipus de comportament religiós que ha modelat els pensaments de les persones no significa ignorar els canvis positius que es manifesten d'una manera massa tímida entre els cristians i amb els quals ens involucrem. De fet, per a molts catòlics, l'aprenentatge de l'acció col·lectiva es deu a la feina dels clergues que s'oposaven a la presentació tradicionalista del fenomen religiós.

A França, malgrat algunes excepcions regionals, el medi rural, i més concretament els pagesos, han sigut els menys afectats pel corrent de des cristianització. Allà, l'expressió social i política es deriva, d'una manera més directa que a altres llocs, del sistema de pensament que una determinada religió els ha inculcat i que els clergues reformistes d'avui dia intenten millorar adaptant-la. Intentem analitzar aquest fenomen.

El pagès és el que es troba més ben posicionat per assimilar el caràcter imperiós de les «lleis de la natura». De fet, una encíclica recent recorda als cristians la importància d'aquestes lleis anomenades «naturals». En lloc de posar èmfasi en el paper creador de cada home, en lloc de presentar als pagesos la possibilitat d'adquirir un domini progressiu sobre els elements, s'ha insistit en el fat de les inclemències climàtiques i dels èxits. A partir d'aquesta base, l'Església ha intentat derivar l'atenció cap al Déu Totpoderós. La gent s'havia de resignar, però també havia de pregar (perquè plogués o perquè fes bon temps). Calia invocar el Senyor perquè tot sortís bé (benedicció de les llavors, processons de les Rogatives), com si l'aigua beneïda pogués substituir les habilitats. Fins i tot alguns capellans acceptaven

intervenir contra els cops de mala sort o fins i tot contra les «malediccions» (benedicció d'estables per conjurar un cop de mala sort que, per exemple, impedeix transformar la llet en mantega). Tot això podria treure un somriure: aquestes actituds poden semblar llunyanes, antiquades. Però en realitat han condicionat el medi sobre manera. L'han fet desconfiar de les tècniques noves, del progrés. L'han incitat a refugiar-se en la resignació, en l'acceptació passiva de les condicions de vida, de les opressions economicopolítiques. Per què cal lluitar, doncs, perquè això canviï, no només en l'àmbit tècnic, sinó també a dins de la societat? Els més pobres no són també els més feliços? Contribueixen amb el seu patiment a la Redempció de Crist. I a banda, com menys feliços siguin en aquest món, més ho seran en l'altre. En comptes d'actuar aquí a sota per a la creació d'una altra societat, dediquem-nos a preparar el més enllà amb la fantàstica mentalitat individualista (exemple del càntic en francès: *«Je n'ai qu'une âme, qu'il faut sauver!»* [Només tinc una ànima que necessita ser salvada!])...

I llavors, evidentment, res de lluita de classes: «Estimem-nos els uns als altres» s'interpreta de la manera següent: «Suportem les nostres misèries i donem les gràcies als opressors». Al cap i a la fi, de rics i pobres n'hi ha hagut sempre, i sempre n'hi haurà.

L'ordre natural ens obliga a respectar els que estan fets per manar: els clergues, els aristòcrates, els burgesos. En aquest sentit, cal recordar les relacions persistents d'aquesta forma de religió amb l'Antic Règim, la reialesa, i l'Action Française⁸ que han col·lit en gran manera aquest sector.

A banda, els que parlen de l'alliberament del poble són gent sense Déu (càntic en francès: *«Nous voulons Dieu, car les impies contre lui se sont soulevés»* [Volem a Déu, perquè els impius s'han aixecat contra ell]). O pitjor encara, són comunistes!

8. Action Française, grup monàrquic i ultradretà fundat el 1899 i liderat per Charles Maurras, que, a partir del 1935, va propugnar una aliança de França amb l'Alemanya de Hitler i l'Itàlia de Mussolini, que en bona part va teoritzar el que després seria el govern col·laboracionista de Philippe Pétain (*N. de l'E*).

No es tracta d'examinar ni d'utilitzar els mètodes d'anàlisi marxista, no està permès entendre les motivacions dels comunistes: per si mateixes, aquestes persones són intrínsecament perverses. Cal protegir-se'n com si fos la pesta: és l'anticomunisme visceral el que sempre deixa una empremta en la major part de la pàgina. A través d'una determinada religió, se'ls ha inculcat una visió maniquea del món: d'un costat els bons, és a dir, nosaltres, i de l'altre costat els dolents, és a dir, ells. I si, per desgràcia, un cristià parla de socialisme, lluita per la justícia, pels més pobres, si s'oposa a «l'ordre establert», és un comunista blanc (els més perillosos), és un traïdor, un peix vermell en una pica beneitera!

En el fons, aquesta societat jerarquitzada, amb el capital representant el poder, per una banda, i els treballadors representant els dominats, els explotats, els que no tenen ni veu ni vot, per l'altra, no s'assembla a l'estructura jerarquitzada de l'Església en què tot baixa des de dalt i arriba als fidels que només poden empassar-s'ho? A més a més, aquesta estructura cada vegada rep més crítiques, fins i tot des de dins mateix de l'Església. Però en aquest marc, encara dominant, hi ha allò que està permès i allò que es defensa, allò que cal creure i practicar per ser salvat. Si allò tradicional es porta a terme correctament, el burgès, el nou-ric, accedeix a la màxima respectabilitat, siguin quins siguin els mètodes d'explotació que utilitzi per obtenir el poder, és a dir, els diners. L'Església no és d'aquest món. No hi té res a veure. Sempre que es respecti la pràctica religiosa i que es guardin les formes, l'Església respecta i dona suport al poder vigent.

Malgrat això, aquesta Església sí que és d'aquest món, sobretot per les seves institucions: escoles privades, patronatges, organismes varis. Sí, però precisament a través d'aquestes institucions s'encarrega de lluitar el bon combat, d'introduir la bona moral o de difondre les bones directrius per mitjà de la bona premsa. Per a aquesta finalitat, necessita el suport moral i *financer* de les bones famílies burgeses que no dubten a influir perquè es preconitzi la defensa del desordre establert. Tot s'hi val: el dret de propietat, que es converteix en quelcom sagrat; el liberalisme econòmic estretament confós amb la llibertat d'ensenyament;

la submissió de les dones, la concepció patriarcal de la família; la desconfiança cap a la ciutat i, més concretament, cap a la classe obrera, a la qual s'oposen les *grandeses* del treball al camp. Tot això acaba conduint a les múltiples intervencions, ocultes o públiques, per aconseguir que, en nom de l'apoliticisme, òbviament (perquè es comença a fer política quan es parla de l'esquerra), el medi doni suport polític al conservadorisme, a la dreta, als candidats que defensaran les nostres estimades escoles privades.

I als clergues que defensen aquestes directrius els és igual si tot això fa augmentar el patiment, les alienacions o l'explotació dels més pobres. A aquests explotats se'ls fa sentir tranquils moralment per tal que la violència (legal) continuï en una única direcció. S'han de dir les coses clares! Aquesta expressió eclesial i religiosa encara present al sector, però que va perdent força, representa un dels enemics de classe que cal combatre sense concessions. Ara bé, cal saber que la desaparició d'alguns clergues que predicaven aquesta religió fetitxista no farà que desapareguin les mentalitats que han modelat durant anys.

I el que és més greu, una part important de l'Església actual també està dominada pels reformistes. Oberts al món, al progrés, aquests homes es reuneixen sovint amb militats compromesos amb la lluita social. Quan l'acció sembla adoptar un caire violent, intervenen, premien el fre: «A veure, cal respectar les persones: no coneixeu les vertaderes intencions d'aquests d'aquí (els explotadors). Seria millor que parléssiu amb ells, en comptes d'enfrontar-vos-hi. Ja heu provat tots els mitjans possibles per resoldre els problemes d'una altra manera? Heu pensat en els riscos i les conseqüències de la violència? Penseu en les vostres responsabilitats!».

Mai es tracta de la violència sobre els pobres, de l'explotació patida per aquells que depenen del poder dels diners. La nostra lluita va dirigida contra aquestes estructures, però aquestes estan creades i dominades per homes que en treuen beneficis trepitjant els altres. En altres estructures, no neguem pas que aquests homes podrien ser diferents. Però que vagin a dir-los als rics, a aquests clergues reformistes, que la seva violència permanent, tot i que sigui legal, va completament en contra de l'Evangeli i

que cal canviar les estructures vigents, la qual cosa suposa prendre mesures per expulsar els mercaders del Temple. No, més val evitar complicacions i demanar als pobres que esperin una mica més abans d'actuar!

I el sùmmum és que aconseguïen que els més pobres es facin càrrec de les institucions cristianes i sobretot de les escoles. Lligats pels préstecs destinats a les construccions escolars de les quals es responsabilitzen, aquests pobres es converteixen en fantàstics defensors d'un sistema. I avui dia veiem clergues, que suposadament són més socials, que diuen als laics compromesos: «Sou vosaltres els que heu d'assumir les vostres responsabilitats! És feina vostra, i no pas nostra. Fins i tot, si voleu, podeu fusionar aquestes institucions que teniu a càrrec vostre amb les institucions públiques.» Tot això ocorre com si aquests clergues no haguessin heretat directament les mentalitats creades pels seus predecessors! Perquè són ben conscients que el medi, marcat per l'ensenyament religiós tradicional, rebutjarà qualsevol mena de canvi fonamental. Són ben conscients que caldrà, com a mínim, el compromís personal del clergat per transformar el pensament de la gent. Però no, fent-se tot amb tots, es neguen a mullar-se. Donen suport tant als burgesos com al poble. Així que no fan res, més enllà d'incitar alguns militants valents a involucrar-se, tot arriscant-se a ser rebutjats pel sector.

Aquest panorama pot semblar sumari, però encara que no més doni quatre grans pinzellades, no deixa de ser fonamentalment cert. Una minoria d'entre els catòlics i els clergues se sent solidària amb la lluita popular i ho demostra amb la seva vida, amb les seves accions. Però massa militats han sigut i continuen sent víctimes de les alienacions d'origen religiós perquè aquestes passin per alt.

Un equívoc que és difícil de canviar: l'escola

Aviat farà un segle des que els francesos, que voluntàriament s'autoproclamen el poble més intel·ligent sobre la Terra, estan

convençuts que la «qualitat» del seu sistema d'ensenyament representa el millor mitjà per millorar la societat i la millor garantia de les seves llibertats. No va afirmar Victor Hugo, gran profeta de l'ensenyament republicà, que una escola que s'obre és una presó que es tanca?

Malgrat l'agressivitat anticlerical que s'hi acostuma a trobar barrejada, o potser justament per culpa seva, aquesta creença en les virtuts salvadores de la instrucció sovint han adoptat connotacions religioses. Al nostre país, la Universitat representa el cos místic que permet als seus membres accedir al que és sagrat i els confereix una funció de summe sacerdot: els professors, seguint l'exemple dels bisbes, no encarnaven la «consciència social» del col·lectiu?

Quan les forces policials van envair la Sorbona, un pilar de la societat es va enfonsar i tota França va quedar consternada. Quan els estudiants van malmetre l'edifici, el sacrilegi va ser tan evident com en el moment en què els feligresos van contradir l'arquebisbe de París durant el seu sermó a Notre-Dame. Cal mantenir les distàncies amb els «fidels»: l'evolució dels temps fa tornar antiquada la vestimenta, però el fast universitari, els privilegis dels professors, les formes externes de respecte, les expressions sentencioses permeten conservar la dignitat de la funció i mantenir les distàncies que els donen l'autoritat.

Per als pagesos, l'ensenyament és l'escola, i qui ensenya és el mestre d'escola. Allà, l'escola també ha jugat un paper semblant al de l'Església: de la mateixa manera com alguns han acceptat seguir els clergues en el camí de la submissió a l'ordre establert, per a molts pagesos, abans que la caserna, l'escola ha sigut l'indret on han après a respectar l'ordre social que, a més a més, els convertia en treballadors explotats.

Les relacions entre els pagesos amb aquesta escola sempre han estat marcades per una ambigüitat fonamental. Fins i tot en les regions on, afavorida per les circumstàncies polítiques, l'escola de la Tercera República Francesa⁹ va exercir plenament,

9. Es considera com la III República el període entre 1871 i 1940, que es tanca amb l'ocupació alemanya i el govern col·laboracionista de Vichy (*N. de l'E*).

amb el consentiment de la població, el seu paper de marc i de guia, la integració en l'univers escolar no s'ha acabat de fer mai del tot. La religió, així com l'ensenyament, gairebé constantment s'han percebut com quelcom extern a la vida quotidiana: es va a l'escola dels 5 als 14 anys, igual com es va al catecisme. Els pares hi tornen per a l'entrega de recompenses, igual com van a la cerimònia de la primera comunió. Evidentment, es tracta de rituals respectables, però al marge de la vida diària. L'escola té el seu llenguatge, les seves normes, les seves pròpies preocupacions. És un món a banda que se'ls presenta als més petits dient-los: «Ja veuràs quan vagis a l'escola...».

De fet, l'escola concebuda d'aquesta manera s'obre al món dels llibres, a l'univers de la burgesia, igual com l'Església tradicional s'obre al més enllà. És igual de cert que s'extreu del seu medi de manera sistemàtica els «millors» per accedir, gràcies als estudis, a la respectabilitat i a la folgança dels nou-rics. L'escola, importada, s'imposa com un cos estranger en un univers diferent.

El mateix mestre de primària es compromet amb aquesta pràctica envers la població. La major part del temps, l'escola i l'Ajuntament s'ubiquen al mateix edifici. El «mestre» és al mateix temps secretari del consistori i monitor d'activitats esportives i culturals. En aquest doble rol, des que assumeix el càrrec, se'l percep com una encarnació del poder central. Es converteix en l'intercessor entre el món del poble i la societat política. No podem oblidar que els mestres de primària van ser batejats per Péguy com «els hússars negres de la República».

Per aquesta raó, en les regions clericals, sovint se'ls considera els representants d'un règim intrínsecament dolent. A altres llocs, en canvi, han aconseguit situar-se entre els líders polítics, substituint els castellans o els capellans en el seu paper de «pare» de la comunitat local.

Aquesta funció de notable, acceptada i desitjada pels pagesos intimidats per la instrucció, produïa sempre «assistents». Però tenia les mateixes probabilitats d'imposar-se que de correspondre exactament en la idea que el cos docent tenia del seu rol envers la població pagesa. Hi havia excepcions que no canvien gaire la regla general.

La pagesia, abans que res, és l'encarnació del poble en allò que és fonamentalment sa, bo, lleial. També és l'univers rústec d'aquells a qui cal civilitzar. Aquesta multitud porta en ella mateixa, sense saber-ho, totes les virtuts de la regió. Malauradament, s'ha podrit en les tenebres de la ignorància durant segles d'obscurantisme. Se li han de fer arribar les llums humanistes. També se li han d'arrencar els mals costums, com ara la molesta deixadesa que fa que la majoria dels nens utilitzin la llengua o el dialecte que parlaven els seus pares. Per imposar la religió del saber, el mestre sacerdot utilitzarà disciplina i rigor, que li permetran fabricar l'home nou.

En contrapartida, aquesta feina de desxiframent li oferirà recompenses positives: d'aquesta lluita contra la ignorància en farà sorgir algunes perles, algunes elits intel·lectuals. Tots els nens són iguals davant dels misteris de la declinació del pretèrit imperfecte o de la reducció de les fraccions a comú denominador. La ciència és imparcial i permet recompensar els mèrits de cadascú.

No es tracta de condemnar individualment els mestres que han aconseguit, i encara aconsegueixen, aquestes tasques tècnicament necessàries, però insuficients i equívokes pel que fa a les seves conseqüències sociopolítiques. La major part del temps, exercien de manera paternal la seva magistratura en un medi del qual ells mateixos havien sortit i que s'havien d'encarregar de controlar. Lluitaven encara amb més ganes contra les «inclinacions» retrògrades, perquè ells mateixos havien hagut d'abandonar els seus costums, les seves tradicions i el seu medi social per atènyer «l'esglaió superior». Els semblava just fer entrar el nen del pobre a l'univers que els seus pares mai podrien arribar.

Havien après, sobretot a l'Escola normal,¹⁰ que no hi havia una millor tasca per a un republicà que ocupar-se del poble. No se'ls permetia dubtar sobre el valor del seu rol o sobre el contingut d'allò que ensenyaven.

Tanmateix, no es pot separar l'ensenyament de la societat burgesa que l'ha concebut i construït per al seu ús. L'escola ha

10. Escola de formació del professorat (*N de l'E*).

permès harmonitzar les relacions socials fonamentades en l'explotació del treball per part dels titulars del capital.

El respecte per les jerarquies establertes i el rebuig a intervenir en l'equilibri social entre les forces de producció caracteritzaran el funcionament del sistema educatiu. Objectius generals, programes, mètodes pedagògics, tot els serà subordinat.

La selecció de les elits comporta diferents avantatges per al manteniment de l'ordre establert. Es basa en la implantació d'un pensament permanent de competició individual: que el millor, el més dotat de memòria o de capacitat de llenguatge, guanyi, de la mateixa manera com el més dotat de diners a dins de la societat. El liberalisme econòmic també es basa en la competició: fins i tot constitueix el principi del sistema capitalista.

Com que s'invita a tots els individus a temptar la sort, mai més ningú, ni a la societat ni a l'escola, caldrà que es rebel·li, encara que al principi formi part dels deixats de banda, dels explotats. Cadascú és responsable individual de la situació en què es troba. Ni els mètodes imposats, que sufoquen les expressions de les intel·ligències, ni el mode d'organització social hi tenen res a veure. Si n'hi ha molts de convocats i pocs de triats, ningú pot fer-hi res. Les millors posicions estan obertes a tothom, sense cap discriminació. Als «millors», si tenen una beca, se'ls enviarà a la primària superior amb l'esperança que acabin a l'Escola normal. Esdevindran treballadors ferroviaris, carters, recaptadors d'impostos o mestres. El fill del proletari també té la possibilitat de convertir-se en treballador de categoria inferior.

A la pròxima generació, hi haurà la petita possibilitat d'acompanyar els fills dels advocats o dels notaris a l'institut i convertir-se, per què no, en catedràtic universitari, per exemple. La direcció del banc Rothschild o la presidència de la República esdevenen accessibles. I a baix de tot de l'escala, la pastora continua somniant de casar-se amb el multimilionari...

Gràcies a aquestes assenyades perspectives, s'evitaran les confrontacions entre explotadors i explotats, ja que cadascú tindrà unes esperances raonables (?) de progrés individual. Durant aquest temps, s'instruirà prou el poble, però no massa, perquè assumeixi les tasques que li confiarà la burgesia. Caldrà evitar

sobretot que esdevingui conscient del seu valor, de la seva força col·lectiva. L'aliança entre la burgesia i els pagesos és indispensable per mantenir l'ordre dels ravals...

Per tant, l'expressió popular, regional i lingüística serà, com ja hem vist, totalment eliminada. S'ignorarà que el treballador manual necessiti la percepció de les coses o el record de les seves experiències viscudes per tal d'accedir a l'abstracció. Les ciències naturals s'ensenyen recurrent únicament a la memòria i a la reconstrucció experimental, tot i que la natura és allà, al voltant nostre, present per tot arreu. De la mateixa manera, els qui no accediran al saber superior ignoraran sempre la història sociològica dels treballadors, incloent-hi la dels pagesos.

Sovint s'ha fet broma entre els professors sobre com presentarien els africans als seus avantpassats, als gals, grans, rossos i amb els ulls blaus.¹¹ Què poden dir els pagesos de les Cevenes sobre les lloances dirigides a Lluís XIV, si no aprenen pràcticament res a l'escola sobre la guerra dels camisards?

Ho sabem tot sobre les batalles, i fins i tot sobre les extravagàncies de Francesc I. Hem posat en relleu la grandesa d'aquest rei que va rebre amb tota mena de luxes Enric VIII al Camp del Drap d'Or, però què se'ns ha dit sobre les raons fonamentals de les revoltes pageses en els temps de les Grans Companyies, de les Jacqueries, de la Revolució?

Anem una mica més enllà: el treball, l'expressió física com a element cultural de base que s'integra en els coneixements i les experiències humanes, es prohibeix de manera pura i simple del temple escolar i universitari. Hem conservat una mentalitat esclavista pel que fa a les tasques materials i l'ensenyament francès continua amb la concepció romana de la divisió de les funcions. Els homes lliures no es rebaixen a les vils feines, que queden reservades exclusivament per als esclaus. L'única manera de cultivar-nos és ignorant totalment aquest sector essencial de l'expressió humana.

11. L'autor es refereix aquí a l'homologació del sistema educatiu de la metròpoli a les colònies francòfones i les evidents contradiccions que suposa la negació de la realitat històrica, cultural i geogràfica dels territoris colonitzats (*N. de l'E*).

No negarem pas que la imatge de l'escola que hem descrit aquí a sobre ja no s'aplica a la situació actual. Però el fil conductor de base no ha canviat, ja que el sistema polític continua sent el mateix. A banda, els pagesos continuen patint les conseqüències derivades de la seva dispersió geogràfica i de l'actitud de les classes dirigents amb un medi per al qual l'esforç de l'escolarització que correspon a les seves necessitats no serà «rendible». Per exemple, l'absència de les classes de parvulari és més evident que a qualsevol altra banda, mentre que el nen, més aïllat que cap altre, necessita aquesta estructura per socialitzar i obrir la ment en un moment privilegiat de la seva vida. Però els equipaments es fan esperar de manera cruel. Passa el mateix amb els col·legis d'ensenyament secundari. Abans es deia: «Sempre et podràs fer pagès». Avui dia, com que el nombre de pagesos es va reduint, en la pràctica la societat ens diu: «Aquests són els coneixements que necessites per ser un bon treballador».

Malauradament, les alienacions, mantingudes pel sistema d'ensenyament i també per bona part dels professors, són tals que sovint ens impedeixen qüestionar els principis organitzatius que respecta l'ensenyament per funcionar amb harmonia amb el sistema social en què s'integra. Això no obstant, alguns desequilibris greus han fet sorgir institucions noves paral·leles a les institucions existents.

A força de viure tancat en si mateix, el camp francès es va despertar, sobretot després de la guerra. La pagesia va adonar-se que la formació que se li havia ofert no permetia dominar les evolucions que s'anunciaven. Com que ningú s'ocupava d'ells, els joves van voler assumir ells mateixos la seva formació i el seu destí. Va aparèixer el grup que va acabar esdevenint el més important, la Joventut Agrícola Catòlica (JAC, *Jeunesse Agricole Catholique*), i, a poc a poc, es va convertir, malgrat els seus equívocs, en una organització capaç de formar un moviment ampli no només de joves, sinó també d'adults, sense que ningú li fes la competència. La implantació de la JAC és l'expressió de la falta d'escola pública.

Amb els límits que li imposava el seu caràcter confessional, la JAC va implantar una pedagogia molt menys rígida que

l'escola oficial, basada en l'experimentació a partir de les condicions de treball i centrada en la presa de consciència col·lectiva. Per desgràcia, els mestres van entendre aquesta lliçó únicament com un intent de l'Església catòlica de posar el medi en condicions, sense analitzar seriosament les causes que van engendrar el seu èxit.

Amb uns cinquanta anys de retard respecte els països del nord-oest d'Europa, els poders públics van acabar iniciant, cap a finals dels anys cinquanta, la creació d'un sistema d'ensenyament tècnic agrícola.

Implantat en un moment en què els pagesos notaven el pes del gueto en el qual se sentien tancats pel que fa a la resta de la societat, privats de l'Educació nacional i vinculats al ministeri d'Agricultura per raons corporativistes, aquests instituts i aquestes escoles no van tenir gaire èxit: amb prou feines construïdes, es preguntaven si serien útils. Es pot fundar un ensenyament sobre l'aprenentatge de tècniques que, sovint, estaran desfades fins i tot abans que les hagin pogut provar els interessats? Els treballadors descobreixen l'impacte negatiu de la segregació escolar. Saben sobretot que el que realment importa és aprendre a aprendre. Però la burgesia sempre proposa sistemes d'ensenyament mediocres, quan es tracta de les classes treballadores.

És cert que, per al capitalisme, és més racional i eficaç disposar d'una mà d'obra més apta als canvis i a les reconversions. Per aquesta raó, l'escola primària, institució adaptada a les necessitats de les forces dominants de la França rural de la primera meitat de segle, va sobreviure. Els col·legis d'ensenyament general acabaran la formació curta però necessària dels nens del poble.¹²

Tots «continuaran els seus estudis». Però els mestres, que classifiquen «les intel·ligències» del medi rural, perdran la seva principal raó de ser. D'aquí ve la reivindicació de molts d'ells: «Volem seguir els nostres alumnes; cal crear col·legis

12. L'anomenat «collège d'enseignement general» establia un itinerari d'«ensenyament general curt» que segregava un alumnat destinat sobretot a completar estudis primaris, d'aquell destinat a fer el batxillerat o les formacions tècniques (*N. de l'E*).

d'ensenyament general, en lloc de col·legis d'ensenyament secundari, encara que els nens pateixin per culpa d'aquesta estructura una limitació en les seves possibilitats d'orientació».

Sigui com sigui, l'antic sistema, lleugerament renovat, continuarà funcionant amb els mateixos principis i objectius. Res anuncia la desaparició de les alienacions socials que difonia l'escola: demà, igual que ahir, continuarem ensenyant a respectar l'ordre establert.

Cada vegada són més els que prenen consciència de la veritable naturalesa del fenomen escolar i universitari. Malauradament, d'altres continuen reclamant sense més tardar mestres, locals, crèdits, una universitat oberta a tothom i una cultura democràtica. Evidentment que els crèdits, els professors i els locals són indispensables, però no podem tolerar que el sistema escolar estigui pensat per consolidar i reforçar la jerarquia social actual. No acceptem que les necessitats de l'economia capitalista guïïn la formació les persones. L'escola ha de deixar de ser la pedra angular de l'edifici social actual.

Però tampoc volem un «socialismo» de mestres de primària. El temps del *mestre* de l'escola ja ha passat. Els treballadors, des de ben petits, han d'estar preparats per convertir-se en els seus propis mestres.

A partir d'ara, podem començar la lluita i una part dels professors, inclosos els mestres de primària, estan disposats a participar en el combat popular. Els esdeveniments de 1968 han contribuït en gran manera a fer evolucionar les mentalitats en aquest sentit.

Tampoc es tracta d'ignorar les experiències pedagògiques en curs. Les conquestes parcials, tot i que limitades per les restriccions i els programes imposats des de dalt, són importants, sobretot si permeten als fills dels treballadors esdevenir més aptes per assumir les lluites socials a les quals faran front després. La batalla escolar i universitària forma part de la lluita de classes.

Aquests intents, per més limitats que siguin, tenen un mèrit essencial: permeten descobrir que ja s'han adquirit les bases científiques per a un ensenyament amb una forma i un contingut

diferents. El que passa és que el sistema i les resistències del medi impedeixen la seva implementació generalitzada.

Però aquesta mena d'esforços només resulten significatius si s'inscriuen en un corrent polític que els convertirà en un dels aspectes de les lluites populars. Una innovació puntual pot contribuir a les preses de consciència. El que no pot, avançant a poc a poc, és canviar la naturalesa de l'ensenyament en el marc d'un sistema polític burgès. Allà, com a tot arreu, l'acció només té sentit si accentua les contradiccions capitalistes i prepara l'arribada del socialisme.

Una intoxicació: els mitjans d'informació

Des de sempre, al medi rural, el primer i principal mitjà d'informació ha sigut i continua sent la paraula, el boca-orella. Encara que, amb el temps, i en funció de les edats, les preocupacions evolucionen i les fonts d'informació es multipliquen, el boca-orella, els rumors públics, en una comunitat on tothom es coneix, conserven una importància fonamental. En aquest context, de quina informació parlem i qui la vehicula?

En moltes famílies pageses, es para atenció al que diu el botiguer, el carnisser, el comerciant de bestiar que van venent de porta en porta. L'atenció és encara més gran quan es tracta de persones instruïdes, com el capellà, el notari, el propietari, el professor. Per al pagès aïllat al seu camp i al seu poble, tot el que diuen aquests «mestres del saber» és veritat. Molt sovint forgen la seva opinió. Els militants no han de desesperar-se davant d'aquestes xarxes d'influència, el caràcter de les quals acostuma a inclinar-se cap a la petita burgesia, sinó que les han d'analitzar fredament i buscar maneres de combatre-les.

Per als pagesos que intenten adaptar-se al nivell actual de les tècniques, les ocasions i les fonts d'informació a les quals més recorren són els tècnics. Un agricultor pot arribar a rebre diverses visites de tècnics al mes (a vegades més de deu) i en cada visita parlen una estona sobre qüestions tècniques i econòmiques, naturalment, però també sobre problemes d'actualitat.

Aquesta categoria d'agricultors també accedeix a altres mitjans d'informació que consisteix en reunions, visites i viatges d'estudi. Ara bé, el militant de pas que fa una intervenció o que encesta un debat no cal que s'il·lusioni sobre l'abast real i durador de la seva influència. La presència d'un gran nombre de militants sobre el terreny, en la vida quotidiana, és determinant per afavorir l'evolució de les mentalitats.

Així doncs, malgrat un cert aïllament, les ocasions per retrobar-se entre ells continuen presents: la missa, la petanca, els jocs de cartes dels diumenges, les fires i els mercats, les festes, els balls, etc. En definitiva, més enllà de la televisió, la premsa professional, el diari o el periòdic, moltes altres relacions de diversos tipus han contribuït a modelar l'opinió dels agricultors. Per entendre-ho, n'hi ha prou a recordar les dificultats a l'hora d'organitzar accions massives en les regions amb fires i mercats, a dins dels quals actuaven petits entabanadors. N'hi ha prou a topar-se amb els obstacles que constitueixen la barrera dels notables quan es tracta d'explicar una qüestió que posa en dubte «l'ordre establert».

A més d'aquest boca-orella, les fonts d'informació són diverses. Aquí no podem analitzar-les una per una, ni amb gaires detalls. Més enllà de la televisió, creiem que les fonts més tradicionals conserven l'impacte més gran. Per aquesta raó, mantenim el diari local (cantonal o de districte), el diari professional que sovint és departamental i el diari regional.

Abans d'indicar algunes de les característiques de cadascun d'aquests mitjans d'informació, volem constatar que representen un marc dels camps estretament paral·lel a la jerarquia social vigent: el lloc que donen als notables i la part que reserven a les autoritats polítiques i morals contribueixen a paralitzar les estructures i a fer que les acceptin com a «naturals» aquelles persones que les pateixen.

El setmanari local

Ubicat al nivell del què diran, s'encarrega de difondre les xafarderies. Informa sobre els naixements i les morts, les festes i

els matrimonis, els accidents i els robatoris de la setmana. Dirigit per la burgesia local, sovint inclou un editorial o un article concret sobre l'aterridor conservadorisme. Amb una presentació mediocre, assenjala la major part del temps fins al més mínim moviment del diputat, del conseller general, de l'alcalde. En cap cas s'interessa per la vida dels treballadors ni pel futur econòmic i social de les petites regions: les explotacions desapareixen. Per què? Com? Quin és el futur dels qui hi treballen? Hi ha algun treball amb perspectives a la regió? Quines són les condicions de feina dels treballadors de tal o tal fàbrica?... Tantes preguntes que de manera sistemàtica es passen per alt.

La premsa professional

N'hi ha prou a fullejar-la per entendre la seva funció. Deixant de banda alguns articles que es publiquen de manera excepcional perquè algun esdeveniment concret ha trasbalsat els costums, el seu objectiu és justificar els aparells professionals i els dirigents que n'estan al capdavant: consisteix en un rast d'editorials convencionals d'autojustificació, una llista molesta de les personalitats que s'hi presenten, una transcripció de declaracions pomposes de les obertures de reunions o dels tancaments de banquets.

En canvi, poques vegades hi trobarem la descripció intel·ligible de la vida d'un cantó, d'una regió. Gairebé mai hi trobarem un reportatge sobre una situació particular o un col·lectiu que apel·la al qüestionament de la societat. I encara menys l'expressió no conformista d'un equip militant que voldria comunicar les seves descobertes, la seva experiència o interrompre el rumrum de les organitzacions.

I llavors, hi ha el tabú de la unitat. De forma ingènua, podríem creure que, per mantenir-la, cadascú hauria de poder expressar el que viu, el que experimenta, el que pensa. Però no: l'objectiu és mantenir la unitat com a valor suprem, sacrificant constantment la veritat. Per tant, es tracta de no molestar-se entre les organitzacions, tot i que hi hagi discrepàncies. L'anivellament es fa pel cap baix, eliminant tots els enfrontaments. És la conspiració del silenci, és a dir, la mentida.

La premsa regional

Totes les regions franceses viuen sota la dominació d'un gran diari regional: *Ouest-France*, *Paris-Normandie*, *Sud-Ouest*, *la Dépêche*, *le Dauphiné libéré*, *le Progrès de Lyon*, *l'Est républicain*, *la Voix du Nord*, etc.

S'endinsen a dins de la majoria de les llars rurals cada dia i contribueixen així, sobre manera, a modelar la seva opinió. Aquests diaris representen, en realitat, les potències finances que produeixen les mercaderies que s'han de vendre i, en conseqüència, en distribueixen la informació.

D'entrada, cal assenyalar que l'estructura dels diaris regionals és el resultat de la unió de les redaccions locals i departamentals. La seva feina consisteix a informar sobre les notícies «fàcils», que no amenacen cap tabú, cap creença popular ni cap autoritat vigent. Tracten sobre festes, *kermesses*, accidents, processos, congressos d'associacions de tota mena, moviments dels notables, cerimònies civils, militars, religioses, entregues de condecoracions, etc. Aquestes redaccions han de mantenir necessàriament la millor relació possible amb les autoritats locals, pel simple fet de no exhaurir les seves fonts d'informació ulteriors.

No seria de bon gust, ni sobretot de bona rendibilitat, que aquests diaris exposessin clarament els problemes vitals de la regió: causes de la marxa de bastants indústries cap a la regió parisenca; deportació de treballadors, pagesos i obrers, que es muden per trobar feina; funcionament de les estructures econòmiques, polítiques i socials; especulació sobre l'expansió urbana que li permet al capitalisme arrabassar als treballadors el que no els ha pogut prendre en els seus llocs de treball, etc.

Quan es produeix algun esdeveniment social (vaga, manifestació...), el diari regional en fa un gran ressò en les seves edicions *locals*, tocant els aspectes més superficials, els trets més sensationals de l'esdeveniment. Només excepcionalment intenta fer entendre el que passa, explicar les causes reals d'una lluita.

Sobretot cal evitar que aquestes lluites esdevinguin contingioses. L'edició *regional* passa per alt l'esdeveniment, només se'n

dona una versió edulcorada. L'autor d'aquestes línies ho ha viscut de primera mà en diverses ocasions i sobretot el dissabte 22 de novembre de 1969, en una reunió entre obrers i pagesos a Saint-Nazaire. Després de l'empresonament dels responsables departamentals del Centre dels joves agricultors, en nom de 8.000 o 10.000 manifestants, es va llençar una crida a tots els pagesos de França perquè iniciessin la seva lluita com a treballadors juntament amb els obrers. En un moment en què es discutia la unitat sindical i la política de la FNSEA i del CNJA, i en què s'exercia repressió policial antisindical inspirada per la burgesia, aquesta crida, provinent d'una ciutat com Saint-Nazaire, carregada d'una gran història obrera, tenia certa importància política. L'edició local de Saint-Nazaire (a diferència de la del Loira Atlàntic) va informar sobre l'esdeveniment amb fidelitat. Les edicions regionals no ho van ni mencionar. L'Agence France-Presse (AFP) tampoc: tant és així que s'evita el risc de veure com un moviment s'estén com una taca d'oli a costa d'una mentida per omissió.

Tot això no vol dir que individualment els periodistes d'aquestes empreses no s'esforcin per informar els seus lectors dels vertaders problemes. Molts d'ells pateixen per aquesta situació que se'ls imposa i per l'obligació d'autocensura que practiquen, a fi de no ser víctimes dels cops de «motoserra» de la redacció central. Si, per accident, escriuen el que han vist, sentit o comprès de veritat, els notables locals contacten ràpidament amb la direcció per aconseguir substituir el periodista imprudent.

Aquí com a altres indrets, la llei del sistema es desplega de ple: un diari pot dir el que vulgui... sempre que es vengui bé, és a dir, sempre que no qüestioni la classe dominant a la qual, a més a més, pertanyen els seus directors, els seus propietaris, etc. De fet, en aquest context, no pot informar del tot sobre una lluita popular. En això consisteix i en res més la premsa anomenada... lliure!

Agafarem un exemple més per il·lustrar aquest fet: en les eleccions del comitè d'empresa de Citroën, a Rennes, un delegat sindical va fer un comunicat a la redacció per denunciar les maniobres antiobreres de la direcció. Per aconseguir que li publicuessin, va haver d'anar de despatx en despatx fins a

arribar al del redactor cap. El text es va acabar reduint a unes poques línies indolores. El mateix dia, s'havia acusat quatre obrers d'haver robat carburant per transvasar els dipòsits dels seus camions, i amb això es van guanyar el dret l'endemà a un titular de set columnes. Tot depèn de si sou poderosos o miserables... En realitat, la premsa regional està al servei de la burgesia.

La premsa nacional es llegeix molt menys al camp que a les ciutats. Si bé és cert que la informació que difon se situa en un altre pla, la seva aliança amb la burgesia és en la major part dels casos igual d'estreta. Pel que fa als problemes agrícoles, la seva òptica no la porta a informar de les lluites reals liderades pels pagesos explotats. Només es preocupa pels estats majors nacionals i les seves relacions amb el poder, i presenta una visió tergiversada dels problemes. Per a aquesta premsa, els problemes es resumeixen a les accions d'un miler d'individus que «fan» política agrícola i que pertanyen a les esferes dirigents. Poques vegades existeixen excepcions a aquest tipus d'informació, però, de manera global, la premsa nacional contribueix a reforçar la jerarquia social vigent. La premsa en general és un poderós mitjà d'alienació.

La pagesia i la lluita de classes

L'herència del passat: el compromís amb la burgesia

Les alienacions que pesen sobre la pagesia s'expliquen per la història que ha viscut, tant des del punt de vista econòmic com polític o social. En efecte, la burgesia no hauria pogut imposar un comportament d'aquest tipus als pagesos explotats si les seves condicions vitals i laborals no l'haguessin afavorit.

D'ençà del moment en què canvien les condicions de vida i de treball, com és ara el cas, aquest comportament perd tota raó de ser i és llavors quan es converteix en alienació.

Com s'expliquen les condicions de vida i de treball tradicionals?

Des de la revolució agrícola del segle XVIII, el tipus de producció basat en la diversitat dels conreus i la cria de bestiar es recolzava essencialment en la petita explotació individual. Per a l'agricultor, la propietat del sòl representa aleshores la millor garantia: li permet assegurar que el seu treball i el de la seva família es duen a terme de la manera més eficaç possible. Li garanteix un estatut molt més autònom i eficaç que no pas l'arrendament

i la parceria. El petit agricultor, tot convertint-se en propietari de la seva terra, se situa en la millor posició, tècnicament i econòmica, de l'època: la del petit patró, propietari del conjunt dels seus mitjans de producció.

El desenvolupament de les ciutats el segle XIX desencadena progressivament el creixement de la població no agrícola. La demanda de productes alimentaris augmenta i el pagès ha de vendre cada vegada quantitats més grans. Però el contacte amb el mercat continua sent força limitat: comercialització en brut, en mercats locals, realitzada per l'intermediari de circuits comercials múltiples, escampats, que gairebé no transformen els productes.

En aquestes condicions és normal que s'hagi creat una societat pagesa amb característiques pròpies i donant un valor primordial a l'autonomia del cap de l'explotació. En aquest marc, la propietat privada del sòl es converteix en la condició principal de l'autonomia. La cohesió familiar de tipus patriarcal esdevé indispensable, ja que la prosperitat de l'explotació reposa sobre el treball disciplinat de tots els seus membres que accepten la direcció del «pare-patró».

Enmig d'aquesta massa de petits productors i, de manera més accentuada, prop dels centres més urbanitzats, com ara la regió parisenc, ja existia un nucli no gens menyspreable i ben diferencial d'agricultors, arrendataris o bé propietaris, amb una situació particular.

Però la lògica de funcionament de llurs explotacions no era gaire diferent de la dels petits agricultors: les tècniques de producció i de venda eren pràcticament les mateixes. Naturalment, donaven feina a un gran nombre de treballadors assalariats, permanents o de temporada, però fins i tot en aquest aspecte no hi havia un trencament brutal amb les explotacions més petites. D'aquestes últimes, per exemple, eren moltes les que contractaven un o dos jornalers, o un o més segadors temporers. En resum, les grans explotacions, la dimensió de les quals sovint es qüestionava a l'hora del repartiment de l'herència, no s'asseguraven un avantatge decisiu sobre les més petites: de fet, fins a aquests darrers anys, la concentració de propietats en benefici seu o bé era inexistent o bé tendia, en general, a disminuir.

D'aquesta manera, es pot dir que totes les explotacions petites i grans, malgrat les diferències, tenien en comú problemes importants, sobretot en allò que pertoca la producció, l'obtenció d'una protecció dels poders públics, la seva funció de contractar mà d'obra assalariada i les seves relacions amb la resta de la societat. Aquesta unitat quant a preocupacions havia de trobar la seva expressió normal en el corporativisme.

En el darrer terç del segle XIX, el desenvolupament extremadament ràpid del mode de producció capitalista va provocar una crisi greu a l'interior d'aquest sistema: la indústria i el comerç capitalistes penetren aleshores en el sector agrícola amb els adobs, les màquines, la creació d'un mercat internacional de cereals, carn, etc. Les indústries alimentàries i les xarxes comercials capitalistes apareixen en aquell moment, a causa de l'enorme desenvolupament de la població urbana.

No obstant això, al mateix moment, les burgesies europees s'esveren pel perill que els representen les classes proletàries cada vegada més nombroses i més influenciades pels moviments revolucionaris —a França, l'alerta de la Comuna, per exemple—.

Després d'alguns dubtes, la burgesia fa un compromís amb la societat rural, per evitar desestructurar-la d'una manera abrupta, la qual cosa la incitaria a la revolta. Aquest fenomen és particularment evident a França.

Els termes d'aquest compromís són, esquemàticament, els següents:

- La burgesia es compromet a garantir la supervivència de la societat rural i dels seus valors precapitalistes, principalment mitjançant un sistema de protecció duanera.
- En canvi, la pagesia, en reconeixement, concedeix el seu suport polític i electoral a la societat establerta sota la direcció de la burgesia.

En bona part, la cooperació serà l'instrument que permetrà el funcionament d'aquest compromís. Evitarà la intervenció directa a dins la pagesia d'un capitalisme industrial i comercial destructor de l'autonomia del món agrícola. Jugarà un paper

de resclosa entre els petits productors i els sectors capitalistes, tant per comprar com per vendre, evitant així el contacte destructor del mode de producció capitalista. D'aquesta manera s'expliquen la benvolença i l'ajuda amatent amb què la burgesia ha beneficiat la cooperació.

Això no vol dir que l'existència de la pagesia s'esdevingués sense entrebancs, al marge de les lluites socials. Al camp sempre han existit oposicions entre explotadors i explotats, basades sobretot en l'apropiació de la terra: entre grans i petits propietaris, entre els propietaris arrendadors i llurs arrendataris o parcers, entre els patrons i els treballadors agrícoles, etc.

Ara bé, tot i que els pagesos víctimes d'aquestes formes d'explotació, que encara avui existeixen, haguessin sofert durament la seva condició, malgrat que de vegades haguessin reaccionat amb violència, només difícilment arribaven a donar-li una dimensió política a la seva lluita. D'altra banda, d'un segle ençà, l'extrema esquerra socialista no s'ha mogut, en matèria agrícola, de plataformes electorals oportunistes mancades de perspectiva. Talment que la pagesia, presonera del seu isolament, del seu corporativisme, donava suport amb fidelitat a les classes dirigents, o bé als partits d'esquerra, defensors en realitat de posicions conservadores.

Aquests antics antagonismes encara subsisteixen. Cal analitzar el paper que juguen actualment en la lluita de classes al camp.

Formes antigues de la lluita de classes

Fins i tot a l'interior de l'agricultura i del medi rural, els grans exploten els petits amb la complicitat activa del sistema.

Ara, cada vegada més, són els rics, o potser els més audaços, els qui acumulen les terres en el moment de les vendes o els arrendaments. A vegades, es tracta del pagès de la vora que té «els mitjans». Sovint es tracta d'un intermediari (de la mena dels «comerciants de bestiar» o «corredors de finques»), el qual, gràcies a les riqueses acumulades per la compra i la venda de productes agrícoles, acapara l'eina de treball fonamental: el sòl.

Els arrendataris i parcers senten també llur condició dependent. El 1946, l'estatut d'arrendament els va aportar més seguretat, més drets.¹ De fet, l'aparell judicial, expressió de la classe burgesa, ha permès als propietaris recuperar la major part dels drets que l'estatut els havia arrencat. Per obtenir un arrendament de nou anys, l'arrendatari ha d'acceptar les obligacions financeres i morals que se li imposen. Si inverteix en les cases o bé en la millora de les terres, aquestes inversions, pagades amb el seu treball, seran propietat de l'arrendador. No disposa de cap seguretat, ja que la renovació del contracte és triennal. Si el propietari vol recuperar l'explotació, fins i tot a través d'un tercer, la jurisprudència, malgrat la legislació, li ofereix aquesta possibilitat. L'arrendatari no té cap mitjà per exercir els seus drets en un marc col·lectiu, tal com ho fa la classe obrera, gràcies, per exemple, als convenis col·lectius: totes les relacions són individuals, és a dir, de dominants a dominats.

Fins i tot abans de deixar l'agricultura per la indústria, el petit pagès és obligat sovint a vendre la seva capacitat laboral al més gran. Treballa a jornal a casa del qui ha acaparat terres i disposa d'un equipament important. Els dies de treball li són «retornats» sota la forma de treball de màquines. Fins i tot alguns esdevenen treballadors agrícoles a temps complet, declarats o no com a tals, explotats per aquells que han aconseguit adoptar la via capitalista.

A escala nacional, aquest mecanisme d'explotació dels petits i mitjans camperols per part de l'agricultura capitalista de base salarial representa una política força coherent. Les manifestacions i les reivindicacions dels agricultors empobrits són curosament orientades cap a un augment nominal i generalitzat

1. Anomenat «Estatut du fermatge», va posar certs límits als drets de propietat respecte als pagesos arrendataris o la parceria, en un moment de desenvolupament i mecanització del sector. Entre 1943 i 1946, es van aprovar diferents normatives que, entre d'altres, establien un mínim de temps per als arrendaments (9 anys), el dret de tanteig o renovació a la finalització del contracte, la indemnització en relació amb les millores aplicades o l'establiment de jurats mixtes de resolució de conflictes (*N. de l'E*).

dels preus, amb prioritat als cereals i la remolatxa, tradicionalment en mans dels grans agricultors.

Aquests augments tenen com a resultat l'increment de la diferència de rendes entre els qui col·loquen molts productes al mercat i tots els altres. L'agricultura capitalista s'aprofita d'aquestes rendes de situació per invertir en sectors de producció nous i acaparar així, a poc a poc, l'essencial de les produccions agrícoles existents en el mercat.

Podem afirmar, doncs, que la lluita de classes se situa a l'interior mateix de l'agricultura i que és palesa a través de tota una història i de tota una tradició de lluites que no han tingut mai la seva traducció política plena. Se sap, per exemple, que en ple *pays chouan*², els pagesos veïns van mantenir un agricultor a la seva explotació durant una desena d'anys, malgrat una decisió contrària del tribunal?

La lluita dels treballadors agrícoles de tota mena s'inscriu en aquesta perspectiva de les lluites dels treballadors contra el capital. La pressió capitalista sobre l'agricultura gairebé les ha fet desaparèixer de les petites explotacions, però en aquelles explotacions que han recorregut a una mà d'obra assalariada, pot afirmar-se que el front de la lluita de classes no ocorre només entre categories d'explotacions, sinó també a l'interior mateix de les explotacions, entre obrers i amos.

El problema es complica pel fet que alguns «petits patrons» agricultors, víctimes de la pressió capitalista que provoca el seu empobriment i els condemna progressivament a la desaparició, se senten amoïnats per la protecció social i sindical de la qual es beneficia el seu assalariat, a qui ells han de pagar mensualment un salari mínim, quan la seva pròpia renda disponible és sovint

2. Es coneix així una zona de la Bretanya francesa on, entre el 1784 i el 1785, es va produir una confrontació entre partidaris i detractors de l'Estat republicà. Contemporània i connectada amb la més coneguda rebel·lió de La Vendée, l'origen sembla ser el rebuig del clero a l'obligació de jurar la constitució republicana i el suport a aquest de bona part de la població, però també la negativa dels joves a ser reclutats al servei militar obligatori. De fet, l'apel·latiu de «pays chouan» es correspon amb Jean Chouan, considerat el líder dels insubmisos a la milícia. (*N. de l'E.*)

inferior a l'SMIG.³ Malgrat aquesta situació, no es posa en qüestió el fet de tornar a parlar de la reivindicació obrera a favor d'aquests assalariats, avui poc nombrosos, però amb unes condicions de vida, de salari i de treball sovint inadmissibles. Així doncs, la militància pagesa s'ha d'esforçar al màxim per fer comprendre a aquests agricultors on es troba el seu veritable enemic de classe. Si no, molts d'ells —i aquesta és la tendència més espontània— corren el perill de refusar tota mena de solidaritat pagesos-obrers, tota forma de combat socialista. El seu descontentament pot orientar-los cap a posicions poujadistes,⁴ àdhuc declaradament feixistes.

En una situació com aquesta, no es tracta de caure en una generalització abusiva i recuperar així la unitat sindical, acceptant l'acció comuna amb els pagesos capitalistes explotadors de mà d'obra. Aquí no es tracta d'altra qüestió que la que es refereix a uns pagesos víctimes de la pressió capitalista, empobrits, explotats, destinats a marxar per tal d'esdevenir, en un termini més o menys llarg, peons de la indústria.

Pel que fa als grans propietaris, és ben evident que els nostres aliats són els seus assalariats, víctimes d'una explotació

3. Salari mínim interprofessional garantit (per les seves sigles en francès), va ser substituït el 1970 per l'avui encara vigent SMIC («Salaire minimum interprofessionnel de croissance») que, alhora que volia indexar la seva evolució a la inflació, establia una major «llibertat de negociació» als convenis col·lectius. (*N. de l'E.*)

4. Pierre Poujade (1920-2003) és, encara avui, una influència profunda al substrat polític i social francès. Membre de la Unió Popular de Jeunesse Française a finals de la dècada de 1930, va ser un dels promotors el 1940 dels Compagnons de France, un dels suports del govern col·laboracionista de Vichy durant l'ocupació nazi. Passat a la Resistència en l'últim període de la guerra, com nombrosos col·laboracionistes, el seu moment més important va arribar després. Creador de l'Union de Défense des Commerçants et Artisans, amb una barreja de populisme, antiparlamentarisme, antisemitisme i obert nacionalisme colonialista, va convertir el «poujadisme» en un estil reconeixible i mutable a la política francesa, aconseguint 52 diputats en les eleccions a l'Assemblea Francesa de 1956. Un d'aquests diputats va ser Jean-Marie Le Pen, posteriorment fundador del Front National (precedent de l'actual Rassemblement National liderat per Marine Le Pen). (*N. de l'E.*)

directa del seu treball de cada dia: la seva lluita és avui de la màxima actualitat.

Aquestes formes tradicionals de lluita, allà on encara existeixen les causes que les provoquen, conserven tota la seva importància. Tanmateix, altres formes d'explotació han fet la seva aparició d'uns anys ençà i donen un aspecte radicalment nou al contingut de la lluita de classes al camp.

Les noves formes de la lluita de classes: la proletarització

En l'explotació artesanal tradicional que corresponia a les necessitats pràctiques d'un període de l'economia capitalista, la majoria dels pagesos no s'adonaven que l'explotació de la qual ells eren víctimes provenia directament del sistema capitalista. En els enfrontaments amb injustícies localitzades, les combaticien de manera parcial sense arribar a posar en qüestió la totalitat del règim econòmic i polític.

Des de l'inici dels anys cinquanta, hi intervenen diversos elements que aporten una modificació decisiva a l'antic estat de les coses.

El progrés tècnic hi ha intervingut, en primer lloc, a través de la mecanització. Aquesta, qüestionant les estructures de producció, ha permès als agricultors multiplicar per deu la seva força de treball. Les grans explotacions, gràcies a les seves majors possibilitats d'inversió i amortització, han pogut començar el seu veritable creixement, en detriment de les petites, condemnades a la desaparició.

L'eixamplament dels mercats, així com el desenvolupament dels trasllats de població i de la urbanització, han portat les firmes capitalistes a bandejar les seves formes tradicionals d'aprovisionament (fires i mercats, cooperatives de recollida, etc.). Per tal d'obtenir una producció constant, tant en qualitat com en quantitat, i fer funcionar racionalment la seva maquinària de transformació, aquestes firmes, quan les tècniques ho permetien, eren intervingudes directament per controlar l'acte de

producció. El capitalisme, doncs, es va iniciar en la via d'una annexió directa de l'agricultura.

A tot arreu i en tot moment, d'ençà que les condicions tècniques i econòmiques li ho permetien, el capitalisme ha destruït els modes de producció artesanals precapitalistes que trobava al seu davant. En allò que pertoca l'agricultura, actua de la mateixa manera, deixant-li sostenir algunes inversions de producció que, més enllà de les aparences, es troben sota el control efectiu dels industrials.

Aquestes inversions de producció representen un valor igual o, més freqüentment, superior al capital immobiliari. Les explotacions que volen sobreviure s'hi involucren, però no totes poden enfrontar-se a aquesta situació en les mateixes condicions.

Les més grans, aquelles que han acumulat més capital per endavant, s'adapten amb facilitat. S'asseguren una part cada vegada més gran de les produccions vegetals més dominades, més industrialitzades, més sostingudes per les finances públiques. Aquestes produccions encara els resulten més accessibles, ja que exigeixen grans superfícies i un capital per hectàrea constant i relativament feble. La mà d'obra assalariada necessària, en part temporal, permet a aquests agricultors retenir-los una plusvàlua considerable als obrers. Aquestes explotacions, fins i tot quan depenen només parcialment de certes firmes, són part integrant del capitalisme, ja que tenen la facultat, no tan sols d'amortitzar els capitals invertits, sinó de multiplicar-los per tal de cobrir nous sectors de producció per autofinançament.

Les explotacions anomenades «familiars» petites o mitjanes, al contrari, han de limitar-se, per manca de superfície, a les produccions animals que exigeixen poca terra i molta feina. En aquest sector, quan l'evolució tècnica i la intervenció de les empreses afavoreixen la industrialització, el capital-hectàrea necessari és molt més important que en les produccions vegetals. En la majoria dels casos, aquestes explotacions han de manllevar la major part o bé la totalitat del finançament necessari. Després, dominats per l'empresa capitalista, amb prou feines podran cobrir l'amortització. La inversió, mentrestant,

serà superada tècnicament la major part de les vegades (per culpa de l'obsolescència). Mai, o gairebé mai, aquestes explotacions no aconseguiran acumular un capital suplementari, és a dir, un funcionament com una empresa capitalista.

Així, els agricultors d'aquesta categoria només poden esperar treure de les seves explotacions aquells recursos que els permetran amb prou feines satisfer les seves necessitats i les de la seva família. Si tot va bé, i no sempre és aquest el cas, sinó més aviat al contrari, guanyen just el que cal per mantenir i reproduir la seva capacitat de treball. Són preufetaires, treballadors a domicili i, a desgrat d'algunes diferències secundàries, la seva situació es vincula estretament a les condicions de vida del proletariat. Entren dins la categoria dels explotats.

L'evolució tècnica i econòmica ha tingut com a resultat la transferència de la propietat real dels mitjans de producció de la fase de l'agricultor a la de les empreses capitalistes de les quals ell depèn. Aquest traspàs és encara més ràpid i eficaç perquè la «societat de consum» ho imposa: en altres temps, els productes alimentaris es venien gairebé en estat brut i la majoria de les transformacions tenien lloc a la granja (la mantega, per exemple). L'acondiciament era sumari. No es tracta de negar la utilitat de certes transformacions que disminueixen el treball de la mestressa de casa, o de certs arranjaments que permeten respectar les regles d'higiene i conservació. Però, quin sentit tenen aquests embolcalls inútils i luxosos, que canvien diverses vegades l'any? Les insígnies, les medalles, els objectes més diversos prenen sovint més importància a l'hora del preu que no pas el mateix producte.⁵

Aquesta orientació, que duu clarament el senyal d'una societat capitalista que condiciona els consumidors, comporta que els pagesos esdevenen estretament dependents de les empreses industrials i comercials ubicades després de la seva producció.

5. Tanmateix, certs dirigents agrícoles reformistes declaren a la tribuna dels congressos que la societat de consum no concerneix els agricultors. És cert que sempre han refusat analitzar els components d'aquesta societat.

Els propietaris de les noves tècniques de producció, que controlen la transformació, la distribució i les empreses, sovint internacionals, colonitzen progressivament l'agricultura. Tant si es tracta d'Unilever, com de Findus-Nestlé, de Libby's, de Cargil, de Duquesne-Purina, de Rothschild o de Ricard, aquests grups envaeixen de manera directa o indirecta els diversos sectors de producció d'ençà que són industrialitzables. Naturalment, l'agricultura capitalista no es troba a l'empара d'aquesta penetració. La major part de les vegades s'hi acomoda participant en aquests grups, posicionant-se a favor de l'un i contra l'altre, com és el cas dels col·lidors de remolatxa, enfront de les concentracions d'indústries sucreres.

Es tracta, en definitiva, de relacions normals entre capitalistes de forces diferents.

La penetració de les firmes capitalistes és desigual en funció de les branques de producció i de les regions. Es revesteix de formes diverses que deixen més o menys intacta l'autonomia aparent de l'explotació. En aquelles regions on s'implanten, l'estratègia que es fa servir acostuma a ser la següent.

En la primera fase d'implantació, quan la industrialització de la producció és encara manufacturera, s'instal·len generalment en regions pobres, on una mà d'obra força abundosa no hi troba sortides de feina.

Els proposen contractes d'un any, escrits o bé verbals, als petits agricultors que cerquen uns ingressos complementaris. Els acostumen a triar joves perquè solen ser més oberts a les noves tècniques i són propietaris de la seva terra, cosa que permet avalar les inversions. En signar el contracte, el pagès es compromet a realitzar pel seu propi compte les inversions de producció (acondiciament del terreny, construcció d'una establa, d'una cort per als porcs, de galliners, equipaments, etc.). A manca del «Crédit Agricole», el banc de la firma capitalista li deixa els capitals. En resum, d'antuvi, la situació del pagès integrat és semblant a la d'un torner a qui l'industrial metal·lúrgic li digués: «Et proposo treballar un any a la meua fàbrica, però compra't tu el torn que faràs servir per treballar!».

Continuant amb el contracte, el pagès pren el compromís d'acceptar que sigui l'empresa qui forneixi el subministrament necessari per a la producció. En canvi, ell no tindrà cap mitjà pero controlar la qualitat d'aquest aprovisionament. A més, haurà de sotmetre's a les tècniques i planificacions imposades per l'empresa. Aquesta li ofereix un preu, però aquest preu s'ajusta a la variació dels mercats. Ara bé, sovint, és l'empresa integrant qui controla els mercats i qui, eventualment, manipula els preus.

En realitat, el pagès es converteix aleshores en preufetaire, en un treballador a domicili, totalment presoner dels deutes que el lliguen. No té cap garantia d'ingressos, ni tan sols l'SMIG. Assalariat no declarat, no reconegut com a tal, ni tan sols pel seu sindicat, la FNSEA, ha d'enfrontar-se als problemes següents:

- Suportar el risc de les inversions;
- Pagar la seva pròpia seguretat social;
- No fer vacances;
- I, arruïnat, deixar de produir si la firma interromp el contracte o marxa de la regió.

Ens trobem ben lluny de l'home que explota altres homes. Ens trobem davant un proletari superexplotat.

Aquesta descripció no sorgeix de la imaginació, sinó de l'experiència viscuda. Les zones franceses amb més població agrícola representen realment regions pilot per a fàbriques pirates que practiquen aquest tipus d'explotació. Com que allà no tenen cap activitat alternativa i els pagesos farien qualsevol cosa per tal de sobreviure, signen contractes lleonins. Però, quan ja s'ha amortitzat la fàbrica, quan ja s'ha implantat la xarxa comercial de la firma i quan la mà d'obra de producció pot ser reemplaçada per l'automatització total, l'empresa se'n va i la segona generació del complex industrial s'instal·la prop dels grans centres de consum, on hi ha l'essencial de l'agricultura capitalista.

Podem indicar com a exemple d'aquest procés el desplaçament de la indústria conservera de l'oest cap a la conca parisenca. En aquest cas, les activitats desapareixen tant per als obrers com per als pagesos. Aquests darrers, productors de verdures i

propietaris del seu equipament i sovint de la seva terra, creien posseir la propietat dels mitjans de producció.

Quan la fàbrica marxa, només els queden els deutes per pagar i els ulls per plorar la producció desapareguda. No es tracta, objectivament, d'una situació proletària? No és en aquest terreny on se situa la lluita de classes, és a dir, el combat socialista?

Som conscients que existeix una categoria de pagesos amb un destí material potser pitjor encara. Es tracta d'aquells que, per la seva edat i per la seva feblesa econòmica lligada al pes de les estructures socials arcaiques de les quals són presoners, no s'han unit a l'esforç de modernització com els anteriors. Aquests continuen sent víctimes de les formes d'opressió i d'explotació descrites anteriorment. La societat capitalista provoca el seu empobriment per tal que ells mateixos o bé els seus fills esdevinguin proletaris del sector industrial. Mentrestant, amb prou feines subsisteixen en la pobresa gràcies a algunes produccions obtingudes pels mitjans tradicionals. El seu conservadorisme mental preval sovint, en l'àmbit polític, sobre la consciència que tenen de la seva pobresa.

No es tracta d'ignorar el fenomen de depauperació a l'agricultura, provocat pel sistema capitalista que destina aquests pagesos arruïnats a jugar el paper de mà d'obra del sector industrial. Els capitalistes organitzen aquests trasllats de població per obtenir «la distensió del mercat de treball», com ells diuen, és a dir, l'atur. I sovint, com hem vist, els pagesos pobres venen la seva capacitat de treball abans fins i tot de deixar el seu ofici. A més, són indirectament explotats pels agricultors capitalistes, que els utilitzen com a massa de peons a fi d'obtenir preus de venda interessants per a la seva producció.

La militància pagesa hauria de convertir-los en aliats, tot fent-los veure que la misèria que els aclapara no és més que una etapa cap a la proletarització. Sigui com sigui, l'eix sobre el qual ens cal desenvolupar un corrent socialista no és pas la pobresa, sinó la proletarització.

I els agricultors, principalment joves, que s'han llançat al procés d'industrialització per intentar sobreviure, tenint com

a sol capital els préstecs, com a única força de treball la seva i com a perspectiva tota una vida per pagar els deutes i un nivell de vida inferior a l'SMIG, representen un proletariat definitivament constituït a dins mateix de l'agricultura.

A propòsit d'això, cal aclarir un equívoc. Hi ha persones i grups, tant a l'esquerra tradicional com entre els grups anomenats revolucionaris, que afirmen que cal mobilitzar els petits pagesos pobres contra les formes modernes de l'agricultura i aquells que s'hi troben vinculats, es tracti de qui es tracti.

És cert que la lluita de classes ha de manifestar-se contra aquells qui, gràcies als seus capitals, munten tallers de producció per tal d'explotar una mà d'obra assalariada i treure profit de les plusvàlues aportades pels treballadors. Però, què significa aquesta mobilització sistemàtica dels petits camperols pobres i tradicionalistes contra totes les formes d'industrialització de l'acte de producció a l'agricultura?

Tractar de capitalista qualsevol agricultor que hagi fet un esforç de modernització i de productivitat, tal volta afalaga les reaccions instintives dels pagesos pobres. Aquesta actitud simplista no porta enlloc i encara menys a una presa de consciència revolucionària sobre les bases proletàries.

Si l'endemà els socialistes arriben al poder, els teòrics d'avui els proposaran retornar sistemàticament a les produccions artesanals, a un preu de cost tres o quatre vegades més elevat? Certament que no. I, no obstant això, són aquests pagesos petits i mitjans els qui, mobilitzats sobre les bases del conservadorisme tècnic, faran aquesta revolució. Havent dirigit la seva acció contra una tècnica de producció, només serà possible fer-los acceptar aquesta mateixa tècnica mitjançant una dictadura burocràtica. És aquest l'objectiu? La demagògia és sempre una mala pedagogia revolucionària. En realitat, l'elecció dels mitjans sempre intervé en els objectius perseguits.

Molts pagesos han cregut i creuen poder retardar o aturar la seva proletarització tot recorrent un cop més als seus protectors tradicionals: la cooperació i els poders públics. Què en poden esperar avui dia? Tenen raó a l'hora de posar les seves esperances en una renovació de les cooperatives? Quin futur

els prepara la política agrícola nacional? Poden esperar alguna cosa de l'Europa verda?

Els equívocs de la cooperació

En funció dels sectors de producció, la cooperació agrícola cobreix entre un 5 i un 80% del subministrament, recollida, transformació i venda dels productes del camp.⁶ Aquesta importància de la cooperació, que és particular de l'agricultura, els planteja una pregunta fonamental als pagesos explotats: on poden situar la seva lluita de classes en relació amb aquesta estructura?

La cooperació agrícola va néixer i es va desenvolupar en el moment en què els pagesos, petits empresaris individuals, no podien suportar les pressions d'un contacte directe amb el liberalisme econòmic: enfrontant-se amb un aparell comercial arcaic, parasitari i especulador, i essent víctimes fins i tot de frauds, d'enganys sobre la qualitat de certes mercaderies, com ara els adobs, els pagesos veien en la cooperació, com ja hem dit abans, la manera de col·locar una resclosa entre ells i el capitalisme, mentre esperaven moralitzar el mercat.

La burgesia, de dreta i d'esquerra, dominava aleshores els pagesos. Naturalment, va jugar el paper dirigent en la instal·lació i el funcionament de les cooperatives. El capitalisme industrial només hi veia avantatges: davant una oferta de productes alimentaris dispersa, atomitzada, la cooperació racionalitzava una mica, efectuant la collita i reagrupant l'oferta. A més, la cooperació exercia el paper polític de vàlvula de seguretat, d'escapatòria, per canalitzar les revoltes agrícoles contra el liberalisme

6. Segons un informe de l'Assemblea Nacional francesa, aquesta xifra hauria disminuït actualment a la meitat, representant el 40% de les vendes agroalimentàries franceses (Fabien di Filippo i Stéphane Traver, «Rapport d'information sur le secteur coopératif dans le domaine agricole», Assemblea Nacional, 16 de febrer de 2022, [lc.cx/aocMRn](#)). En el cas de Catalunya, segons l'Observatori del Cooperativisme Agrari Català, la «Participació de les empreses cooperatives en la producció final agrària» és d'un 37% ([lc.cx/tp-Bje](#)) (*N. de l'E*).

econòmic, per tal que aquestes no arribessin a qüestionar la naturalesa del sistema. Això era encara més cert, ja que la cooperació els servia també de base electoral als burgesos que la dirigien i que canalitzaven d'aquesta manera l'expressió parlamentària d'una massa pagesa molt important.

L'actitud del capitalisme industrial va començar a evolucionar a partir del moment en què el creixement de la població urbana, així com les exigències dels consumidors que s'orientaven cap a una diversificació i una preparació més elaborada dels productes alimentaris, van fer disminuir les vendes de productes agrícoles en estat brut. Entre el productor i el consumidor calia una transformació industrial, una fàbrica. Aquesta tendència va confirmar-se seriosament dels anys cinquanta ençà.

Aquesta evolució en demanava una altra: l'industrial necessitava fer funcionar els seus equipaments al màxim, a fi de proveir de manera regular els seus mercats de consum. Des que la revolució de les tècniques ho va permetre, va intentar substituir la collita d'una oferta agrícola dispersa i irregular, per una producció industrialitzada i constant en quantitat i qualitat. Per a això, li calia intervenir directament en l'organització del treball agrícola, precisament qüestionant alhora el comerç tradicional i la cooperació arcaica.

Amb cert temps de retard, algunes cooperatives, poc nombroses, van intentar, amb més o menys èxit, iniciar-se en aquesta via. En canvi, la ineficàcia de les altres, en el sentit capitalista de la paraula, s'ha fet ben palesa. Les cooperatives recullen més d'un 80 % dels cereals, matèria primera clau per a la fabricació del menjar del bestiar. Les empreses privades fabriquen més del 80 % del menjar del bestiar, clau de la industrialització de les produccions animals, i utilitzen les cooperatives com a simples agents comercials.⁷

7. Segons l'associació CoopFR, les cooperatives franceses produïrien i comercialitzarien avui el 70 % del cereal (lc.cx/c68bc5). El 80 % del menjar per al bestiar a França el comercialitzarien empreses de la plataforma DURALIM, que agrupa des de la patronal SNIA (on trobem una multina-

Les cooperatives estancades

Pel que fa als pagesos explotats,⁸ aquests no han de patir cap mena de complex en denunciar la seva mancança econòmica i la seva ideologia petit-burgesa. Signar un contracte amb una empresa privada dinàmica, abans que amb aquests organismes antiquats, no és traïr la professió, sinó simplement assegurar la seva pròpia supervivència, quan no existeix cap altra sortida.

A vegades, la burgesia rural que controla aquestes estructures, quan és abandonada pel capitalisme industrial i se sent pressionada pels pagesos que s'oposen a l'arcaisme de la cooperativa, aprofita el vincle sentimental amb la causa de la cooperació d'alguns pagesos explotats per deixar les cooperatives en les seves mans.

Cal malfiar-se d'aquests regals dubtosos. Per a aquells que lluiten contra una herència d'aquest tipus, la primera acció, en la mesura que això sigui possible, consisteix a intentar liquidar el passat, explicant la situació clarament als agricultors i convencent-los de la necessitat d'aconseguir, en primer lloc, una racionalització i una eficàcia forçosament capitalistes. Però s'han consagrat massa energies a aquestes tasques sense que s'hagi

cional com Sanders...) fins a estructures aparentment cooperatives, com La Coopération Agricole Nutrition Animale (*N. de l'E*).

8. Definim el vocabulari: els pagesos empobrits o pobres són aquells qui, treballant en petites explotacions, no s'han arriscat a llançar-se cap a inversions que permetin industrialitzar la producció. Són explotats alhora pels grans propietaris, que utilitzen la seva misèria per a obtenir ajuts públics que ells acaparen en gran part, i pel poder polític que, per compte del capitalisme, accelera la seva marxa, limitant els guanys cada vegada més. Aleshores, esdevenen persones desarrelades, a punt per a ocupar una funció de mà d'obra a la indústria, sigui quin sigui l'import dels salaris. Els pagesos proletaritzats han optat per la modernització intensiva i la industrialització de la seva producció. S'han endeutat en grans proporcions i es troben totalment dominats per les indústries i cooperatives que els forneixen l'aprovisionament i el mercat de la seva producció. Explotats com a treballadors, de manera progressiva, se'ls priva dels veritables mitjans de producció. D'aquesta manera entren, a poc a poc, dins la categoria dels proletaris. Mitjançant l'expressió *pagesos explotats* designem el conjunt d'aquestes dues categories.

demostrat que sigui possible utilitzar aquestes eines per tornar-les eficaces.

La racionalització capitalista de la cooperació

En el moment en què el mercat s'estén al conjunt del país, àdhuc d'Europa, no és qüestió de mantenir estructures de tipus cantonal o provincial, amb el pretext que la cooperativa, prolongament de l'explotació, ha de conservar una dimensió «humana». En realitat, és el centre industrial, cooperatiu o no, el que esdevé i esdevindrà cada cop més l'element motor de la producció, transmetent a l'explotació les exigències del mercat i les innovacions procedents de la investigació. Amb aquesta perspectiva, l'explotació serà considerada progressivament com un taller de producció, dominat per les intervencions del sector industrial, encara que sigui cooperatiu. Perquè la cooperació no pot comportar-se de manera diferent a les empreses privades, o aleshores són els agricultors els qui pagaran el manteniment d'estructures arcaiques en detriment dels seus beneficis. Per accedir a la competitivitat, es fan indispensables els reagrupaments, les fusions i les absorcions.

A banda, l'absència pràctica de cooperació entre les cooperatives, fins i tot quan aquestes han arribat a unes dimensions i a una racionalitat incontestables, provoca unes conseqüències econòmiques desastroses.

La cooperació francesa és gairebé absent de la recerca i l'experimentació en el terreny de la producció i la transformació dels productes alimentaris. Aquests suposen uns nivells d'inversió en persones i en capitals, als quals cap grup no pot accedir individualment. Tanmateix, els economistes preveuen que, en deu anys, la meitat dels productes alimentaris que es presentaran al mercat seran diferents dels que avui coneixem. La recerca i l'experimentació condicionen, doncs, el futur de l'agricultura i dels agricultors de manera directa.

En gairebé tots els casos, les unitats cooperatives aïllades són incapaces de fer un creixement extern, és a dir, de prendre el control sobre les indústries agrícoles i alimentàries d'interès,

ja que disposen d'uns recursos propis massa febles. Aquestes indústries són recuperades, les unes després de les altres, per part de les empreses internacionals que, ben sovint, són les mateixes que han provocat les dificultats en aquestes unitats més petites per tal de, tot seguit, absorbir-les en bones condicions.

Tant pel que fa a l'aprovisionament com la comercialització, a causa de la falta de serveis comuns, cada grup cooperatiu intenta implantar els seus mitjans propis, sense eficàcia, per culpa de la seva superfície massa limitada.

Podríem allargar més aquesta llista de mancances degudes a l'individualisme cooperatiu. Al cap i a la fi, els agricultors fan les despeses dels costos suplementaris i del benefici previst no obtingut que se'n deriva. En aquestes condicions, se'ls presenta difícil als notables, dirigents de la majoria de les cooperatives, continuar pretenent que estan al servei dels pagesos. Hem vist, a més, que aquesta no era la seva preocupació principal.

Però, tot i suposant que algunes cooperatives, o fins i tot el total de la cooperació, accedeixi a un nivell desitjable d'eficàcia i sigui controlada pels pagesos explotats, s'haurà fet tronollar el règim capitalista? Haurà canviat de naturalesa?

Arribats a aquest punt de la nostra anàlisi, ens cal denunciar les il·lusions mantingudes amb tanta cura pel corrent reformista sorgit del CNJA, que presenta la cooperació eficaç com la «solució», la panacea que permet transformar el sistema econòmic des de l'interior, sense trasbalsos ni violència.

Cal reconèixer que la cooperació, a diferència de les firmes, té més possibilitats, per la seva naturalesa, de continuar establerta a la regió on s'ha implantat, assegurant d'aquesta manera la permanència dels productes que pot tractar i planificar. I encara més, aquesta seguretat no és completa, ja que, si certes empreses internacionals volguessin esforçar-se, essent vint, trenta, cinquanta o cent vegades més potents, en tindrien prou practicant durant un temps el *dumping*, és a dir, pagant més del degut per la producció i venent amb pèrdua en les zones d'acció de les cooperatives, per tal de desfer-se de la majoria d'elles.

És veritat que aquest bandejament de les cooperatives, per les seves conseqüències econòmiques i socials, comportaria un problema polític de la mateixa manera que un acomiadament col·lectiu. És per això que els pagesos explotats, integrats a la cooperativa, li exigeixen amb tant d'interès la fiança col·lectiva de les inversions de producció, i fins i tot que se'n faci càrrec directament la cooperativa. És normal també que exigeixin una quantitat a compte per cobrir els costos de producció i una remuneració mínima pel seu treball, encara que aquesta exigència li generi uns problemes gairebé irresolubles a la cooperativa. Al sistema li interessa fer-nos desaparèixer sense història, els uns després dels altres. Qualsevol resposta col·lectiva augmenta les nostres probabilitats de supervivència.

Aquests combats per la supervivència no ens han de fer barrejar els plans: els reformistes creuen que els pagesos explotats que no s'afiliïn a la cooperació o que la critiquin no han entès res. Segons ells, organitzar bé la cooperació i afiliar-s'hi de manera massiva, és suficient per resoldre la major part dels problemes. En aquest sentit, la cooperació representa un dels mitjans de recuperació més eficaços. Adaptem el sistema, limitem la nostra producció a la demanda solvent, organitzem fins i tot la penúria per mantenir els preus, com va fer la Renault quan va reduir el seu programa de producció, i el capitalisme, endegada així l'economia de profit, serà perfectament viable i la pagesia podrà sumar-se a l'explotació dels consumidors.

Això no és seriós: el sistema econòmic no incita les cooperatives, de la mateixa manera que les empreses privades, a privilegiar, per exemple, els pagesos explotadors en comparació amb els pagesos explotats? Els grans agricultors, proveïdors dels estocs de mercaderies més importants, exigeixen, i sovint obtenen, primes per la quantitat. Fins i tot quan, en el pla econòmic, es pot discutir aquesta política recalcant, per exemple, que la densitat de recollida de llet és més important gràcies als petits agricultors que tenen una especialització més avançada o una productivitat més forta per hectàrea, la cooperativa acaba per suprimir les primes sol·licitades pels petits agricultors per impedir que els grans marxïn cap a la indústria.

D'altra banda, obligades a especular en el mercat, no es troben les cooperatives, com les empreses privades, condemnades a malgastar sumes cada vegada més importants en publicitat, en objectes fútils, en primes amagades als compradors, en envasos vistosos? Aquest sistema de mercat té en compte *la remuneració del treball* realitzat, tant pels treballadors del camp com pels obrers de la cooperativa? La motivació essencial dels compradors, quan es tracta del comerç tradicional o dels grans magatzems, no és assegurar un servei entre el productor i el consumidor, respectant el dret del productor de guanyar-se la vida en les condicions normals de feina. El seu objectiu, la seva raó de ser en una economia de profit, és vendre al màxim especulant al màxim, a fi d'obtenir el màxim profit. Que s'enganyi el consumidor amb la publicitat o que es trepitgi el treballador importa ben poc.

Prèviament a la cooperació trobem el mateix fenomen: el «Crédit Agricole» aporta els capitals necessaris i guanya, en conseqüència, un dret de control molt ampli. Fins ara, sobretot perquè alguns agricultors explotats eren presents a les caixes locals i regionals com a administradors, s'admetien algunes toleràncies o algunes derogacions de les normes bancàries. Però, tenint en compte les pressions exercides pels bancs i els cercles de negocis, els poders públics volen posar-hi ordre i fer entrar el Crédit Agricole en una estructura de gestió adaptada a la lògica capitalista.

Més que mai, els banquers insistiran en les exigències de l'autofinançament cooperatiu, en la necessitat de limitar estrictament els salaris i les quantitats a compte, que hauran de correspondre al preu de venda, una vegada deduïts els costos, les amortitzacions i les reserves, subscriuint els cooperativistes, si és possible, a més, el màxim de capital social. En aquest context, el pagament, no del funcionament del Crédit Agricole, sinó d'un tant per cent d'interès fixat en funció de les exigències del sistema capitalista, passarà davant de tot. Que, d'altra banda, el treball dels qui produeixen, pagesos i obrers, estigui mal pagat, no representa més que un problema moral sobre el qual ens lamentem de passada, cosa que no canvia gens la lògica del sistema.

Per tant, la cooperació no té la possibilitat de transformar la natura del règim econòmic. Per sobreviure, serà forçada a adoptar els mecanismes capitalistes, a patir els riscos del mercat i les obligacions bancàries. En definitiva, ha de jugar obligatòriament el joc de la proletarització dels pagesos explotats.

Els acceleradors

Des de fa uns quinze anys, la construcció de l'Europa agrícola ha sigut un dels temes preferits de la política agrària francesa. Es deia i es pensava que la creació d'una agricultura europea integrada seria suficient per resoldre la majoria dels problemes: veuríem com s'obriria, per al benefici dels agricultors francesos, el fabulós mercat alemany, del qual marxarien tots els empipadors danesos, estatunidencs, etc.

Si es tardava a resoldre els problemes, era per culpa de la mala voluntat dels nostres socis, o fins i tot per culpa de la seva mala fe. El govern deia que no podia fer res pel seu compte, perquè devia acatar les decisions col·lectives que es prenen a Brussel·les, però s'esforçava per superar els obstacles. Concretament, el senyor Edgar Pisani⁹ va guanyar molta popularitat entre el medi agrícola amb els seus escandalosos ultimàtums, les falses solucions, les sessions nocturnes que acabaven, després de reunions maratonianes, en acords sostrets de matinada als germano-neerlandesos embriagats de fatiga...

Els dirigents agrícoles es deixaven convèncer fàcilment, especialment aquells, molt nombrosos, que havien estat formats per la democràcia cristiana. Per a ells, Europa representava gairebé una regla de la fe que només es basava en una anàlisi objectiva de les forces econòmiques i polítiques presents.

Ara bé, en els últims anys, les esperances dels medis agrícoles s'han anat trencant una per una: no s'ha acabat construïnt

9. Edgar Pisani (1918-2016). Ministre d'Agricultura entre 1961 i 1966, sota el mandat de Charles de Gaulle, després va ser Comissari Europeu de Desenvolupament entre 1981 i 1985.

una Europa unida. El mercat comú no ha aconseguit aquesta expansió protegida contra la competència estrangera. Els sis estats membres¹⁰ han continuat defensant més o menys obertament les seves produccions nacionals enfront de la competència exterior, fins i tot quan aquesta venia dels seus socis. Davant de cada dificultat, es qüestionava el sistema agrícola comú, fins que es va acabar suspenent després de les crisis econòmiques del 1969. Mal que bé, l'aparent reactivació actual suposa l'endarreriment fins al 1975 de la unificació prevista inicialment per al 1970.

Les decepcions en matèria agrícola són només un aspecte de la letargia del vell somni europeu. La unificació econòmica i política es torna cada vegada més incerta: els monopolis alemanys es creuen aptes per dur a terme la seva pròpia estratègia internacional. La penetració dels *trusts* internacionals, i especialment estatunidencs, en les economies nacionals és prou profunda perquè la construcció d'una Europa-nació només els desperti un interès limitat. Per aquesta raó, no es pot preveure qui guanyarà, si els que volen continuar amb aquesta feina ja iniciada o els que consideren que aquesta evolució és inútil.

Cal dir, doncs, que el marc europeu no mereix cap atenció? De cap manera: més enllà de totes les mistificacions sobre la idea europea, el fenomen «Mercat comú» conserva molta importància. Per a una part important de les forces capitalistes europees, existeix la voluntat d'unificar la seva estratègia econòmica a fi d'accedir a un nivell de poder comparable al del capitalisme nord-americà.

Un cop acabada la reconstrucció després de la guerra, els vells capitalismes nacionals de l'Europa occidental, molt tocats, van entendre que havien de renovar-se si volien ocupar un lloc en el capitalisme mundial. Els més dinàmics van decidir trencar amb els costums malthusianistes i proteccionistes que, des de feia dècades, frenaven el seu creixement. Abans

10. En aquell moment, la Unió Europea estava formada per la República Federal Alemanya, Bèlgica, França (incloent-hi Algèria com a colònia francesa), Itàlia, Luxemburg i els Països Baixos (*N. de l'E*).

d'abordar la competència internacional, caldria obrir i unificar el gran mercat europeu.

No era qüestió d'actuar sense precaució: cada país havia de tenir en compte el seu estancament econòmic i el pes de les estructures heretades de la història. Durant la transició, cadascun dels sis havia d'assumir una part de les dificultats a les quals s'enfrontaven els altres (l'agricultura francesa, per exemple), sabent que, al cap d'un temps, estava previst tornar al joc lliure de la «competència».

Tanmateix, i això potser és el més important, la Comunitat Econòmica Europea (CEE) va oferir a les classes dirigents dels sis països l'oportunitat d'elaborar i formular amb força precisió una estratègia econòmica comuna.

Pel que fa a l'agricultura, això és el que genera l'interès del *Memorandum* Mansholt. De fet, allà s'hi descriu i s'hi proposa una nova política agrícola, que condueix a la integració total, la qual durant massa temps s'ha anat endarrerint, del sector agrícola a dins del món de la producció capitalista. Quant a la realització d'aquesta política, els autors del *Memorandum* fan algunes propostes, però traspasa la responsabilitat en gran manera als governs nacionals —i això denota, de nou, que Europa, com a estructura política, continua en l'àmbit de les hipòtesis—.

Els principis del pla Mansholt

Les contradiccions que afecten les agricultures dels països capitalistes es manifesten, principalment, en l'absurda acumulació d'excedents, mentre la gran majoria dels productors viuen en condicions precàries i, paral·lelament, moltes famílies tenen un consum alimentari que resulta, de manera quantitativa i qualitativa, insuficient i que absorbeix una part excessiva dels seus ingressos.

El *Memorandum* constata que aquests excedents són el resultat de la falta d'ajustament entre l'oferta i la demanda. La solució que s'hi proposa és senzilla: cal que l'agricultura torni a la «racionalitat econòmica».

Evidentment, es tracta d'una racionalitat entesa en el sentit més liberal de la paraula: l'agricultura ha d'estar sotmesa a la

lleï dels beneficis, tot integrant-se en els mecanismes del mercat i de la competència perfecta.

Però és possible concebre l'economia purament liberal, sense intervenció en una fase o una altra, en matèria agrícola? L'oferta continua sent massa dispersa i la demanda solvent de productes alimentaris peribles és molt rígida. Per tant, un petit augment de la producció provoca unes caigudes de preus catastròfiques.

Per aquesta raó, els autors del *Memorandum* no dubten en la seva decisió. Fins i tot, en alguns moments, indiquen que són els poders públics els qui han d'establir preus «racionals». No obstant això, també volen que, progressivament, es deixi de donar suport als mercats, la qual cosa implica la tornada al liberalisme integral.

Aquesta orientació fonamental, que s'aplicarà sens dubte amb prudència per tal d'evitar turbulències polítiques massa importants, tindrà repercussions concretes sobre els pagesos mal posicionats econòmicament.

Una reducció global dels preus de venda obligarà aquells que no tenen reserves financeres, o que estan ofegats de préstecs, a marxar o bé a acceptar que les empreses industrials els controlin de més a prop i més ràpidament. Aquest fenomen es notará encara amb més duresa en les regions perifèriques, ja que l'aprovisionament hi surt més car i els productes es venen a preus més barats, per culpa de la poca importància del consum local.

En realitat, el capitalisme europeu, tant industrial com comercial, inspira directament aquesta política que afavoreix els seus objectius. L'empobriment dels agricultors més vulnerables li permetrà augmentar molt més ràpidament la seva influència sobre ells, tot controlant de manera directa les seves produccions, o bé indirectament, en el cas que deixin la feina per marxar a la fàbrica. L'eventual reducció de les ajudes públiques a l'agricultura alliberarà sumes que el capitalisme utilitzarà per al finançament de les infraestructures que necessita per al seu desenvolupament i les quals fa pagar als poders públics.

Per acabar, la reducció relativa del cost dels productes alimentaris, a causa de la baixada dels preus de producció,

permetrà contenir les reivindicacions salarials dels obrers amb els ingressos més modestos i, en conseqüència, els més sensibles al cost del cistell de la compra. La sortida més ràpida dels agricultors que no podran aguantar aquesta política i que no acceptaran córrer els riscos de la integració produirà el mateix efecte, garantint així el que la burgesia anomena «la distensió del mercat laboral». Realment, l'agricultura pobra constitueix la gran reserva de mà d'obra,¹¹ que permet, gràcies a l'acceleració de les sortides, crear un coixí d'atur i apagar així les reivindicacions obreres. Intensificar la pobresa d'uns permet explotar millor els altres.

Qualsevol mitjà és bo per obtenir aquest resultat. Què passa quan a la CEE li falta carn? En comptes d'instaurar una política a llarg termini per garantir un veritable impuls de la ramaderia i una garantia d'ingressos per als productors, els dirigents prefereixen importar aquesta mercaderia a baix cost, tenint en compte la degradació dels termes de l'intercanvi, la qual cosa els permet als industrials, a canvi, vendre automòbils, avions, material militar, etc. als països subdesenvolupats exportadors de carn. El pillatge del Tercer Món és «rendible» i a vegades fins i tot s'utilitza per explotar millor els treballadors dels nostres països.

Ara bé, a fi de mantenir el seu equilibri polític i econòmic al costat dels pagesos proletaritzats, la CEE necessita una agricultura capitalista dinàmica. El *Memorandum* insisteix en la necessitat de reservar les ajudes i els crèdits per al que anomena les «explotacions agrícoles modernes» (EAM). A causa de les exigències d'autofinançament, només hi podran accedir els agricultors més rics, és a dir, els que han estat afavorits de manera sistemàtica fins ara.

11. Això que planteja Lambert amb els processos de globalització, apropiació de terres i recursos, a més de l'impacte del canvi climàtic sobre la viabilitat de molts cultius, és un fet que s'ha internacionalitzat. Una part de les migracions del Sud global cap al nord són des de zones on les economies de subsistència (agrícoles o també de pesca) han estat tensionades o directament els seus recursos entregats als grans actors del capitalisme global, convertint els seus habitants en els membres d'un nou proletariat transnacional (*N. de l'E*).

Una mistificació: el corrent reformista

En la fase actual de desenvolupament tècnic i econòmic, la concentració d'explotacions agrícoles, d'acord amb el mode clàssic de creixement capitalista, s'efectua molt menys ràpidament que la proletarització de nombrosos agricultors.

Tanmateix, molts dels pagesos mitjans, i fins i tot petits, es neguen a renunciar al seu somni: continuen amb l'esperança de sortir-se'n fruit d'un èxit personal, de les inversions especialitzades i prou rendibles que els permetran acumular progressivament capital i esdevenir així caps d'empreses competitives.

Molts pagesos es consideren, abans que res, propietaris del sòl i del capital d'explotació, i es neguen a reconèixer que les seves càrregues de deutes, el seu nivell d'ingressos feble i la seva dependència econòmica els converteixen en explotats. Han accedit a la mentalitat del petit patró que vol créixer i elegeixen com a dirigents per representar-los aquells qui els afirmen que això és possible. Fins i tot després de descobrir la seva veritable situació, dubten a abandonar els seus esquemes tradicionals i trencar amb els dirigents electes per realitzar un objectiu perfectament utòpic per a la gran majoria.

En realitat, és indiscutible que una petita part dels pagesos, originàriament pobres, s'especialitzen més aviat, es beneficien d'un avenç tècnic o d'una posició avantatjosa, entren de manera progressiva al sistema capitalista, augmenten a poc a poc els seus mitjans de producció, aconsegueixen la seva mà d'obra asalariada i passen al bàndol dels explotadors, al mateix nivell que els patrons de la indústria i del comerç. De fet, molts escolten la crida, però són pocs els escollits.

Els dirigents que surten d'aquest corrent porten la lògica d'aquesta evolució fins al final. Ja no expressen les aspiracions de les persones que els van escollir, sinó els problemes del creixement capitalista que se'ls presenten a aquesta capa tan minoritària de pagesos, que intenta reproduir el model dels grans agricultors. Arriben a acords amb la burgesia al poder i miren d'integrar-s'hi. Amb la finalitat de formar part del sistema per poder treure'n profit, se n'estan de qüestionar-lo,

traint així la majoria dels pagesos, arruïnats o proletaritzats per l'economia capitalista.

Els objectius d'aquest grup social són evidents: mentre que els agricultors capitalistes intenten treure els màxims beneficis del capital que ja posseeixen, els candidats a la «primera agricultura», com es diu subtilment, procuren adquirir, gràcies sobretot a l'ajuda de l'Estat, els mitjans que encara els manquen. S'accontenten preconitzant millores (política estructural) perquè s'alliberi la terra que els fa falta. La política agrícola que han inspirat, principalment a través de les lleis d'orientació de 1960-1962, no té res de revolucionària: es tracta d'accelerar l'evolució en un sentit capitalista per poder pujar al tren, tot exercint el paper dels «assistents socials» d'aquest règim amb els pagesos pobres, a fi d'evitar al màxim els grinyols. Tota aquesta orientació es vincula a un corrent molt implantat en la nostra vida política: el reformisme.

Ara bé, els reformistes, l'únic objectiu dels quals és aconseguir integrar-se en el model de producció capitalista, fan veure que pretenen transformar progressivament la societat. Però, per raons de «realisme», només accepten dir-se socialitzants en privat: segons ells, no cal espantar la gent. De manera oficial, condemnem amb duresa aquells qui fan «política», és a dir, exclusivament aquells qui volen canviar la societat, dur a terme una lluita socialista. Per dir la veritat, la seva hipocresia és comprensible: només els cal explicar que fan política quan el sistema està en perill, ja que la política i les estructures de la societat actuals els estan bé, sempre que hi hagi algunes millores de les quals esperen beneficiar-se.

Però aquest reformisme no avança mai amb la cara descoberta. Cobreix tots els interessos individualistes que defensa amb discursos molt generals i buits sobre les exigències que els imposa l'economia, la competitivitat, l'eficàcia, el realisme, etc.

Com que els cal provocar canvis per aconseguir els seus objectius, els reformistes s'alien amb el bàndol il·lustrat i dinàmic de la burgesia (el neocapitalisme), en lluita contra l'«arcaisme» del sistema industrial francès. Denuncien el conservadorisme tant dels grans agricultors com dels petits

pagesos propietaris. Aquesta lluita en dos fronts és similar a la que porten en la indústria els joves patrons que han estat en desacord, durant molts d'anys, tant amb els dirigents del Consell nacional de l'empresariat francès com amb els responsables de les petites i mitjanes empreses.

El reformisme, tal com s'acaba de descriure, condueix a certes actituds polítiques molt concretes: la primera és que no es pot confiar en el poble. Aquest últim no està prou educat, format ni informat per entendre, i encara menys, per exercir el poder. Cal evitar donar la paraula a la gent. Les manifestacions populars són perilloses. L'esclat del Maig del 68 és inadmissible.

Aquesta por del poble s'estén a tots els explotats i s'expressa encara amb més duresa pel que fa a la classe obrera. Tenen por d'aquesta força que pot qüestionar el seu poder, perquè aquest es confon amb el de la burgesia dinàmica. Això no obstant, són més hàbils que els conservadors tradicionals: intenten integrar el proletariat en el sistema. Volen demostrar, amb l'ajuda d'alguns intel·lectuals o tecnòcrates de l'estil «Club Jean Moulin»,¹² que la classe obrera es pot integrar progressivament en el capitalisme, que la lluita de classes ha acabat i que cal sumar-se a la realització de reformes progressives: reforma de l'empresa, reforma de l'Estat, reforma regional, reforma del Senat, etc. En definitiva, es tracta d'integrar tot el poble en el sistema dominant. Si tots els explotats estan contents amb els explotadors, no hi haurà cap problema!

Amb aquesta perspectiva, l'esclat del Maig del 68 representa una catàstrofe, ja que revela clarament el fracàs social del reformisme, les bases irrealistes de les seves propostes, en relació amb les aspiracions reals dels explotats. Per aquesta raó, després del Maig, els nostres reformistes van organitzar

12. Grup de reflexió intel·lectual fundat el 1958 per Daniel Cordier i Stéphane Hessel, arran del cop d'estat del 1958 mitjançant el qual De Gaulle va tornar al poder, fundant la V República. Cordier i Hessel van articular, mitjançant el Club Jean Moulin, un corrent d'opinió que considerava il·legítima l'ocupació del poder per part del general (*N. de l'E*).

repressió, acomiadaments. Havien de lluitar contra tots aquells que van participar en el moviment. Havien de prevenir qualsevol mena de polèmica que pogués conduir de nou a «desordres».

Aquest corrent reformista, que ja existia des de feia temps, es va obrir camí entre els agricultors cap als anys 1958-1960, a través del CNJA. Després, progressivament, també s'hi va sumar la FNSEA. Avui dia, es pot considerar que la major part dels dirigents i responsables nacionals i departamentals del sindicalisme i de la cooperació agrícola estan influenciats per la ideologia reformista. La societat burgesa, a la qual es van aliar, i més tard tornar a aliar, els confia responsabilitats en l'elaboració de les seves polítiques. Fins i tot, de vegades, els ajuda a ocupar centres de decisions, cosa que denota la certesa que té del seu reconeixement.

Tenint en compte la importància del fenomen reformista, sembla útil descriure més en detall el mecanisme de la seva aparició i la seva acció en l'agricultura.

Fins als anys 1956-1958, l'agricultura estava dominada per organitzacions i persones profundament conservadores, independentment de la seva orientació política. A partir d'aquella època, apareix un nou corrent, sobretot després de la creació d'un nou Centre Nacional de Joves Agricultors (CNJA). La majoria de les persones que el gestionaven venien de la JAC. Des de l'inici, el llenguatge que s'hi utilitzava i les tesis que es presentaven parlaven del conformisme present:

- El progrés tècnic? Ja no era l'enemic, calia adoptar-lo, dominar-lo i posar-lo al servei de les persones.
- La sortida dels joves? Una realitat que calia afrontar de cara. No servia per a res plorar sobre els suposats avantatges d'una civilització agrària antiquada.
- L'explotació familiar? Això no era confondre dos valors diferents? L'acte econòmic i la vida familiar? No era una trista realitat que sotmetia tota la família a les exigències de la producció, sense responsabilitat per a les dones i sense salari ni formació per als fills?
- El dret a la propietat individual? No representava el

valor suprem, sagrat, que se li havia donat anteriorment. En termes econòmics, la seva càrrega esdevenia insuportable per a bona part dels joves, i el CNJA en feia ressò.

- L'estructura de l'empresa? Per tal que fos eficaç, calia concebre-la sota la forma d'una associació entre petits i mitjans pagesos que posaven en comú la seva feina, el seu equipament i els seus ingressos.

La llista podria continuar. Cal reconèixer que aquestes postures són una mica sorprenents. Per fi —deien alguns— un corrent nou es manifestava a l'agricultura! Els joves ja no dubtaven a l'hora de qüestionar els tabús. Adoptaven el progrés tècnic. Acabarien qüestionant el sistema i contribuint a la cerca de vies per passar de l'agricultura al socialisme. La realitat era molt diferent i l'evolució present ho confirma.

Entre els nous moviments de la joventut catòlica, la JAC va tenir el mèrit de ser, sens dubte, un dels menys clericals. Aquests joves que pensaven i actuaven es negaven a centrar únicament la seva reflexió i la seva acció en els problemes religiosos o culturals. La seva feina, present i futura, també els preocupava. En aquest sentit, la seva capacitat d'expressar-se era gran, ja que eren els únics que vivien l'experiència del treball i que coneixien concretament les limitacions associades. És per això que, sense cap mena de dubte, la JAC va formar homes vinculats a la realitat. Ara bé, com que era un moviment de l'Església, no es tractava d'extreure conseqüències polítiques de les seves anàlisis econòmiques. I encara es tractava menys, per por de ser contradit per la jerarquia, de qüestionar les estructures de la societat a partir d'una lluita de classes. De fet, tenint en compte la seva naturalesa catòlica, la JAC no va donar cap mena de columna vertebral política als joves a qui arribava. Només va ser després, a través de la seva participació en la vida social i econòmica, que els militats es van formar políticament.

Aquesta ambigüitat de la JAC és la raó per la qual alguns dels militants que va formar van aconseguir, a poc a poc i després d'un llarg recorregut, unir-se a la lluita de la seva classe.

Altres, més nombrosos, es van unir al reformisme, malgrat la seva condició de pagesos explotats.

Actualment, aquesta contradicció provoca un malestar entre ells: molts antics membres de la JAC, després d'anys de diàlegs pacients amb el director departamental d'agricultura, el diputat de la Unió per la Nova República (UNR),¹³ el prefecte, el ministre, etc., s'adonen que són més pobres que abans i que no podran sortir-se'n per la via capitalista. Ja no saben si la seva tria reformista, de la qual dubten a renegar, continua representant la millor solució.

Aquesta ambigüitat explica les divergències profundes que, a poc a poc, van sortint a la llum. Al principi, a partir dels punts de vista reformistes i sentimentals, tot el CNJA criticava l'estancament de les organitzacions professionals dominades pels notables de dreta i esquerra. Així mateix, criticaven la falta d'imaginació i d'audàcia dels poders públics. Partint d'aquestes bases, els militants, la gran majoria d'ells pagesos explotats, sortien a la conquesta del poder sindical i econòmic.

Ben aviat, els seus líders, que expressaven el seu desig confús, però dominant entre els pagesos, de passar d'una empresa artesanal a una empresa patronal eficaç, van anar donant un contingut polític a aquest posicionament. Aquest contingut es pot esquematitzar de la manera següent:

- Els agricultors no estan preparats, culturalment, per assumir l'increïble canvi que comença i que els farà passar, en menys de 20 anys, d'un estat de producció artesanal a una producció industrialitzada i automatitzada, en el marc dels complexos agroindustrials. Així doncs, cal fer aquest canvi sense ells i a desgrat seu. D'aquí sorgeix la tendència de crear comitès privats i organitzacions de formació i informació, controlades no pas pels interessats, sinó per algunes persones seleccionades.

13. Partit fundat el 1958 amb l'única finalitat de ser una plataforma de suport electoral del general De Gaulle, origen del qual avui es coneix com a «gaullisme» a la política francesa (*N. de l'E.*).

- El canvi sortirà car, a causa de les estructures que cal reformar i de la sortida, mal que els pesi, dels agricultors «estancats» que caldrà finançar. Només els poders públics en poden pagar el preu. Cal convèncer-los —amb el secret dels gabinets, evidentment—, ja que els agricultors no entenen les raons i són capaços de lluitar per obtenir de manera col·lectiva les transformacions indispensables.

En aquest sentit, necessàriament, les negociacions han de ser cosa de poques persones. En nom de la solidaritat del grup (antics membres de la JAC), els militants hauran de concedir la màxima confiança a un nombre molt reduït de dirigents il·lustrats que negociaran tant amb les altres tendències de les organitzacions professionals com amb el govern.

Com més tecnocràtic sigui el poder públic, més eficaç serà la negociació, ja que el seu mateix contingut té un caràcter tecnocràtic. Es pot evitar un parlamentarisme ineficaç. Llavors, el règim gaullista esdevé el soci ideal que cal mantenir costi el que costi, assumint el risc d'intervencions públiques en favor seu quan sigui necessari.

La naturalesa d'aquest poder i les seves bases socials capitalistes i burgeses importen ben poc. Aquestes qüestions secundàries es descarten en nom de la paraula clau: *l'eficàcia*. Importa ben poc que, d'acord en acord, el compromís arribi al final del camí. La via escollida no consisteix a obtenir l'avantatge immediat que necessiten els pagesos explotats, incitant-los a l'acció col·lectiva, sinó a elaborar una política agrícola global amb els poders públics.

Un procés d'aquesta mena, que qüestiona la democràcia pel fet que porta a actuar sense la participació de les persones implicades, comporta diverses conseqüències.

Sigui quina sigui la importància de les concessions que faci el poder per la via de la negociació, aquests avantatges il·lusoris se'ls *atorguen* als pagesos. Es tracta d'un paternalisme intel·lectual i tecnocràtic, que produeix persones dependents.

El poder, per la seva naturalesa capitalista, no concedirà res d'essencial. Una acció de masses conjuntament amb la classe

obrero el farà recular molt més, perquè s'arriscaran a posar en perill l'equilibri polític del país. Els pagesos de les regions occidentals de França ho han demostrat diverses vegades.

Clar que sí que el govern acceptarà algunes reformes estructurals a dins del marc de la racionalitat capitalista. Però posarà en perill una societat construïda sobre el poder dels diners? Actuarà per donar als pagesos el poder econòmic que es troba en mans dels *trusts* de la indústria agrícola i alimentària? Posarà en perill el dret a la propietat privada dels mitjans de producció? Escollirà un altre sistema diferent de l'economia de mercat, perquè la retribució del treball primi sobre l'especulació?

De fet, aquesta política es converteix en un veritable opi destinat a aniquilar qualsevol presa de consciència política entre els pagesos i els militants. Aquests darrers acaben creient que n'hi ha prou amb un bon ministre per aconseguir una bona política. De manera progressiva, se'ls convenç que els seus problemes es poden resoldre molt fàcilment, sigui quina sigui la naturalesa del règim, i que, al cap i a la fi, és preferible conformar-se amb el que ja existeix. Els que siguin més dinàmics accediran, pel seu propi compte i en la seva pròpia explotació, a la via del capitalisme pel bé de l'eficàcia.

Pistes per a una acció socialista

Quin tipus d'acció hem de portar a terme?

La situació actual i les perspectives que ofereix l'agricultura, tal com les descriu la primera part de l'informe Vedel,¹ formen part de la lògica inevitable del capitalisme. Cal ser innocent o tenir mala fe per pretendre que podríem sortir d'aquesta situació en el marc d'un règim que no acceptarà mai renegar de les seves pròpies lleis ni qüestionar el mode de pensament i de vida en què es basa. Tot apunta, al contrari, que l'explotació de la pagesia s'anirà accentuant, sobretot si aquesta es mostra incapaç de crear relacions de forces susceptibles de fer recular el poder i, finalment, contribuir a enderrocar-lo.

1. Informe encarregat pel govern francès a un grup d'experts presidit per Georges Vedel, per avaluar l'increment de competències de la Unió Europea en matèria agrícola, arran del Tractat de Luxemburg del 2 d'abril de 1970 (*N. de l'E.*).

Ara bé, ja que el mode de producció capitalista desemboca en la nostra proletarització, és en tant que proletaris que hem de situar el nostre combat contra aquest sistema. Ja no som, ni podem continuar sent, petits patrons que mendiquem la protecció dels poders públics a canvi de vots «ben orientats». Formem part dels explotats, en lluita contra els explotadors, i tenim el deure, si volem posar fi a aquesta situació, de portar a terme aquesta lluita sobre una base de classe, al costat dels altres estrats socials del proletariat.

En aquesta lluita, no es tracta de desatendre les conquestes parcials, les victòries necessàries per sobreviure. Però aquestes conquestes dels treballadors, per importants que siguin, són sempre concessions fetes per la burgesia per tancar els forats i mantenir-se en el poder. Sempre és capaç de recuperar-les quan la conjuntura política i econòmica li torni a ser favorable.

No existeix una multiplicitat de poders parcials, econòmics o d'altres, dels quals els treballadors podrien apoderar-se progressivament. El poder burgès és un. Cal destruir la naturalesa mateixa del sistema polític i social per reemplaçar-lo pel poder de la gent treballadora en tots els nivells. Els individus o els petits grups que no pertanyen al proletariat poden participar en aquesta lluita, però no hi ha d'haver cap equívoc del tipus «la lluita de tots els demòcrates contra els monopolis». Es tracta d'un combat portat a terme per treballadors i proletaris, i per a treballadors i proletaris.

Refusem tota mena de perspectiva reformista. Si la nostra acció a curt termini, enfront dels problemes immediats, pot revestir aspectes reformistes, el nostre objectiu fonamental, en qualsevol acció, és la instauració d'una societat socialista.

És en aquesta fase del raonament en què persisteixen nombroses dificultats; ens cal admetre que no estem en condicions de presentar una imatge traçada fins als més mínims detalls de la societat socialista que cal construir. A més, una presentació d'aquesta mena s'exposaria al risc de paralitzar la història, d'imitar les realitats vivents, és a dir, evolutives. En matèria agrícola, l'enunciat de les accions que cal emprendre, davant dels problemes plantejats, implica ja d'entrada la forma que adoptaran

les estructures de producció en una societat socialista, tal com la volem.

Però hem de denunciar els estancaments, els errors desastrosos, quan el moviment socialista s'ha equivocat. Aquests errors ens permeten avui dir clarament que rebutgem qualsevol socialisme provinent «de dalt», que reemplaça el poder del capital pel de l'aparell omnipotent, i que sotmet els treballadors a una obediència passiva de tipus militar. No creiem que el socialisme consisteixi a donar el poder als qui tindran la ciència infusa, tant en el pla ideològic com tècnic. L'experiència demostra que aquests socialismes han d'encomanar-se a la policia i a les divisions blindades per protegir-se de la còlera del poble.

En canvi, sabem que volem un socialisme que es basi, no pas en nacionalitzacions que duguin al capitalisme d'Estat, sinó en l'assumpció col·lectiva dels mitjans de producció pels treballadors mateixos. Si aquí la democràcia real no és respectada, ja no ho serà mai més enlloc.

Volem canviar radicalment la situació dels treballadors a la feina, destruir la dominació dels dirigents sobre els dirigits, a fi que la capacitat de treball deixi de ser una mercaderia, un objecte d'especulació en mans dels poderosos. En l'àmbit polític, els treballadors són els qui definiran els objectius comuns per al conjunt de la societat.

A més, i això ens sembla fonamental, en refusar l'espontaneisme sistemàtic del qual parlarem més endavant, considerem que el nostre projecte socialista només podrà prendre forma veritablement si l'elaborem de manera progressiva, en ple acord amb les masses, aprofundint-lo amb elles a mesura que, a través de les accions, augmenti la presa de consciència.

Aquest pas imposa a la militància la tasca difícil, però indispensable, de donar una interpretació política correcta a accions que sovint corren el risc de semblar revoltes de tipus poujadista. Aquesta tasca és encara més difícil pel fet que encara no poden vincular-se, paral·lelament a la seva acció sindical, a una organització política que expressi de manera massiva i indiscutible, per a totes les capes del proletariat, el corrent viu del socialisme i que coordini la seva acció revolucionària.

Per aquesta mateixa raó, és essencial, vital per a la nostra militància i per a tota la gent que participi en la nostra lluita, donar prioritat a la reflexió, a la formació i a l'acció política. Hauré d'inventar, hauré de crear aquest partit de masses, però no podem esperar passivament que aparegui. A dins dels grups d'estudi, en el si de les nostres organitzacions sindicals, cal que analitzem la dimensió política de l'acció econòmica. Demostrar prudència en aquest sector, per no avançar dos passos per davant de les masses pel risc de separar-se'n, no implica caure en el parany de l'apoliticisme, preparat pels qui no tenen cap necessitat de fer política perquè la que existeix ja els satisfà prou. Entre els grups existents, l'autor d'aquestes línies, sense fer-ne cap dogma, considera que el Partit Socialista Unificat (PSU),² malgrat les seves insuficiències i sense constituir tot sol el gran partit socialista revolucionari de què els treballadors s'hauran de dotar, representa actualment una eina important en la perspectiva política que ens preocupa. Però el PSU no és més que una força entre d'altres que anirà trobant; d'altres que ja es van manifestant a poc a poc. El que importa no és el futur del PSU, sinó el futur i la reafirmació del corrent socialista, descrit aquí a propòsit de l'agricultura. No serà per l'acció dels estats majors que aquest corrent es reafirmarà, sinó per les lluites populars de les quals serà la culminació.

Aquestes responsabilitats que ens proposem assumir impliquen no només posicionaments, sinó també accions. No es tracta de provocar el sector inútilment, perquè això tornaria a significar escollir l'aïllament. Ser autèntic en tot moment i sentir-se profundament lligat, patint dificultats i alienacions sentides o sofertes per tots, permet descobrir col·lectivament les formes de combat que afavoreixen la progressió política del màxim nombre de persones.

2. Es refereix al PSU de França fundat el 1960 per militants procedents de la Unió de l'Esquerra Socialista i socialistes autònoms. El PSU va conèixer el seu millor moment a l'època immediatament posterior al Maig del 1968 (*N. de T.*).

No hi ha receptes sostenibles que serveixin per guiar l'acció del dia a dia. L'esdeveniment proporciona els mitjans de lluita. Però només si la militància sap reflectir sobre el contingut del seu compromís, sobre la pedagogia de les expressions col·lectives, violentes o no, i sobre l'elecció de les aliances, sabrà donar un significat polític a les lluites parcials, encara que essencials, vinculades a la base.

Al llarg d'aquest capítol apareixeran dos tipus d'accions difícils de separar: la lluita per la supervivència i la lluita directa contra el règim capitalista. La lluita per la supervivència, de manera aïllada, pot prendre un caràcter reformista. De fet, es tracta d'obtenir certes mesures que els pagesos explotats necessiten imperiosament, sigui per tal d'evitar la fallida, sigui per a obtenir algunes millores en les seves condicions de vida. És essencial d'introduir, en el cor mateix d'aquestes lluites, la dimensió global, política, dels problemes plantejats. Les victòries parcials, i en el règim capitalista no n'hi ha d'altres, s'han de presentar com a tals perquè l'objectiu final, el canvi de règim, continuï sent la meta que cal assolir.

Programa o espontaneïtat de les masses?

Abans dels fets del Maig del 1968, molts militants pagesos, partint d'anàlisis socialistes, consagraven el millor d'ells mateixos a crear projectes per tal d'oposar-los als programes governamentals. Utilitzaven allò que s'anomena «la tècnica del contraplà».³ L'esclat d'un conflicte popular mitjançant una acció de masses, les preses de consciència col·lectives que es feien aleshores, els van permetre descobrir els límits i els perills de la seva antiga manera d'actuar.

3. Es refereix aquí a l'estrategia teòrica proposada per alguns sectors de l'esquerra socialista i antiautoritària francesa: els contraplans com una manera de confrontar les estratègies de desenvolupament capitalista amb propostes de transformació pràctica en clau socialista. L'origen d'aquest plantejament va ser el llibre *Le Contre-Plan* (Seuil, 1965), que va voler confrontar amb el 5è Pla de Modernització i Equipament, concebut com un salt en el desenvolupament capitalista de la França de després de la postguerra (*N. de l'E*).

PERILLS DE LA TECNOCRÀCIA. La temptació tecnocràtica no és exclusiva dels tècnics. Hi cauen també molts responsables professionals (i tampoc tots els tècnics no són pas tecnòcrates). Malgrat els esforços i mitjans emprats per informar, els contraplans són sovint encara desconeguts, o fins i tot incomprensibles, per a la majoria dels pagesos explotats. Moltes vegades són fins i tot inútils: els diversos sectors nacionals del sindicalisme agrícola han distorsionat sempre el significat polític dels projectes, i hi oposen una de les forces més difícils de vèncer: la força de la inèrcia.

Pel que fa als poders públics, sabent que la massa agrícola no està informada, els resulta fàcil ignorar els problemes plantejats o bé crear comissions per fer que els responsables ho soterrin tot. A més, el llenguatge utilitzat contribueix a isol·lar els pagesos. Sovint, quan s'és lluny de les dificultats experimentades diàriament, és complicat entendre les coses. Llavors, es crea a la base un sentiment d'inferioritat que no incita a la lluita.

PERILLS DE LA RECUPERACIÓ. Els contraprojectes comporten alhora reivindicacions immediates i protestes globals. Al respecte, és ben fàcil donar més importància a la reivindicació que al conflicte, per mirar de provar que el sindicalisme és «rendible». Això és encara més cert perquè sembla útil estalviar-se els òrgans dirigents nacionals i els poders públics als quals no els agrada el llenguatge grosser *dels altres* i que a més ho fan saber. Com que és realment feixuc trobar-se contínuament en el banc dels acusats, resulta un consol fer desaparèixer el conflicte i al capdavant ser més ben entès. Aleshores, qui guanya és el reformisme. Per disminuir els perills de violències i de manifestacions, l'adversari accepta certes concessions secundàries i els fa una gran publicitat. Intenta involucrar els militants més coneguts i els associa, a títol consultiu tal com cal, a determinades decisions: la comissió sobre les estructures o CODER (Comissions de desenvolupament econòmic regional, per les seves sigles en francès), per exemple. Si els responsables avancen en aquesta direcció, se'ls cobreix de reconeixements: senyor President per aquí, medalla per allà... El procés de recuperació s'acaba en aquell

moment, i encara més fàcilment perquè el volum d'ajuda pública a l'agricultura és més important i els responsables han acceptat participar en el seu repartiment. El mecanisme professional esdevé en aquest cas la pantalla entre les aspiracions de les masses i l'expressió d'aquestes aspiracions. Les forces presents, les organitzacions professionals i els poders públics que abans eren adversaris ara es converteixen en aliats i més tard en còmplices. I això permet el manteniment del sistema.

El Maig del 68 ha permès que força militants entenguessin que calia potenciar l'acció des de la base. Tanmateix, cal abandonar tot esforç de recerca en matèria de programa? Cal abstenir-se de presentar altres solucions, de caràcter socialista, a l'hora de denunciar concretament els estralls del capitalisme? La pagesia actuarà espontàniament i amb entusiasme a les bases: «Fem primer de tot la revolució i de la resta ja en parlarem quan hi serem?». Amb el perill de decebre alguns neorevolucionaris, la resposta és *no*, per diverses raons:

- El treballador manual, quan es compromet en una acció, vol saber cap a on va. No sembla sense preveure què podrà collir. Ha sentit massa homes, com Dorgères,⁴ Poujade i força d'altres que li han dit: «Tu lluita i després ja en parlarem». Després, el que venia era un atzucac. Escarmentat, sap per instint que a partir d'aquestes bases serà enganyat, utilitzat.
- «Eleccions = traïció» és un llenguatge hermètic per als pagesos. Evidentment, s'adonen que només amb la papereta de vot no n'hi ha prou per transformar la societat. De fet, les eleccions sense accions a la base, sense una pressió constant sobre els centres de decisions econòmiques, socials, culturals, no modifiquen res en les relacions de poder. Però l'absència a les eleccions, la

4. Henri Dorgères (1897-1985). Polític francès, representant de l'agrariisme feixista. Membre durant la dècada de 1930 del Front Paysan i dels Comités de Défense Paysanne, va donar suport al Govern col·laboracionista de Pétain (*N. de l'E.*).

seva condemna sistemàtica, significa per a l'elector que demà ja no hi haurà necessitat d'eleccions, és a dir, que ja no serà necessari, que ja no podrà expressar-se ni escollir. Cal denunciar la il·lusió electoralista, perquè les eleccions són secundàries en la jerarquia de les nostres preocupacions. Però refusar-les només pot perjudicar els treballadors, forçar-los a tancar-se en ells mateixos. No cal engegar-ho tot a rodar.

- Per acabar, els pagesos volen saber què seran demà, quan un moviment popular prendrà el poder, les empreses de les quals ells es proveeixen o a les quals venen la seva producció. Proposar nacionalitzacions suscita reticències violentes. Què se'n treu de canviar un patró per un funcionari, àdhuc si es tracta d'un camarada del Partit? Dependre d'homes o d'aparells sobre els quals els treballadors no tenen cap poder, ni per controlar-los, ni per canviar-los, és substituir una dependència per una altra dependència. En canvi, els mateixos pagesos són capaços de lluitar per conquerir-los i apropiant-se del poder per al conjunt dels treballadors afectats. L'auto-gestió, o més ben dit la democràcia, a les empreses, junt amb la planificació, no ha de ser una panacea, però sí que ha de ser essencial. Cal que s'inscrigui en un projecte de desenvolupament global.

En un pla més general, el control públic de les inversions serà encara més ben acollit, ja que els pagesos saben per experiència, sobretot a les regions més pobres i allunyades, que els industrials que tenen actualment el poder d'inversió rebutjaran, en la seva gran majoria, instal·lar-s'hi, perquè només el profit guia les seves accions. Però també saben que una autoritat descendent, de tipus paramilitar, independentment del seu origen (econòmic o burocràtic), sempre serà alienant i, a més, ni tan sols serà eficaç.⁵

5. A títol d'exemple, preguntem-nos si érem eficaços quan fèiem el servei militar.

En definitiva, no n'hi ha prou amb el programa. Aquest ha de ser evolutiu per tal que no es quedi estancat. Cal donar-li un contingut entenedor, cosa que no significa definir un programa mediocre, amb el pretext que no s'entendria: quan un projecte no s'entén, els ximpls no són pas els treballadors, sinó els autors del projecte. Sobretot, cal que el programa s'insereixi en les preocupacions i les accions de base que són prioritàries. Cal que sigui mobilitzador. L'enfrontament d'idees i de projectes amb els poders públics ha de fer-se a plena llum, i les victòries han d'aconseguir-se amb la participació, l'acció concreta de la pagesia explotada, a la qual no li importen les conquestes atorgades gràcies a l'habilitat o a la duplicitat d'alguns.

La lluita directa contra el règim capitalista

D'un temps ençà sembla que es tracti de donar prioritat a les accions de base. Algunes ja s'han suggerit de manera implícita o explícita a les pàgines precedents. D'altres hauran d'inventar-se en funció de la situació. Ara provarem d'analitzar més detalladament diversos problemes importants, fent sempre referència a un principi essencial: quan la llei no permet fer respectar la justícia, la justícia passa sempre per damunt de la llei.

a) Utilització de la primera eina de treball: la terra

Aquesta qüestió polaritza, sens dubte més que no pas cap altra, l'atenció dels pagesos petits i mitjans. De vegades s'han tractat de ridículs alguns problemes de poble referents a l'adquisició d'un tros de terra. De fet, però, els treballadors del camp es troben sovint davant d'aquesta alternativa: tenir més terra o marxar. Per a ells, la necessitat d'eixamplar la seva explotació és encara més vital pel fet que, atesa la política governamental, per tal d'obtenir préstecs o subvencions, han d'explotar una superfície mínima.

Però des que una parcel·la està en venda, intervé l'especulació. Els agents immobiliaris, paràsits l'existència dels quals prové

del mateix règim capitalista, converteixen els possibles compradors en competidors. En aquesta competició, guanyen sovint els més rics, tant si són pagesos com si no. De vegades, per no desaparèixer, el petit agricultor arriba fins al final de la sobrepuja i es passa la resta de la seva vida estrenyent-se el cinturó per retornar els seus préstecs.

El sindicalisme ha denunciat, amb més o menys vigor, els acaparaments de terres i professions. Davant d'aquestes denúncies, en molts departaments es van establir superfícies màximes, es van crear comissions regionals sobre acumulació de terres i més tard sobre estructures. Aquestes només són consultives i la decisió d'autoritzar o no depèn en última instància del governador. Quan aquestes no eren dominades pels grans propietaris, a vegades van frenar els processos d'acaparament.

Ara bé, quan l'acumulador no feia cas de l'ordre que li prohibia explotar, no es prenia cap mesura contra ell. D'altres, encara més hàbils, per tal de no ser cridats a la comissió, no dubtaven a posar l'explotació a nom de la seva dona, o bé a nom de l'obrer que habitava els locals i a qui feien signar un arrendament fictici. Per acabar d'arreglar-ho tot, el govern va prendre la decisió d'augmentar fins a més de 70 hectàrees la superfície de referència, quan la mitjana francesa se situa al voltant de les 20 hectàrees.

En realitat, malgrat alguns èxits, malgrat la limitació d'alguns abusos, els poders públics, com sempre, s'han aprofitat de la presència de sindicalistes al si de comissions sense poder real, per impedir les reaccions violentes de la base. Aquestes, a banda d'haver tingut probablement més eficàcia, haurien permès als agricultors aconseguir victòries per ells mateixos i prendre consciència de la naturalesa profunda del sistema econòmic, lligat al sistema polític, perquè aquest últim, quan hi ha una manifestació contra un acumulador, envia la seva policia per cobrir les injustícies.

Cal continuar estant presents en comissions d'aquesta mena? Cal continuar fent costat, indirectament, a aquesta política? O, en comptes de malgastar endebades la seva energia, no seria millor que la militància organitzés una acció directa

que permeti una presa de consciència i que al final resulti més eficaç?

Aquesta acció sobre el terreny podrà prendre formes diverses: la manifestació de masses, que no ha d'assemblar-se necessàriament a una processó —i que pot estar formada no tan sols per pagesos, sinó també pels seus aliats—, i la intervenció directa enfront dels acumuladors.

Cal no oblidar que la correlació de forces, igual que la violència, és de sentit únic: d'una banda, els diners, la policia; de l'altra, el treballador espoliat, desposseït. Els partisans no s'enfronten a les forces de l'ordre en batalles campals: els seus adversaris podrien liquidar-los sense cap mena de dificultat. Per escollir entre les diverses formes d'acció, hem d'intentar conèixer el nivell de combativitat del mateix sector, les reaccions de l'opinió pública, les preses de consciència que es derivaran dels actes plantejats.

Pel que fa a la negociació, tant amb l'acumulador com amb els poders públics, només pot dur-se a terme després d'una acció de base que hagi permès modificar les relacions de poder. En tot cas, cal que tota la pagesia en conegui la forma i el contingut. Només amb aquesta condició els responsables no es col·locaran en la via dels compromisos.

Alguns grangers, de manera totalment legal i perfectament injusta, són acomiadats de la seva explotació. Aquí, encara, l'acció directa representa el recurs contra la injustícia. En el passat, ja ha tingut sovint com a resultat la permanència del granger al seu lloc, malgrat la decisió d'una justícia de classe.

En aquest terreny existeixen precedents que tenen com a únic inconvenient el fet de no ser prou coneguts.

Algunes explotacions estan situades prop d'arbredes i boscos. El programa francès i europeu de repoblació forestal corre el perill d'augmentar-ne el nombre, contra la voluntat dels pagesos. Existeix, doncs, un veritable futur per al lloguer de vedats de caça per als capitalistes que no saben què fer amb els seus diners. I la quantitat de conreus malmesos i destruïts per senglars, cérvols i altres animals anirà en augment. En una nit, un treballador pot perdre tant les seves inversions en adobs,

llavors, etc., com la totalitat o part dels seus guanys al llarg de tota una anyada. Aleshores fa tots els tràmits per obtenir una indemnització de misèria, o fins i tot res de res. I el propietari del vedat li explicarà que no pot pas caçar massa cérvols o massas senglars: n'ha de reservar per a la reproducció.

Tot i això, és extraordinari constatar que la pagesia és perseguida i condemnada si, per exemple, les seves vaques —animals útils per a tothom— surten de la cleda i causen desperfectes; mentre que la caça —*reservada* per al plaer d'aquests senyors (i no pas per al lleure dels treballadors)— pot fer malbé els minsos beneficis dels agricultors, que ja fan front a les dificultats econòmiques que coneixem.

Els camperols no demanen pas la desaparició de la caça. Simplement, es neguen a ser novament explotats en aquest àmbit. Molts d'ells són bons caçadors. Saben organitzar una batuda amb les precaucions necessàries.

REFORÇAR LA CONSCIÈNCIA COL·LECTIVA. Aquestes perspectives potser poden semblar-los anarquistes a alguns. D'altres les qualificaran d'utòpiques: lluitar des de la base contra les acumulacions? Fins i tot la mateixa pagesia refusarà aquesta acció i la condemnarà. Vegem-ho més de prop.

Els pagesos són del tot capaços de trobar-se a escala del municipi o del barri, a casa d'un d'ells, per tal de discutir sobre els seus problemes, sobre les evolucions que serien necessàries en una perspectiva de justícia, sense tenir en compte criteris legalistes ni capitalistes. Un treball d'aquest tipus representa, sens dubte, l'acció més important del sindicalisme i dels incitadors al desenvolupament.

Per què no examinem doncs la funció que se'ls hauria de donar a les terres que estaran disponibles d'aquí a cinc o deu anys? Per a qui haurien de ser aquestes terres, tenint en compte les necessitats, al marge de les especulacions? Quin preu haurien de tenir, atès el seu valor i els guanys possibles? La funció més desitjable no serà forçosament agrícola. Pot ser que es tinguin en compte les necessitats d'urbanització, d'industrialització, de circulació, de repoblació forestal, i que doni lloc a debats,

per exemple, entre els obrers i els càrrecs municipals. Tot el joc dels especuladors consisteix a suscitar reaccions individuals, a aixecar els treballadors els uns contra els altres, tot evitant tota mena d'acord. Col·lectivament, els pagesos implicats en la terra tindran reaccions diferents.

Moltes regions, a partir de reunions d'aquest tipus, han fet un balanç exhaustiu de les explotacions (superfície, tipus de producció, edat de l'agricultor, traspàs assegurat o no, etc.). Molts municipis, aprofitant la concentració parcel·l·lària, han dut a terme la classificació i el repartiment de terres utilitzant aquest mètode. Quan una concentració parcel·l·lària s'ha realitzat de manera autoritària, consultant *individualment* els interessats, tothom es creu enganyat per l'agrimensor o pels seus veïns; la deliberació col·lectiva crea un altre clima i aconsegueix una situació més justa.

Sense necessitat d'esperar els poders públics, la pagesia pot enllestir el seu propi pla d'ocupació de terres. Es podrien evitar molts problemes entre el veïnat a l'hora de vendre o d'arrendar, gràcies a aquest treball previ. D'aquesta manera, en cas de sobrepuja o d'acumulació, l'acció col·lectiva serà l'acció de tot el grup que intervindrà per fer aplicar les seves pròpies decisions.

Aquest mètode de treball també pot aplicar-se a altres àmbits: comercialització, preus dels arrendaments rústics, contractes, acció contra un integrador, etc. No és normal fer una crida a la pagesia per actuar, sense haver-li permès participar en l'estudi, en la reflexió, a partir de les seves pròpies dificultats quotidianes. Tanmateix, cal no restar en aquest nivell. Les decisions que determinen els beneficis i el futur dels pagesos es prenen també a París, a Brussel·les, a Ginebra i, d'igual manera, en el marc del GATT (Acord general sobre aranzels duaners i comerç, per les seves sigles en anglès). Cal actuar per tal que, constantment, l'acció de base es vinculi a l'acció global, i a la inversa.

LA CREACIÓ DE SOCIETATS IMMOBILIÀRIES. Vet aquí un tema que d'uns anys ençà ha sensibilitzat el sector: per alliberar els agricultors d'una càrrega hipotecària cada vegada més insuportable,

ha calgut crear algunes societats agrícoles d'inversió immobiliària (SAIF, per les seves sigles en francès) per mobilitzar capitals exteriors i comprar terres en lloc dels pagesos. Els reformistes governamentals i sindicals volen fer creure així a la comunitat agrícola que és possible trobar solucions en un règim capitalista.

És cert que un bon nombre d'agricultors necessiten solucions immediates que els permetin de sobreviure. Ja no es poden permetre comprar la terra i suportar, a més, la càrrega d'altres inversions.

Després del pas d'Edgar Pisani pel Ministeri d'Agricultura, els governs de la Cinquena República ho van entendre bé. Amb l'ajut dels seus vincles a dins de les organitzacions professionals, preparen activament projectes de llei que, ben segur, no contradiran cap exigència del règim capitalista: la dominació a partir del poder dels diners.

Al cap i a la fi, el perill és que força pagesos petits i mitjans, assetjats actualment per una situació sense sortida, acceptin aquestes noves fórmules, proposades com de costum en nom del «realisme». Fem algunes preguntes als promotors a propòsit d'aquests projectes:

Jurídicament, qui tindrà el poder? Els qui proporcionen capitals privats? En aquest cas, fins i tot si s'han previst modalitats particulars, quina serà la diferència entre les SAIF i les societats anònimes o altres que coneixem del món de la indústria?

Per atreure aquests capitals, teniu previst remunerar-los fins al 5 %. El pagès que no pugui suportar aquesta càrrega, us faria suportar la meitat a l'Estat. Quina garantia tindrem de la permanència d'aquest ajut? Creieu que els accionistes, de fet, si no de dret, resistiran gaire temps aquest límit d'interès? No dubtaran a augmentar els seus guanys imposant diners de sotamà.

En aquesta perspectiva, els poders públics ens parlen d'arrendaments de llarga durada (18 anys) i *en unes condicions lliurement discutides entre les parts*. És que us penseu que qui necessita una eina per treballar la terra es troba en una posició de poder per negociar amb el propietari de l'eina, tant si es tracta d'un individu com d'una societat capitalista? Es troba en una

situació comparable, de fet, a aquell que només pot vendre la seva capacitat de treball enfront del capitalista que dona feina a la mà d'obra.

Qui controlarà aquestes societats, en concret, quan es tractarà de l'assignació de terres? Partint del principi «el qui paga mana», constant en el règim capitalista, els representants dels accionistes posseiran la realitat del poder.

Realment, en aquest context, la terra estarà ràpidament a disposició del capitalisme. Els *trusts*, que ja controlen els pagesos abans de la producció, es podran permetre intervenir, directament o per la intermediació dels seus bancs, duent a terme accions a dins de les SAIF. Per tal d'augmentar la seva seguretat i els seus beneficis, pot dir-se, sense pretensions profètiques, que aquests *trusts* o els seus bancs intervindran primer en aquelles zones amb més possibilitats d'especulació (proximitat de ciutats, futura zona de residències secundàries o de lleure, etc.).

Tota aquesta crítica pot semblar negativa en el moment en què urgeixen solucions immediates. De fet, existeixen solucions immediatament possibles. Però els obstacles són polítics i és a aquest nivell on cal portar la lluita.

Jurídicament, les societats immobiliàries que podríem acceptar no haurien de tenir cap finalitat lucrativa. No caldria preveure una remuneració de capital superior a les despeses reals de la societat, ja que la terra és considerada un valor col·lectiu i no pas un valor especulatiu.

Les fonts de finançament haurien de ser escollides en conseqüència. Actualment, mitjançant els préstecs individuals que concedeix, Crédit Agricole finança a França la compra de més d'un terç de les terres agrícoles. Globalment, la quantitat de capitals mobilitzats per a aquest efecte augmenta constantment, ja que, cada any, l'import dels préstecs concedits és superior als reembossaments. Si, quan es veuen forçats a comprar, els agricultors poguessin escollir entre una adquisició individual i el lliurament dels seus drets a una societat realment col·lectiva i democràtica, les sol·licituds de préstecs individuals disminuirien molt ràpidament. Hi hauria una transferència de destinació dels capitals immobiliaris de Crédit Agricole i aquests

podrien orientar-se cap a societats immobiliàries tal com no saltres les concebem.

Mutualité agricole, que es veu obligada, en tant que companyia d'assegurances, a crear reserves, hauria d'invertir-les obligatòriament, i gairebé en la seva totalitat, en hipoteques sense possibilitat d'especulació. Al cap i a la fi, es tracta de capitals provinents de l'agricultura.

L'Estat, si realment representés l'interès general, hauria de preveure dotacions pressupostàries suficients per respondre a aquesta necessitat de transferir la propietat individual cap a la propietat col·lectiva del sòl.

De fet, no són només els agricultors, sinó també la col·lectivitat nacional sencera qui té interès a fer aquesta despesa: una societat tècnicament avançada cada vegada tindrà més necessitat d'espai per a tota mena d'usos. Els més pobres sempre són víctimes de les especulacions que s'afegeixen a aquesta necessitat. És, doncs, d'interès general atacar aquestes especulacions en el seu origen, és a dir, en l'apropiació individual del sòl. Al capdavall, a través dels preus alimentaris, el conjunt dels consumidors es veu condemnat a pagar la compra de les terres que es va reproduint a cada generació. Encara que, en l'actualitat, aquesta compra acostumi a assumir-la la pagesia, que, en conseqüència, limita el seu nivell de vida, el principi és el mateix. Tant a la societat com als consumidors que la formen els interessa que la despesa es produeixi d'una vegada per totes.

Tenim el dret d'exigir que aquestes societats immobiliàries, en el cas d'una petita regió que cobreixi, per exemple, 10.000 hectàrees de superfície agrícola útil (SAU) aproximadament, siguin controlades de manera exclusiva pels representants escollits, tant pels agricultors com pel conjunt de treballadors i de col·lectivitats locals. Els poders públics només haurien d'intervenir quan l'ús del sòl afectés els equipaments col·lectius.

Aquests escollits haurien de preveure la utilització i l'assignació de la terra, tant en funció de les necessitats dels agricultors com de la col·lectivitat.

Els contractes d'arrendament caldria que es concertessin per a una durada que s'estengués fins a l'edat de jubilació. L'única

exigència per a l'arrendatari consistiria a posar la terra en bones condicions de productivitat. Aquest hauria de realitzar les inversions referents a la hipoteca, sigui per ell mateix o per la seva cooperativa, una Societat d'Ordenació Territorial i d'Etablissement Rural (SAFER, per les seves sigles en francès) o qualsevol altra. Aquestes inversions serien retornades al seu valor d'utilització del dia de l'inici del contracte d'arrendament.

És per això que ens cal llançar una veritable campanya per desemmascarar la naturalesa capitalista de les SAIF tal com se'ns proposen, tot demostrant que hi ha altres fórmules possibles. La qüestió rau a saber si el règim capitalista pot admetre el nostre projecte, que denuncia el sistema de propietat privada. Si la tensió social és important, el poder pot recular parcialment, però tan sols un règim socialista pot permetre'ns realitzar els nostres projectes. De fet, la nostra acció en un terreny així tindrà com a primer objectiu fer descobrir als pagesos explotats la veritable essència del dret de propietat que ells ja no poden aguantar més, des del punt de vista econòmic, i la naturalesa del capitalisme que s'intenta introduir a través de les SAIF, donant primacia al capital sobre el treball.

PER UN PLA D'ÚS DEL SÒL. Al mateix temps, hem d'exigir mesures per limitar els preus del sòl (inclòs el terreny per edificar) al nivell del seu valor d'ús agrícola. Els pagesos, que localment ja estableixen aquest valor amb motiu de la concentració parcel·lària, haurien de debatre entre ells sobre el valor de les terres, sense esperar un canvi de legislació, i actuar per tal que es respectin les seves decisions col·lectives. Aquest treball a la base permetria igualment establir durant uns quants anys un pla d'ocupació de les terres que vetllés per l'interès, no pas dels poders financers, sinó de la gent treballadora.

Aquesta definició democràtica d'un pla d'ocupació de les terres s'inscriu en els problemes actuals, tenint en compte les propostes de reducció de superfícies cultivades que apareixen als plans Mansholt i Vedel.

Per aconseguir amb més seguretat una reducció del volum de produccions, i potser no gosant oferir, com als Estats Units,

subvencions als agricultors que deixin els seus terrenys en guaret (banc del sòl), els comissaris de Brussel·les proposen que 5 milions d'hectàrees explotades actualment canviïn de funció. La comissió Vedel encara va més enllà i proposa 12 milions d'hectàrees, és a dir, un terç de la superfície agrícola del país.

Es tracta principalment de plantar arbres. Són els propietaris els qui es beneficiarien dels incentius: assumptió per part de les finances públiques del 80 % de les despeses de plantació, exempció d'impostos, pagament per part de l'Estat d'una renda anual equivalent als arrendaments practicats sobre les millors explotacions.

Vegem quina seria la ubicació d'aquestes arbredes, si els agricultors ho accepten sense reaccionar.

En primer lloc, això afectarà les explotacions dels agricultors arruïnats per l'economia de mercat. Molts d'ells tindran la temptació de limitar els danys entrant en el marc del pla.

Atès el silenci dels plans Mansholt i Vedel sobre l'estatut europeu de contractes d'arrendament rural, hom es pot preguntar si no s'autoritzarà els propietaris per efectuar una recuperació personal en vista de la repoblació d'arbres. Si poden augmentar els seus ingressos desfent-se d'un masover contestatari, posem per cas, molts no hi dubtaran gens ni mica.

En aquelles regions on la mitjana d'edat és elevada, si l'edat mínima per accedir a la Indemnització Vitalícia per Acomiadament (IDV, per les seves sigles en francès) es redueix a 55 anys, més de la meitat de les explotacions estaran disponibles. Els incentius per a la forestació es fomentaran al màxim i enmig de l'anarquia més gran.

En el nostre món industrial i urbà, l'espai esdevé i esdevindrà una mercaderia preciosa, rara. Canviar la funció de les terres pot ser necessari. D'entrada, això afecta els treballadors implicats, la col·lectivitat, i no pas els terratinents. Hem volgut demostrar amb el detall de les nostres propostes sobre un punt en concret que una opció socialista era «realista», i que era possible considerar, ja des d'ara, unes mesures que corresponguin a les veritables necessitats dels treballadors de la terra. Però el règim pot acceptar orientacions que es trobin en contradicció

amb la seva pròpia naturalesa? No, sens dubte, encara que el neocapitalisme es preocupa moltíssim més per assegurar el seu domini sobre l'agricultura a partir de les indústries agrícoles i alimentàries. En cas de conflicte greu en la qüestió de la propietat del sòl, les seves facultats de concessió són àmplies, sempre que se salvaguardi el més essencial del seu poder. Però tant se val. L'única pregunta que sí que val és aquesta: aquestes orientacions referents a l'ús del sòl que imposen les SAIF dels nostres modernistes es corresponen amb allò que poden desitjar els pagesos petits i mitjans? Representen l'única defensa real dels seus interessos socioeconòmics? Si la resposta és sí, cal esforçar-se en aquesta línia o acceptar trair la classe social que es pretén defensar.

D'altres agricultors fan servir la terra per a l'arrendament o la parceria. Hem vist anteriorment que en realitat pateixen, la major part del temps, la llei del més fort. Realment, la parceria hauria de suprimir-se en la seva totalitat de manera definitiva, i les condicions d'arrendament haurien de discutir-se col·lectivament entre els arrendataris a escala regional, per exemple, a partir d'un contracte d'arrendament estàndard. Per defensar els seus drets, la classe obrera ha lluitat a favor dels convenis col·lectius. És cosa nostra escollir la nostra lluita.

En aquest context, l'elecció del nou arrendatari hauria de deixar-se en mans de les societats immobiliàries de base descrites abans. La majoria dels propietaris no saben quines són les condicions actuals de producció a l'agricultura. On és la seva competència i amb quins criteris trien l'agricultor? En realitat, no és cosa seva escollir, i aquells a qui s'atribueixin les terres s'han de beneficiar dels avantatges que es preveuen a les societats immobiliàries que nosaltres preconitzem.

Quan parlem de la qüestió de les terres, la pagesia sap de què se'ls parla. Es tracta d'un element concret que és part integrant de la seva vida de treballadors. És per això que, en relació amb aquest tema, cal dir la veritat, cal desmitificar. Aquest llarg raonament no tenia cap altre objectiu.

Aquesta «operació-veritat» és encara més important perquè, fins ara, les organitzacions polítiques, de dreta i d'esquerra,

incloent-hi el PCF, sempre han cercat mobilitzar la seva clientela electoral al voltant del tema: «La terra per als qui la treballen». Ara bé, la major part dels pagesos estan disposats a entendre que aquesta possessió individual correspon a una alienació profunda. Contràriament al que deien en altre temps alguns representants de l'Església catòlica, la propietat de la terra no és sagrada. Aquesta ha de convertir-se en un bé col·lectiu, autogestionat. El dret al treball, que afecta les persones, és superior a qualsevol altre dret que afecti els objectes. Els treballadors han de lluitar perquè aquests objectes, tant si es tracta del sòl com de qualsevol altre instrument, els siguin sotmesos. Aquesta lluita qüestiona el fonament mateix de la nostra societat. Per això hem de portar-la a terme sense concessions. En aquest sentit, nosaltres som els més ben armats per fer recular el poder i descriure les possibilitats en un règim socialista.

b) La democràcia cooperativa

«La cooperació és feina de tots els membres! Sols, sou impotents; junts, sou forts», ens diuen els dirigents burgesos de la cooperació. Què volen dir aquests eslògans, en realitat? És possible la democràcia cooperativa en un règim capitalista? En aquest sentit, quina pot ser l'actuació dels pagesos explotats?

En primer lloc, aclarim una qüestió: la dimensió d'una cooperativa no és el factor clau de la democràcia. Allò que és previ a tota acció realment democràtica, tant en l'àmbit d'un país com d'una cooperativa, és la circulació completa d'una informació tan objectiva com sigui possible. Però ens topem de seguida amb l'obstacle fonamental: en una economia sotmesa a les lleis de la concurrència, de la competència, pot evitar-se el «secret comercial»? Es poden fer públiques, sense arriscar-se a perdre el mercat, les pràctiques exigides per determinats compradors (descomptes de finals d'any, suborns, regals personals, rebaixes publicitàries, etc.)? No obstant això, encara que no la puguin obtenir fins més tard, la militància ha de lluitar per aconseguir el màxim d'informació possible per a denunciar millor, tot seguit, la nocivitat del sistema econòmic. No hi pot

haver responsabilitat col·lectiva quan no se sap de què es tracta. Però no ens fem il·lusions, la democràcia econòmica implica l'esfondrament del capitalisme.

L'estructura cooperativa constitueix, en funció dels casos, una barrera o bé una crida a la democràcia. Una descentralització territorial real que inciti els pagesos a un esforç col·lectiu d'organització i de racionalització i que els permeti escollir, prèvia presentació de diversos candidats, una administració responsable, dona als membres una altra influència sobre la cooperativa, més enllà de les assemblees desorganitzades i únicament anuals. Encara que es tracti d'una assemblea descentralitzada, la voluntat del director i del consell d'administració (els membres del qual són pràcticament vitalicis), com que no estan sotmesos permanentment als suggeriments i a les crítiques dels agricultors, són purament i simplement renovats.

Les exigències de divisió del treball haurien de conduir, d'altra banda, a escollir una altra part del consell d'administració segons les seccions de productors especialitzats. Aquests, competents en el seu camp, tindrien una influència més directa sobre el funcionament i els resultats del seu sector.

Però aquesta tasca de democratització a l'interior mateix de la cooperativa arriba ràpidament als seus límits. La lògica capitalista podria portar pagesos explotats, en tant que administradors i gestors de cooperatives, a crear organitzacions industrialment viables gràcies a una intensificació de l'explotació del seu propi treball. La rèplica s'ha de poder organitzar enfront, en primer lloc, de la cooperació, quan aquesta estigui dominada per la burgesia rural i, fins i tot, en el cas que els administradors siguin representants de la pagesia, ja que la seva actuació no pot situar-se a fora de les pressions capitalistes. Els pagesos explotats també necessiten una «secció sindical d'empresa» a través de la qual puguin expressar directament les seves reaccions i reivindicacions. En tot moment podran també qüestionar els suposats imperatius econòmics que representen tant les coaccions del capitalisme —i caldrà denunciar-les com a tals— com la incompetència dels responsables.

Sens dubte, moltes cooperatives (almenys els seus dirigents burgesos i els seus aparells), s'oposaran a l'existència d'estructures sindicals paral·leles. No passa res: en aquest cas, com en una empresa capitalista, la protesta s'haurà d'expressar a l'exterior (alguns dirien «al carrer»). La militància no hauria de tenir escrúpols al respecte. Les cooperatives ja envellides, dirigides per uns quants que afavoreixen els més rics, fan tant de mal, o potser més, que les empreses capitalistes. Pel fet de tenir el títol de «cooperatives», ningú no gosa discutir-les obertament. Al cap i a la fi, esterilitzen qualsevol presa de consciència política, qualsevol qüestionament del sistema. Així doncs, cal, sense dubtes ni escrúpols, ajudar els pagesos explotats a expressar el seu descontentament enfront dels organismes que no són altra cosa que els ponts del capitalisme i el mitjà per fer-lo acceptar millor.

Els pagesos proletaritzats poden assumir la gestió cooperativa? En l'actualitat, a les cooperatives eficaces, aquest problema rarament es planteja. La quasi totalitat dels seus consells d'administració, i encara més de les seves direccions, són en mans de la burgesia.

Tanmateix, molts militants s'han vinculat a aquestes cooperatives, sigui com a simples adherents, sigui fins i tot com a membres (minoritaris) dels consells d'administració. Si han d'ajudar plenament en l'expressió de les protestes, també cal que diguin, ja des d'ara, què en farien, de les cooperatives, si ells en tinguessin la responsabilitat. La pagesia explotada necessita saber on pot conduir la lluita que porta.

Controlar jurídicament una cooperativa implica l'exercici, en el terreny col·lectiu, dels poders patronals perduts en el terreny individual? Es tracta d'explotar una part de la classe obrera que treballa a les cooperatives?

Els reformistes del CNJA i de la FNSEA ja han donat resposta a aquestes preguntes: segons ells, si en la seva explotació els pagesos perden una part de les seves iniciatives personals, han de recuperar-les en el terreny col·lectiu. Per a ells, no s'han de confondre els pagesos i els obrers. Som nosaltres, pagesos, els qui arrisquem les inversions de producció. Som nosaltres

els qui tenim el capital social de la cooperativa. Nosaltres estem decidits a fer accions «socials». No dubtem pas, sobretot a les assemblees generals, a l'hora de felicitar públicament els nostres col·laboradors (els directius) i els assalariats. Però cal deixar les coses clares: nosaltres som els patrons d'empreses que generen milers i milers d'ingressos.

Entenguem-nos: per combatre aquestes tesis, no es tracta de negar els antagonismes, els interessos oposats. No es tracta, tant per als pagesos com per als obrers, de bloquejar l'expressió de la protesta ni de fer assumir al sindicalisme un paper de gestor que no li pertoca, ni ara ni en un sistema socialista. També és ben cert que, en el règim capitalista, cada grup voldrà procurar per si mateix, especialment perquè el capitalisme, en el sector dels productes alimentaris, sempre cercarà reduir els marges previstos per a la retribució del treball.

Abans, però, examinem el *caràcter* diferent dels dos grups.

L'agricultor que es modernitza, que inverteix, actualment es veu forçat a assumir personalment les inversions de producció. Per fer-ho, recorre a Crèdit Agricole perquè li cobreixi dos terços o bé tres quarts. En la majoria dels casos, sense dir-ho a Crèdit Agricole, demana la resta on pot i la presenta com la seva part d'autofinançament. Tot seguit, s'estreny el cinturó durant uns quants anys per intentar tornar el capital i els interessos. Quan ha acabat (suposant que ho aconsegueixi), l'equipament del qual és finalment propietari ja ha quedat totalment antiquat des d'un punt de vista tècnic. Per ser «competitiu», li caldria comprar-ne un altre.

Què podria desitjar el membre d'una cooperativa controlada pels pagesos proletaritzats i preocupats, malgrat els seus límits, per donar el màxim servei?

En primer lloc, desitjaria no haver d'escollir de manera aïllada el tipus de producció que cal mantenir i els equipaments més ben adaptats. La cooperativa es troba en una millor situació, per raó de les seves possibilitats industrials i comercials, per eliminar el màxim de risc (hom no pot acontentar-se només produint, també cal vendre) i per conèixer, o fins i tot experimentar, les innovacions més eficaces en matèria d'equipament.

Produir en el marc d'un determinat programa suposa un acord previ.

Al contrari d'aquesta disciplina inevitable, el pagès té tot el dret, i això ja es posa en pràctica, d'exigir la fiança cooperativa per cobrir els seus préstecs. Encara millor: en comptes de consumir-se assumint personalment inversions que només tenen valor en el marc col·lectiu, trobaria normal que fos la cooperativa qui assumís aquest risc. Ja se'n comencen a veure alguns exemples.

En el mateix ordre d'idees, l'agricultor ha de reivindicar una certa seguretat de guanys, abans que suportar tot sol la incertesa d'una producció poc controlada pel fet que parlem d'una matèria primera vivent. Que conservi una part de risc, de responsabilitat tècnica, és perfectament admissible; però que obtingui una garantia mínima, en comptes d'haver de suportar sol una catàstrofe independent de la seva voluntat, és absolutament indispensable. Els obrers no són els únics que necessiten un SMIG.

En aquesta perspectiva que es vol utilitzar en l'acció reivindicativa davant la cooperació actual, on és el patró, l'emprenedor individual que alguns ens voldrien fer creure que és, com el seu «col·lega» Marcel Dassault,⁶ empresari? Només ens trobem davant d'un treballador que intenta, simplement, viure del seu treball.

Falta la propietat col·lectiva del capital social. És força paradoxal veure els nostres reformistes reclamant que s'estableixi el caràcter patronal dels agricultors cooperativistes. Tanmateix, en un altre terreny, diuen: «No és en funció de la importància del seu capital social que un membre pot influir en el funcionament de la cooperativa. Molts tenim aquest principi: un home = una veu». Però, com es forma el capital social? És *extremament* estrany que l'avancin els agricultors, a partir d'uns recursos personals de què no disposen, a més, els pagesos explotats.

6. Marcel Dassault (1892-1986). Empresari aeronàutic, va ser un dels pioners en la producció d'aviació comercial. Durant l'ocupació, es va negar a col·laborar amb l'exèrcit nazi i va ser deportat al camp de Buchenwald (*N. de l'E*).

En realitat, l'acumulació de capital social es realitza a partir d'excedents de gestió, transformats en parts nominatives, que es destinen als agricultors mitjançant diversos mecanismes.

Si l'import de la bestreta o dels descomptes que reben els pagesos fos més elevat, no hi hauria excedents, i, per tant, tampoc capital social. Però, si els salaris fossin més alts —i en aquest àmbit les cooperatives sovint van tard—, tampoc no hi hauria excedents, i, per tant, no hi hauria capital social. Sobre aquestes bases, els obrers poden qüestionar d'ara endavant la propietat agrícola del capital social, així com la dels equips amortitzats. Per què cal acceptar, doncs, que allò que representa una deducció sobre la remuneració de dos grups sigui destinat a un de sol? Fixem-nos bé que aquest raonament té com a objectiu posar en qüestió tota forma de poder patronal.

Però, en un darrer esforç, els nostres reformistes diran: «Gràcies a la seva cooperativa, l'agricultor pot seguir i controlar el seu producte fins que arriba al consumidor. No és, possem per cas, el que fa el productor d'automòbils?».

Quan un pagès produeix un litre de llet, no pot vendre'l ell mateix, en forma de iogurt, per exemple, a París, Lió o Marsella. La seva llet es barreja amb la llet fornida pels altres pagesos. A través de la seva cooperativa, procura continuar-ne sent col·lectivament el propietari. Lliura una matèria primera en estat brut.

El qui recull la llet, el qui la transforma, el qui fa les factures, afegeix valor a aquest producte. Quan el iogurt arriba a Marsella, sobre la taula del consumidor, a qui pertany? A tots els qui han contribuït a fabricar-lo amb el seu treball. Aquest és almenys el punt de vista socialista.

De fet, les preguntes precedents s'adrecen, en primer lloc, a la classe obrera, en la mesura que una part important dels pagesos explotats descobreix la seva condició proletària. La classe obrera ha d'estudiar i comprendre aquesta evolució. És impensable que en tingui prou utilitzant esquemes d'anàlisi heretats d'una època en la qual la proletarització agrícola no es planteja en absolut amb els termes que acabem de descriure. Sense un esforç de renovació teòrica profunda, la classe obrera es

veurà temptada a abocar els pagesos, els agradi o no, cap a reaccions de tipus patronal, si més no col·lectivament. Esmicolarà les possibilitats de retrobament polític entre els pagesos explotats i el moviment obrer. Aquesta situació, que es va fer palesa el Maig del 68, assegurarà la supervivència del sistema capitalista, que es nodreix, però, de l'explotació conjunta de pagesos i obrers.

No és gens senzill proposar solucions aplicables en el règim capitalista, quan els pagesos proletaritzats han pres el control d'una cooperativa. Els dos grups, pagesos i obrers, es troben davant d'una eina industrial, en la posició de treballadors dependents del capitalisme bancari i comercial, el qual endogala la cooperativa i explota la seva força de treball. En aquestes condicions, qui gestionarà l'eina industrial?

Bona part de la militància pagesa està temptada a dir: per què els obrers no escollirien administradors, igual que nosaltres? Aquesta qüestió no pot resoldre's de manera sobtada. Efectivament, no es tracta de dissimular les nostres divergències d'interessos ni d'impedir-ne l'expressió. Però l'enemic de classe es troba a un altre lloc i no tenim cap motiu per donar-li la satisfacció de veure iniciar una lluita entre les nostres dues capes socials.

Existeix el gran risc —i l'evolució de les cooperatives obres de producció ho ha demostrat sovint— d'arrossegar els treballadors cap a una acció que no canviï la naturalesa del sistema i que desmobilitzi els qui l'escometen, tot fent-los creure que han descobert la *solució*.

La nostra recerca i les nostres propostes de gestió comuna de cooperatives conquerides pels camperols proletaritzats no van en aquest sentit. No es tracta d'ignorar la lluita de classes, sinó de dur-la a un altre nivell i evitar que es creï, entre nosaltres, obstacles insalvables que comprometrien el necessari combat comú.

Els pagesos no poden escopir sobre la seva pròpia història. Hereten estructures cooperatives, ja que, la major part del temps, no les han creades ells mateixos. De vegades, el manteniment i el creixement d'aquestes estructures condicionen la seva *supervivència*

en tant que treballadors. Segons la naturalesa d'aquestes cooperatives i les circumstàncies, podran escollir entre dues formes d'actuació: la protesta, aliats o bé units amb els obrers, a partir d'una lluita de classes contra els aparells existents, contra l'immobilisme, contra les il·lusions de la cooperació burgesa; o bé la conquesta de l'aparell, que pot resultar, d'altra banda, de la primera forma d'actuació.

La primera fase només serà possible i eficaç si estem d'acord en la forma que prendrà la segona. Aquesta orientació és encara més important perquè l'acció cooperativa té interès a ajudar a transformar les mentalitats pageses individualistes. Si aquesta acció no és un objectiu en ella mateixa, sinó que continua sent un mitjà de supervivència i de lluita, els treballadors afectats hi trobaran en ella les bases pràctiques de l'acció col·lectiva, la qual cosa és essencial.

c) La lluita contra les empreses privades

A la majoria dels militants del sindicalisme pagès, fins i tot a aquells que eren conscients de l'explotació capitalista de què eren víctimes, els ha marcat el mite reformista de la cooperació.

Aquesta actitud s'ha arribat a traduir en una condemna implícita o explícita dels agricultors que lligaven la seva producció a una empresa capitalista. Semblava com si el sindicalisme retragués a aquests pagesos explotats el fet de fer-se còmplices del creixement de les firmes que els explotaven. En el moment en què alguns d'ells, en estat més o menys avançat de fallida, venien a cercar suport a l'organització sindical, se'ls ajudava, però se'ls considerava agricultors que no havien entès res per haver-se equivocat en un sistema d'aquest tipus.

Aquest punt de vista era tan arrelat que semblava impossible que un responsable sindical pogués, en tant que productor, tancar un contracte, entrar en una agrupació de productors vinculada a una firma privada. Hauria estat vist com un traïdor a la professió. El resultat d'aquesta orientació és que els militants més conscients han estat absents en les lluites del

sector més proletaritzat de l'agricultura. Els sindicats s'han esforçat poc per contribuir a l'organització col·lectiva de la defensa d'aquests productors enfront de les empreses privades.

És el moment de plantejar el problema amb altres termes. Els pagesos proletaritzats per les empreses no són inútils o corruptes que van en contra dels «interessos superiors de la professió agrícola». Senzillament, el que fan és intentar sobreviure venent els seus productes de la manera que poden i, si és possible, afegint una activitat suplementària al seu treball habitual, amb l'esperança d'utilitzar millor la seva capacitat de treball i d'augmentar una mica els seus beneficis. Si no s'uneixen a la cooperació és que no tenen aquesta possibilitat, que és arcaica o fins i tot que presenten, de manera poc clara, que no és una verdadera solució alternativa per al sistema capitalista. Si accepten les condicions, verbals o escrites, molt desavantatjoses per a ells, no és pas perquè siguin incompetents, sinó perquè les relacions de poder no són iguals entre un productor que només pot oferir la seva força de treball i un industrial o un comerciant que té tots els poders. Cal que canviem de ruta, que posem remei als efectes d'una llarga negligència en aquest sector i, en primer lloc, en el terreny mateix de les lluites.

EL SUPORT DE LA LLUITA INDIVIDUAL. La major part de les vegades, l'industrial distribueix la producció força abans que els pagesos estiguin organitzats. Quan un o més productors espoliats busquen l'ajut sindical, l'industrial sempre oposa la incompetència del pagès al gran èxit d'alguns altres per demostrar que ell no és culpable. Incitant l'agricultor a emprendre una producció, l'industrial ha escollit traspassar-li les càrregues i els perills d'una fabricació de productes que depèn totalment de les decisions del centre industrial. Al contrari, en una empresa que fabrica televisors, en el moment en què hi ha un «embolic», el sou de l'obrer s'ha de pagar igualment. De la mateixa manera, la feina del pagès ha de pagar-se sempre.

Cal desconfiar dels industrials que paguen al productor víctima d'un abús per tal d'obtenir el silenci del sindicalisme. Si, per salvar un individu, aquest silenci és necessari en un primer

moment, tots els agricultors han de conèixer sempre els fets, encara que sigui després.

L'ORGANITZACIÓ COL·LECTIVA DELS PRODUCTORS. La defensa individual no és més que un últim recurs. Només és possible establir una correlació de forces diferent i duradora a partir de l'expressió, de l'organització i de l'acció col·lectiva dels productors mateixos. El sindicalisme ha contribuït a crear agrupacions de productors, tot i que, malauradament, l'únic objectiu que els ha donat és l'organització i la racionalització de la producció. Aquesta acció pot contribuir a reforçar el pes de l'agrupació, però també pot deslliurar l'industrial d'una part de les seves obligacions, principalment tècniques, sense que el productor es vegi compensat. No l'eximeix, però, de la tasca més important: organitzar la protesta com si fos una secció sindical d'empresa. Entre les reivindicacions que cal expressar en aquest context, citem l'accés a la informació, és a dir, al coneixement dels guanys obtinguts per l'empresa gràcies al treball dels pagesos i els obrers.

L'ACCIÓ COMUNA ENTRE PAGESOS I OBRERS. L'empresariat que dirigeix la firma té molt d'interès, i no se'n priva pas, per crear antagonismes, oposicions entre pagesos i obrers, per tal d'explotar millor els uns i els altres. Afirmen que és impossible augmentar els salaris perquè els productors són massa exigents; perquè no aconsegueixen, a causa de la incompetència, disminuir els seus preus de fàbrica; perquè no accepten les disciplines de la planificació, etc. A la inversa, els obrers són uns inútils, el seu rendiment en la cadena és deplorable, exigeixen sous importants mentre que ells no tenen competències, etc.

Cap dels dos grups ha de caure en el parany. És mitjançant una acció comuna que obtindran els màxims resultats. Ara bé, només podran actuar conjuntament si coneixen les seves veritables condicions de treball i de guanys. Una vaga de lliurament d'aliments provinents del bestiar, posem per cas, si no s'ha preparat en comú amb els obrers a fi de preveure una altra font temporal de subministrament, en quaranta-vuit hores pot arruïnar definitivament molts pagesos, sobretot si l'industrial es preocupa

de facturar-los els altres subministraments. Un canvi en la destinació de les mercaderies, decidit pels pagesos, pot reduir els obrers a l'atur parcial o total. L'entesa prèvia o, encara millor, l'acció comuna resulten indispensables, ja que els mecanismes d'explotació del treball són semblants per naturalesa.

ALGUNES PISTES PER A ACTUAR. Els industrials no dubten a l'hora de posar-se d'acord, en l'àmbit regional i nacional, per imposar als pagesos els contractes més adients per a l'explotació de cada territori. La pagesia, organitzada enfront d'una mateixa empresa, haurà d'actuar exactament igual, siguin grups cooperatius o bé agrupaments de productors que treballin en una empresa privada. Fins i tot aquí, els antagonismes són sovint artificials: els grups en qüestió, uns i altres, estan dominats per l'economia capitalista.

Aconseguir un contracte estàndard, que comporti unes garanties mínimes i que sigui aplicable a totes les empreses, és bàsicament lluitar per un conveni col·lectiu. Els representants electes del col·legi agrícola rebran atacs concrets i individuals si expressen les reivindicacions i les crítiques del grup que representen. Coneixem presidents o administradors d'agrupacions les mercaderies dels quals són sistemàticament rebaixades o bé que reben sovint subministraments de mala qualitat. Caldrà lluitar per aconseguir la seva protecció legal.

En realitat, l'empresa disposa de mitjans considerables per obligar-los a marxar, o sigui, per acomiadar-los, en un intent de desacreditar-los davant dels productors gràcies a alguns tècnics que han escollit ser els policies del seu patró. En aquest terreny, el combat acaba de començar i serà molt dur.

Hi ha molts altres terrenys d'acció que s'aniran descobrint amb la pràctica. Tots han de permetre qüestionar la naturalesa del poder empresarial, és a dir, la totalitat del sistema econòmic. La formació política se situa al centre mateix de la lluita.

L'acció dels pagesos en l'economia global

Ara és moda parlar d'ordenació territorial, de descentralització industrial. Els pagesos petits i mitjans, així com els seus fills, són els primers afectats, i encara més si viuen en una regió predominantment agrícola. Aquestes regions pobres, allunyades, on la població representa un 30% o més de la població activa total, estan condemnades, en el context del capitalisme francès i europeu, a un procés de deteriorament cada vegada més ràpid: l'agricultura no se salvarà sola. La supervivència econòmica de les zones rurals passa per la industrialització.

Però, en aquest àmbit, cal ser clars: aquesta lluita forma part de la nostra acció conjunta, però no en unes condicions qualssevol.

Diversos dirigents nacionals d'organitzacions professionals agrícoles, defensors de l'agricultura patronal, com a grans terratinents que són, expliquen amb serietat que, per salvar l'agricultura de les regions pobres, no hi ha solucions agrícoles: l'única possibilitat de salvació és la seva industrialització i la creació de llocs de treball.

És massa bonic per ser honest. La maniobra és evident: «No busqueu solucions agrícoles, no demaneu una altra política, no volem canviar la que hi ha actualment i la qual ens dona beneficis. Intentem, doncs, iniciar la industrialització sense tocar el sistema econòmic tal com està i el qual nosaltres us prohibim qüestionar perquè afavoreix l'agricultura capitalista».

Hom pot estar tranquil: els pagesos de les regions pobres, llevat d'algunes poques excepcions, no veuran venir res. Per què els industrials, els posseïdors del capital, haurien d'anar a invertir en aquestes regions pobres, quan el seu únic objectiu és l'obtenció del màxim profit? És així com s'enganya els pagesos petits. Val més pardal a la mà que una grua a l'aire: fonamentalment, és des de l'agricultura que s'ha de qüestionar l'actual repartiment de beneficis.

Cal malfiar d'aquestes promeses verbals que tantes vegades hem sentit, sobretot quan provenen dels poders públics. Quan augmentava el to i les reivindicacions i manifestacions es feien

més insistents en determinades regions, de vegades es realitzaven algunes operacions de «paracaigudisme» industrial, generalment evitant allunyar-se massa de París. S'anunciaven amb molt de bombo milers de milions d'ajudes per fer sentir malament les regions beneficiàries. Els crèdits concedits a tort i a dret, sense un pla precís i global, no han produït mai efectes de preparació. La industrialització ha de ser concebuda en funció dels seus efectes multiplicadors, en relació amb les altres activitats econòmiques existents i les possibilitats d'una regió. Les implantacions que s'han realitzat en algunes rares regions subdesenvolupades de França no han impedit que el saldo demogràfic continués sent negatiu. Tampoc no han impedit que la renda per persona activa es degradés en termes relatius.

Però alguns economistes, de vegades autodenominats socialistes, replicaran que, en aquest àmbit, un règim que vol ser eficaç no pot fer concessions al sentimentalisme. Ha d'acceptar la ubicació de les inversions allà on sigui possible produir al millor preu. Aquesta visió parcial és falsa, però no pas per raons morals, sinó perquè només té valor a dins de la racionalitat econòmica del capitalisme.

Contràriament a allò que passava el segle XIX, les riqueses del subsol i sobretot la proximitat de les fonts d'energia ja no són fonamentals per decidir la ubicació d'una indústria. L'electricitat, per exemple, produïda per una central nuclear, pot instal·lar-se sense tenir en compte exigències geogràfiques.

El càlcul racional hauria de fer prendre en consideració *tots* els aspectes del problema. Així doncs, quan una activitat econòmica abandona una regió per obtenir, en altres indrets, mil·lors preus de cost, l'argument de la rendibilitat és essencialment capitalista: es tracta d'un major profit per a l'empresa que es desplaça i no necessàriament d'una major satisfacció de l'interès col·lectiu. Algú ha calculat quant costa canviar de lloc una producció així? Terres abandonades, disminució de la població amb efecte acumulatiu de regressió, equipament col·lectiu infrautilitzat, equipament d'infraestructura abandonat, etc.

El nostre règim capitalista ha revelat seriosament, ni que sigui una sola vegada, els costos d'instal·lació dels migrants en

les regions industrialitzades i fortament urbanitzades? La indústria crea els llocs de treball i la col·lectivitat ha de pagar-ne les conseqüències. No es tracta tan sols del cinturó perifèric parisenc, del metro exprés, de les escoles o dels allotjaments. També es tracta de la desvaloració humana dels desarrelats, deportats per la misèria. Es tracta també del cost financer, assumit pels interessats i per tots, perquè la vida esdevé impossible en un context urbà semblant a un camp de concentració. Els problemes d'urbanisme irresolubles plantejats actualment a la ciutat de Nova York són significatius al respecte.

Al cap i a la fi, el veritable creixement no consisteix a valorar al màxim tots els potencials de producció, tots els recursos de l'espai? Es parla del pes de les regions endarrerides, compensat pel desenvolupament de les regions riques. La veritat és tot el contrari: el desenvolupament anàrquic, és a dir, capitalista, ofega les regions anomenades riques i mata les regions dites pobres. Per exemple, el desenvolupament d'una economia portuària a l'oest, lligada a la intensificació d'intercanvis amb l'Àfrica i l'Amèrica del Sud, no va en contra dels interessos del capitalisme. Però la supervivència de Bordeus, Nantes o Brest enfront d'Anvers i Rotterdam necessita un interior del país fortament poblat i industrialitzat. Això serà possible si l'empobriement de la vegetació i del sòl en les zones situades a prop de les vies marítimes és tan gran que el seu desenvolupament econòmic es veu irremeiablement amenaçat?

Els pagesos petits i mitjans són els més durament afectats per la crisi de la feina i els desplaçaments de població. Si se'ls parla —*ex abrupto*— de nacionalitzacions de bancs, del crèdit i de grans negocis, s'arrisquen a no fer el lligam entre aquest llenguatge i les realitats viscudes. En canvi, proposar el control col·lectiu dels recursos d'inversió —inclosos els mitjans d'autofinançament deixats anar per la indústria (aquest autofinançament és, en definitiva, treball en conserva)— significa entrar directament al centre del seu problema: trobar feina al lloc on viuen i conservar-hi prou població perquè la vida col·lectiva hi sigui possible. També significa demostrar que, per la seva naturalesa, el sistema capitalista és incapaç de respondre a les necessitats de les persones.

Però, amb tot i això, no és possible lluitar sol contra els estralls del capitalisme. Només plegats, amb les altres classes socials víctimes d'aquesta política i, en primer lloc, la classe obrera, podem portar aquesta lluita contra el capitalisme.

Les aliances

Els pagesos explotats descobreixen l'abast polític de les lluites econòmiques. Aquesta dimensió nova de la lluita implica aliances, accions comunes, amb les altres capes socials que combaten el capitalisme. Implica que el mode d'expressió corporativista, que ha marcat les seves reivindicacions i protestes fins ara, ja està antiquat.

Realment, els pagesos en via de proletarització no tenen gaire elecció: l'agricultura ocupa el 17% de la població francesa.⁷ Aquest percentatge, que també comprèn els grans terratinents capitalistes, disminueix ràpidament. Els pagesos explotats cada vegada podran servir-se menys del seu nombre per establir correlacions de forces que els siguin favorables.

Tanmateix, no es tracta de considerar qualsevol aliança: ampliar el front de les lluites és indispensable per afeblir el capitalisme i més tard destruir-lo, per preparar la instauració del socialisme. Però aquesta tasca no es pot acomplir en col·laboració amb qualsevol sector «antimonopolista» de la població. La lluita de classes constitueix l'eix d'aquest combat i condiciona, doncs, qualsevol aliança.

a) Els obrers

Aquesta aliança no es planteja com una elecció: deriva de la condició dels pagesos en vies de proletarització. És talment present en la naturalesa de les coses que es troba evocada sovint en aquest llibre a propòsit de diversos problemes.

7. Veure nota 1 de capítol «Introducció».

Això no obstant, tot i que la situació concreta dels treballadors del camp i de les fàbriques tendeix a aproximar-se de manera decisiva, no podem negar les diferències que subsisteixen i que, per si mateixes, ja justifiquen l'existència d'organitzacions sindicals diferents: els pagesos, hereus d'estructures artesanals de producció, conserven la responsabilitat, si més no jurídica, de les inversions realitzades a la seva explotació. Ja hem vist com l'autèntic control dels mitjans de producció se situava a les fàbriques, que tenen el poder real de decisió. A més, aquestes inversions representen, en tot moment, càrregues que augmenten la dependència econòmica del pagès proletaritzat: fins i tot li passa que únicament accepta treballar per a retornar els diners dels préstecs. Precisament perquè aquests problemes són encara específics de la pagesia explotada, han de ser expressats com a tals, però això no ha d'impedir que la seva lluita s'uneixi a la dels obrers en la majoria d'aspectes.

En primer lloc, cal insistir en els problemes concrets, en les dificultats comunes trobades a la base. En molts municipis o comarques rurals augmenta el nombre d'obers que hi resideixen. Aquest veïnatge permet realitzar un bon nombre d'accions: els uns i els altres són víctimes de l'especulació hipotecària. S'enfronten a l'absència o la insuficiència d'equipaments col·lectius. Són víctimes del caràcter burgès i antidemocràtic de l'ensenyament. Són els primers, i sovint els únics, que experimenten l'efecte del deteriorament de les activitats econòmiques a les zones rurals: acomiadaments en una petita fàbrica, acumulacions d'explotació que priven de treball la joventut, desnonaments de masovers, etc. No els falten pas els problemes comuns, sinó el costum d'afrontar-los de manera conjunta. Cal saber que la burgesia local farà tot el possible per tal d'impedir les trobades i les accions comunes.

Les qüestions plantejades als pagesos i obrers enfront de les indústries agrícoles i alimentàries que els exploten ja es tracten en altres llocs. Subratllem simplement que l'empresariat d'aquest sector sempre ha sabut utilitzar la vella tècnica: «Divideix i venceràs». Avui són les «retencions» efectuades a l'esquena d'obers i camperols les que es negocien en borsa amb les

ofertes públiques d'adquisició (OPA). Per acabar amb l'explo-tació de què són víctimes, els pagesos i obrers han de posar-se d'acord i han de trobar formes d'actuació comunes, en lloc de continuar ignorant-se i combatent entre ells, motiu de gran satisfacció dels capitalistes.

En general, en tots els departaments francesos, centenars, potser milers de treballadors actius deixen cada any l'agricultura, perquè ja no poden viure'n més, per tal de cercar feina sobretot a la indústria. No n'hi ha prou, com han fet la FNSEA i el CNJA, a sol·licitar l'ajut dels poders públics a fi de trobar solucions individuals, com ara un ofici per a aquells que se'n van.

De fet, aquest ajut només arriba a un petit nombre d'agricultors. Llavors, encara queda trobar feina per a tota la resta. A les regions econòmicament endarrerides, els obrers acomiadats i els pagesos obligats a marxar estan condemnats a una veritable deportació. Afegim-hi que el capitalisme utilitza la reserva de mà d'obra agrícola, generalment no qualificada, per practicar una política de sous baixos.

La lluita per un lloc de treball és una lluita comuna d'obers i pagesos. Els pagesos que han de marxar haurien de ser ajudats igualment pels uns i els altres, ja que sovint comencen el seu nou ofici endeutats. Mancats d'experiència obrera, s'aferren a la seva feina i deixen de banda la seva actuació militant. També cal subratllar que, en aquestes regions, els qui continuen exercint la pagesia igualment són víctimes d'aquesta situació d'empobriment general: les indústries agrícoles i alimentàries canvien de lloc per acostar-se als consumidors, mentre que els productes agrícoles d'igual qualitat no es venen tan bé.

Existeixen, doncs, nombroses raons perquè obrers i camperols facin un front comú. Però els reformistes del sindicalisme agrícola, que han escollit l'aliança amb la burgesia, s'oposen amb totes les seves forces a una orientació així: té massa càrrega política.

Per anar encara més lluny, es pot afirmar que la lluita dels obrers contra els empresaris, amb la vaga i la pèrdua de salari, representa, de fet, la lluita de tota la gent treballadora explotada, inclosa la pagesia. En la seva motivació profunda, aquesta

lluita qüestiona l'explotació del treball per part dels capitalistes. Cada vegada és més evident que aquest és el problema amb què s'enfronta la pagesia. D'ara endavant, de la mateixa manera que els obrers de les indústries agrícoles i alimentàries, pateixen l'explotació de la seva força de treball, organitzada pel mateix empresariat capitalista. A partir d'aquesta base, poden organitzar la seva lluita comuna que generarà grups d'acció política. La creació d'una força socialista realista, eficaç, sorgirà de les lluites que es combaten als llocs de treball. La unió entre obrers i pagesos ha de correspondre a la pràctica diària.

b) Estudiants, ensenyants, periodistes

En els seus contactes, o fins i tot en la seva acció comuna amb els pagesos, d'antuvi els estudiants pateixen un hàndicap important: viuen en un altre univers, i la gent pagesa n'és conscient.

Tota la seva vida, els pagesos petits i mitjans han sofert per no poder-se expressar, per estar allunyats d'allò que els semblava el motor de la societat: la ciutat i els senyors instruits. Han patit la dominació dels qui «posseïen el saber» i han conegut el sentiment d'inferioritat que se'n despenia. Comprenen bastant fàcilment les reivindicacions, l'acció dels obrers, treballadors manuals com ells.

Però, per a la pagesia reclosa en aquesta concepció de la societat, què signifiquen la protesta i l'agitació estudiantil? Quines reclamacions poden fer aquells que tenen la sort d'accedir al paradís dels coneixements que se'ls han negat a la pagesia? El poder existent no deixa de cultivar aquests sentiments, de desenvolupar aquestes reaccions que, en part, potser són falses, però que tenen un pes terrible.

I després, més profundament, aquestes lluites estan realment vinculades, com afirmen alguns sectors estudiantils, als problemes dels treballadors, quan resulta que esclaten, no importa de quina manera, sense cap concordança amb les accions populars? No es tracta de negar als estudiants el dret a una acció sectorial en un medi on les condicions de vida i de treball són

sovint deplorables. Es tracta de saber si lluiten amb el proletariat o bé si volen substituir-lo per assumir la direcció de la lluita. Reconeixem que el Maig del 68 van jugar un paper decisiu. L'únic que els demanem és que no caiguin en l'imperialisme ideològic.

Els pagesos no s'adonen de manera espontània que força estudiants lluiten perquè no volen esdevenir, com a col·lectiu, els gossos guardians del capitalisme, els agents d'enllaç necessaris per fer funcionar la màquina que explotarà els treballadors. Tot i que, com ja hem vist, també en siguin víctimes, copsen malament els estralls de la societat de consum, en la qual el consumidor és semblant a un bou que s'engreixa, que s'enceba per tal que sigui rendible.

L'explicació i el contacte són necessaris. La participació en el treball, en una explotació agrícola, la seva presència a les reunions de base és desitjable i útil. Els estudiants fills de pagesos o d'obriers seran, sovint, els més ben preparats, però això no exclou els altres. Si, en aquests contactes, ells intenten ensenyar als pagesos les teories noves de trinca que acaben de descobrir per orientar la lluita de les masses populars, val més que es quedin a casa seva. El diàleg ha de ser autèntic, senzill, i el més instruït aprendrà moltes coses de l'altre. Amb els pagesos, aquest diàleg està fet a partir de treball compartit, de serveis realitzats, però també de silenci. L'experiència prova que és profitós per a tothom quan s'inscriu en la veritat i el respecte recíproc. En tot cas, és desitjable que els contactes es multipliquin per tal que les incomprendsions del Maig del 68 vagin desapareixent a poc a poc. Sobretot, cal dir que la participació dels estudiants en les accions de masses només pot ser eficaç si accepten evitar la provocació en qualsevol de les seves formes. La majoria d'accions suposadament exemplars no afavoreixen, sinó que impedeixen les preses de consciència, sobretot si es produeixen al marge dels problemes viscuts pels treballadors.

Com que de la qüestió dels ensenyants ja n'hem parlat prou, no cal que ara ens hi tornem a referir amb detall. Malgrat la necessària severitat dels nostres judicis sobre l'estat actual de l'àmbit educatiu, és prou evident que la seva situació

d'assalariats en fa possibles aliats de classe. I més encara quan molts d'ells (mestres auxiliars, adjunts d'ensenyament, mestres d'internat i, en general, tots els joves quan estan a l'inici de la seva carrera) estan particularment explotats. D'altra banda, els ensenyants es veuen cridats a jugar un paper considerable en l'evolució de la societat i de les mentalitats, a causa del lloc que ocupen l'educació i la formació dins la societat moderna. És per això que cal estar atents a la seva evolució. Durant força temps, el corporativisme ha impedit al conjunt d'aquest cos que practiqués la solidaritat amb tots els treballadors d'altra manera que no fos amb paraules. A més, és probable que no tots escullin el mateix bàndol. Però amb la condició que situïn les seves reivindicacions pròpies i les seves aspiracions en matèria d'ensenyament en el marc de la transformació de la societat, aleshores són, o cal que esdevinguin, els nostres aliats.

Passa el mateix amb una part dels periodistes, aquests servidors d'una de les grans formes modernes del poder: la *informació*. En primer lloc, els militants han d'adonar-se que és la seva responsabilitat informar abans i després d'una reunió o d'una acció sindical, per exemple. No han de dubtar a l'hora de convidar obertament la premsa, tant com sigui possible, a participar en el desenvolupament dels debats, fins i tot si han de manifestar-s'hi tensions. Prenent les precaucions necessàries, una acció directa s'ha de donar a conèixer de tal manera que susciti l'interès dels periodistes. Hem de perdre tota mena de complexos al seu respecte, utilitzant principalment el mitjà de la roda de premsa, en presència dels participants de l'acció.

D'altra banda, per definir una orientació i per explicar els actes realitzats, ens cal trobar fórmules simples i clares que expresin breument, però amb força, el contingut d'una anàlisi o d'una situació. Cal que les consignes puguin ser fàcilment retingudes, per tal de ser vehiculades pel boca-orella. I encara existeix la fórmula dels fulls volants i dels cartells, que utilitzem massa poc.

A més, per a la premsa, representem la força de ser els seus lectors. Pel que fa a ells, podem dur a terme diversos tipus d'acció:

- Dir-los i escriure'ls, en totes les ocasions, allò que som, allò que pensem, allò que fem.
- Fer servir, de manera individual i col·lectiva, el nostre dret de resposta per corregir les informacions parcials i partidistes que la premsa publica i que es giren contra nosaltres.
- Davant d'una deformació sistemàtica dels esdeveniments, inventar accions més directes: retorn massiu d'exemplars del diari, per exemple, visita en grup a la direcció o al local per fer palesos els problemes i demanar el respecte a la veritat.
- Evitar posar en el mateix sac els periodistes que són assalariats en una situació comparable als paraagrícoles, dels quals parlem més endavant, i els propietaris de diaris vinculats al sistema capitalista.

Entre els periodistes, n'hi ha que són ben conscients del paper que juga la premsa respecte als obrers i als pagesos. Aquests procuren unir-se al proletariat per servir-lo en la mesura de les seves possibilitats. Aquesta aliança permetrà generar una millor informació i, de vegades, fer servir millor els diaris existents. Els límits d'aquesta aliança són clars, en el sentit que els periodistes progressistes, encara que puguin ajudar-nos, no poden fer la feina en lloc nostre.

I, finalment, es tractarà de crear una premsa popular, exclusivament al servei dels interessos del poble, a mesura que progressi l'aliança política entre obrers i pagesos.

c) El «terciari agrícola»

D'uns anys ençà, la nostra societat atribueix una gran importància a la disminució relativa del nombre de treballadors directament vinculats al procés de producció, per tal de posar en evidència l'ascens d'una nova capa social: el «terciari», el sector dels serveis.

L'agricultura no s'escapa d'aquest fenomen. Aquells que anomenem «paraagrícoles» tenen i tindran cada vegada més

importància: aquí, com a tot arreu, el sistema capitalista necessita reforçar la contenció dels treballadors per fer-los assumir correctament les tasques i les funcions que els són destinades. Quina actitud cal adoptar en relació amb aquesta capa social?

Per respondre-hi, cal subratllar que aquesta denominació està coberta d'equívocs, com la majoria de les classificacions socials imposades per la burgesia. Primer que res, se li pot retreure que agrupi en una mateixa paraula els treballadors en serveis directament lligats a l'acte de producció (i, per tant, productors), i els qui la seva feina consisteix a organitzar el treball dels altres o bé a convèncer els treballadors d'acceptar les evolucions socials desitjades per les classes dirigents. La seva funció és treballar per tal que els explotats s'integrin en el sistema.

A l'agricultura, el terciari comporta la mateixa ambigüitat. Hi ha tècnics estretament vinculats als actes de transformació i venda dels productes agrícoles. Aquests formen part, directament, de la classe obrera i ens referim als problemes que planteja la seva lluita comuna amb la pagesia explotada en els temes de la cooperació i els agrupaments de productors.

Altres treballadors, essencialment empleats, realitzen serveis productius més o menys vinculats a l'acte de producció, però també juguen un paper important de contenció del sector: es tracta de personal del Crédit Agricole, de la Mutualité, etc. De fet, tant si aquest tema els afecta directament com indirectament, el seu mode de vida, les seves preocupacions professionals, les reivindicacions de la majoria d'ells, els acosten més aviat a les categories d'empleats que exerceixen les seves mateixes funcions en altres sectors de l'economia. A propòsit d'això, podem preguntar-nos si les estructures de les centrals sindicals obreres que, prolongant el corporativisme, agrupen totes aquestes categories amb els obrers de l'agricultura en branques verticals estan ben adaptades a les situacions reals. L'única explicació prové del fet que, després de l'Alliberament,⁸

8. Amb aquest apelatiu es coneix la victòria de la Resistència sobre la invasió nazi alemanya (*N. de l'E.*).

els dirigents pagesos retrògrads van obtenir dels poders públics, per a tots els obrers o empleats relacionats de prop o de lluny amb l'agricultura, unes mesures socials concretes molt enrere del que s'admetia per a les altres categories. El sindicalisme agrícola obrer vol, sens dubte, en un primer moment, actuar en una estructura específicament agrícola per posar fi a aquesta discriminació. No hi ha dubte que conservar aquest equívoc sindical no és gens desitjable.

Però aquí ens volem referir principalment als problemes plantejats per l'aliança dels pagesos explotats amb una categoria precisa: el personal directiu agrícola, format sobretot per assessors, tècnics o assalariats de les organitzacions professionals com ara les cambres agràries, i fins i tot empleats d'empreses privades o cooperatives, en tant que assessors tècnics, promotors, etc.

No és abusiu afirmar, siguin quines siguin les aparences, que tots aquests càrrecs estan pagats per mantenir cadascú a la seva manera «l'ordre» en els pobles rurals:

D'entrada, només la seva presència ja serveix de coartada a les classes dirigents, ja que permet demostrar als pagesos que «hom s'ocupa d'ells». A més, la seva funció està concebuda per perpetuar i desenvolupar entre els pagesos la mentalitat de petit empresari. Insisteixen en la necessitat de l'esforç de promoció *individual* per accedir al progrés tècnic, a més d'ensenyar-los l'omnipotència de les tècniques de la gestió concebuda en termes de preus i costos, tot confirmant-los en el seu personatge de cap d'empresa.

Cadascun d'aquests dirigents es troba, en definitiva, empenyat en un sistema de pensament i d'acció que el condueix a presentar l'èxit individual del pagès o de l'associació de pagesos com la *solució* dels problemes agrícoles. D'altra banda, força assessors, tècnics o enginyers, anant fins a l'extrem d'aquesta lògica, reserven els seus serveis, d'acord amb molts dirigents professionals, per al 5 o 10 % dels pagesos més evolucionats.

És així com contribueixen al naixement d'una nova burgesia agrícola.

Aquesta primera anàlisi ens autoritza a dir que aquest conjunt de dirigents, per la seva funció social, està al servei del

sistema, la qual cosa els condueix a mofar-se dels agricultors en vies de proletarització. En aquest sentit, la seva presència en les organitzacions sindicals obreres pot induir-los a jugar un paper diferent. També poden impedir l'evolució dels pagesos explotats, si aquests jutgen el conjunt de la classe obrera a partir de l'estil de vida i de les reaccions col·lectives dels assessors, tècnics i enginyers. Si l'acció sindical d'aquesta capa social es considera que va dirigida contra la pagesia explotada, aquesta última s'exposa a condemnar la classe obrera en conjunt. La major part de les vegades, l'expressió reivindicativa de les seccions sindicals del treball «paraagrícola» és, en efecte, purament sectorial i corporativista. La funció que se li fa exercir a aquesta capa social per difondre la ideologia burgesa entre els sectors pagesos més dinàmics no es qüestiona amb claredat. Pagats per cotitzacions que afecten tota la comunitat agrícola, aquest personal directiu no s'aixeca col·lectivament contra el fet que menys d'una desena part dels agricultors es beneficien dels seus serveis.

Quan aquestes reivindicacions sectorials es presenten com l'expressió de la classe obrera en lluita contra l'empresariat, al qual s'assimilen tots els pagesos, com que aquestes reivindicacions no tenen res a veure amb els problemes viscuts per la pagesia explotada, les reben com un exemple de l'actitud obrera cap a ells. En aquest cas, la pagesia es refugia en la mentalitat de «petits patrons», contraris a la classe obrera.

L'equívoc és total en el moment en què la pagesia explota-da, reaccionant en contra de les pràctiques selectives i reaccionàries d'alguns tècnics que han optat ideològicament per la burgesia i l'evolució capitalista de l'agricultura, exigeixen que se'n vagin. Si llavors la secció sindical intervé per aconseguir que aquests no es moguin, els pagesos ja no entenen res de res. Hem de denunciar sense cap concessió aquestes pràctiques que impedeixen qualsevol mena d'aliança.

Però, un cop acceptat això, cal reconèixer, en canvi, que els militants pagesos han trobat sovint, en els assessors, tècnics, promotors i fins i tot enginyers, uns aliats amb una abnegació i una eficàcia exemplars. En realitat, aquesta situació paradoxal és la de força intel·lectuals en la societat capitalista.

En aquesta societat, tothom que es consagra a la recerca o a la difusió de la cultura, al marge del seu lloc en la jerarquia, es veu coaccionat a posar-se al servei del sistema. La burgesia necessita la competència de l'intel·lectual, del savi, del divulgador, i només ella té els mitjans per retribuir-los. Així doncs, converteix els components d'aquestes capes socials en els seus instruments, la seguretat dels quals depèn de l'abnegació i la docilitat que adoptin. A més, per a aquestes persones, la submissió és l'actitud més fàcil, la més natural: han adquirit els seus coneixements en un sistema d'ensenyament concebut per i per a la burgesia. Estan amarats de la seva cultura, de la seva ideologia. De seguida veuen com se'ls presenta una categoria social i econòmica avantatjosa. Els tècnics, científics, intel·lectuals, poden acceptar el contracte que els ofereix la burgesia, poden jugar al seu joc, per estar tranquils. Poden fins i tot permetre's el luxe de ser, verbalment, d'esquerres.

També poden denunciar aquest contracte com van fer els estudiants de l'Escola Superior d'Agronomia el 1968.⁹ Poden, sobretot, organitzar la *malversació* dels seus coneixements en benefici dels explotats i, d'aquesta manera, prendre part activa en la lluita del proletariat. Els seus coneixements tenen, malgrat tot, un valor subversiu propi. Sovint és entre ells on s'han manifestat els acusadors més violents del sistema, i fent-ho amb la lucidesa que els dona conèixer-ne els mecanismes.

Si es posen al servei dels treballadors, poden aportar el seu coneixement sobre les febleses del sistema, per tal de permetre a les lluites quotidianes aconseguir èxits limitats, però importants. Sobretot estan en condicions de demostrar als treballadors que és possible enderrocar el règim capitalista i substituir-lo per un altre sistema social, no menys eficaç i més just.

En tant que individus, els «paraagrícoles» es troben amb les realitats agrícoles i les coneixen, així com els mecanismes d'explotació dels pagesos. Molts són prou militants per prendre consciència de la iniquitat del sistema al qual se suposa que

9. Explicant públicament que tots els seus estudis estaven orientats en funció d'un cert tipus d'agricultura: la capitalista.

han de servir, i aprofitar els seus coneixements en contra d'aquest.

Aquesta presa de consciència és facilitada pel fet que els beneficiaris directes del sistema no són ells mateixos. Ells només són assalariats, tractats sovint sense consideració pels dirigents burgesos o reformistes de les organitzacions professionals i pels directors de les empreses. En realitat, tenen poca participació en els beneficis materials de la burgesia i, al capdavant, en són dependents.

Per a ells, la dificultat rau a arribar fins al punt de girar els seus coneixements i la seva acció en contra del sistema: en contacte amb els fets, la majoria experimenta una indignació sentimental. Malauradament, aquesta revolta humanitària només els pot conduir a la «bona acció» paternalista. Per accedir directament a la lluita al costat de la pagesia proletaritzada, la qual desemboca en el compromís polític, el pas que cal fer és de caràcter ideològic.

La tècnica no és neutral. S'inscriu a dins de les contingències socials. El tècnic que nega la dimensió política de la seva acció escull servir la burgesia i el seu sistema. Si volem ser profitosos i sòlids, la nostra aliança ens imposa uns deures recíprocs.

Pel que fa als pagesos, hem de recordar que la situació d'aquests empleats els fa vulnerables: no hem de descarregar en aquests assalariats les responsabilitats que només ens pertoqueu a nosaltres. La seva lluita contra la repressió i contra l'arbitrarietat dels seus caps és la nostra lluita. L'acció que porten en el seu àmbit per tal d'afavorir les preses de consciència individuals i col·lectives cal que rebi un suport sistemàtic.

Però han de saber que, sigui quina sigui la seva abnegació, un gran nombre d'agricultors, que ha d'acontentar-se amb uns guanys ben minsos, tendeixen a considerar aquest personal directiu com a un sector privilegiat, pel fet que reben un salari important, al marge de possibles crisis. Aquests pagesos, en tant que treballadors explotats, no admetran allò que podrien semblar manifestacions d'egoisme corporativista. Contràriament, però, comprendran i donaran suport a una acció sindical referent als salaris i a les condicions de treball del personal tècnic, si alhora aquests últims plantegen el problema de la

utilització del seu treball i dels seus coneixements. La majoria dels dirigents agrícoles empresarials no acceptaran que la lluita d'aquesta categoria es plantegi d'aquesta forma. Les seves reaccions seran molt més violentes que davant de les reivindicacions purament sectorials.

Tot el que hem dit fins ara demostra clarament que l'equívoc i la incomprensió entre les dues capes socials corren el risc de subsistir, mentre les nostres lluites, incloses les sindicals, no prenguin una dimensió política. No es tracta de confondre els dos plans, però una lluita que qüestiona la societat només pot ser eficaç si s'integra en unes perspectives polítiques precises.

d) Els artesans rurals

Molts d'ells pateixen progressivament els efectes de la dominació capitalista: com que no tenen els mitjans per dominar el progrés tècnic, a causa dels preus dels equipaments pesants indispensables i de la insuficiència dels seus coneixements per enfrontar-se a l'evolució tècnica, pateixen un procés d'empobriment comparable al que han viscut molts pagesos.

Tanmateix, la seva situació econòmica i el comportament social i polític que se'n deriva són força diferents. En els municipis i les comarques rurals, els artesans estan en competència directa entre ells: s'esbocinen per conquerir la mateixa clientela, que disminueix regularment. Els seus compradors agrícoles, seduïts per la publicitat i desitjosos també d'obtenir una gamma més variada de serveis, recorren als proveïdors que disposen de mitjans superiors gràcies a la seva concentració, a les cooperatives o a les grans empreses industrials.

Presoners de les seves estructures econòmiques i del clima d'individualisme exacerbada en el qual viuen, procuren tornar a ser els petits propietaris acomodats que eren abans. La majoria adopta idees retrògrades i petit-burgeses, defensades per la Confederació Nacional de Petites i Mitjanes Empreses. Angoixats, condemnen les cooperatives, els supermercats, l'Estat que retén massa impostos, però es neguen a qüestionar el sistema econòmic del qual ells, durant molt de temps, han sigut els notables locals.

S'entreguen voluntàriament a l'antiparlamentarisme o a l'anti-funcionarisme abans que analitzar les causes reals de les seves dificultats, és a dir, els mecanismes de desenvolupament del capitalisme i de l'economia liberal que els condemna a desaparèixer. Immersos en un clima de lliure competència, s'acosten a aquest liberalisme que els elimina, massa sovint disposats a llançar-se a aventures poujadistes, que acaben desembocant políticament en el feixisme.

Aquest panorama pot semblar sever. Però, ja que parlem d'aliança, cal que les seves bases siguin clares: aquesta aliança només es pot concebre a partir d'una lluita pel socialisme.

D'altra banda, alguns artesans comencen a descobrir que un veritable règim socialista respectaria moltíssim més la seva personalitat de treballadors. Ja no serien els petits empresaris de mà d'obra barata i haurien de compartir les responsabilitats amb els seus treballadors i amb altres obrers que demanen els seus serveis. Però les seves funcions, des del punt de vista del servei, són necessàries per a la vida econòmica i social del medi rural. De fet, en aquest marc diferent, el seu futur estaria molt més garantit i la seva eventual reconversió cap a noves activitats tindria un suport molt més gran.

Ens neguem a oferir als artesans, tal com proposa massa sovint l'esquerra tradicional (el partit comunista inclòs), unes possibilitats d'aliança tot dient-los que tenen raó a l'hora de reivindicar, com ja fan, que l'«esquerra» està decidida a fer-los costat mentre lluitin contra el govern i mentre votin «bé» a les eleccions. Un combat comú només és possible, al contrari, si se situa en la perspectiva d'una lluita de classes per destruir el capitalisme i construir el socialisme.

La dimensió internacional de la lluita

Els problemes del Tercer Món, que a primera vista poden semblar allunyats de les dificultats a què s'enfronta la nostra pàgina explotada, són estranyament pròxims i vinculats en gran manera a la seva lluita.

La presa de consciència d'aquesta situació és recent: per a la comunitat agrícola data dels començaments de la superproducció francesa i europea en alguns sectors de la producció alimentària. La pagesia ha esdevingut sensible al fet que, mentre Europa occidental, els Estats Units i el Canadà, entre d'altres, acumulen excedents agrícoles amb els quals no saben què fer, molts països subdesenvolupats pateixen fam. Els excedents provoquen la ruïna de força productors, alhora que, al món, els naixements augmenten més de pressa que el conjunt de béns alimentaris.

Molts pagesos es rebel·len contra aquest escàndol, però amb aquesta primera reacció sentimental no n'hi ha prou. La majoria no comprèn qui o què és responsable d'aquesta situació intolerable.

El problema es defineix millor a partir del moment en què la pagesia arriba a les dues acusacions perfectament contradictòries, formulades contra ella per part de les classes dirigents: «Aneu endarrerits, no en sabeu, de treballar. Heu de produir de manera racional i intensiva, i tot anirà millor», els diuen. I de seguida afegeixen: «Bloquegeu la màquina econòmica, costeu molt cars a la col·lectivitat, perquè produïu massa». Realment, els camperols, condemnats a produir més per intentar sobreviure, constaten que com més produeixen, més disminueixen els seus beneficis.

Sense adonar-se clarament de les causes d'aquesta situació, comencen a advertir que els qui els exploten són també sovint els mateixos que exploten la pagesia dels països pobres. Unilever, *trust* d'olis vegetals i de margarina, arruïna la petita pagesia productora de llet, fent competir la mantega amb productes barats, perquè l'obrer africà de les plantacions de cacauet ha d'acontentar-se amb un salari miserable. El capitalisme, aleshores, és vist com l'agent actiu de l'explotació d'uns i altres.

La resposta de la burgesia és, aparentment, plena de bones intencions: els plans i programes d'ajuts sorgeixen pertot arreu. Durant els anys seixanta, el president Kennedy va llançar amb un gran reforç publicitari la seva «Aliança per al Progrés», segons ell per ajudar els països de l'Amèrica Llatina. Poc temps

després, la CNUCED¹⁰ proposava als països rics destinar almenys 1,1 % del seu producte nacional brut a ajudes per al Tercer Món. Ministres com ara els senyors Baumgartner, Pisani o Debré, en les grans convencions internacionals, han fet declaracions i propostes d'organització dels mercats mundials, disputant-se qui ho feia millor.

Però hi ha un abisme entre les paraules i la realitat: «l'Aliança per al Progrés» no ha sigut més que un mitjà per sostenir, i fins i tot col·locar, governs més o menys feixistes, expressions fidels de les burgesies locals. El nivell d'ajuda als països subdesenvolupats no ha cessat de disminuir i l'import dels capitals —o sigui, els beneficis repatriats per les societats capitalistes, les inversions de les quals es comptabilitzen en l'import de les ajudes nacionals— és superior a l'import de l'ajuda total. Si hi afegim el deteriorament dels termes de l'intercanvi, la política practicada es presenta, ras i curt, com una política de saqueig sistemàtic. Les declaracions boniques, així com els projectes i les promeses verbals, no són més que una enganyifa, una façana destinada a tornar a donar «bona consciència» a l'opinió occidental.

El sector agrícola no es troba al marge d'aquest excés de «bona voluntat» pel que fa al Tercer Món. Els dirigents no deixen de presentar una sèrie de falses solucions, conjuntament amb els poders públics o després d'aquests, que cal que examinem. I com veurem, *sempre* van en contra dels beneficis dels pagesos explotats del nostre país i també dels països subdesenvolupats.

Exportació d'excedents en el mercat mundial

Aquesta política, practicada al mateix temps que altres mètodes per reduir els excedents de l'Europa dels Sis, no és suportable ni per als pagesos d'aquí, ni per als del Tercer Món. No assegura cap garantia de recursos alimentaris estables als països en vies

10. Conferència de les Nacions Unides per al Comerç i el Desenvolupament (N. de l'E.).

de desenvolupament. Desorganitza la seva pròpia economia agrícola per una competència que de vegades provoca la ruïna de les produccions locals. No correspon a les necessitats (exportacions de cereals, importacions de carn) i no permet vèncer la inaniació diversificant l'alimentació dels països pobres. En canvi, permet als països exportadors de blat, per exemple, en el marc del GATT, entendre's entre ells sobre els preus de venda, sense cap negociació amb els pagesos compradors. Al mateix temps, condemna els agricultors francesos a una situació de dependència. En tot moment, aquesta política pot ser qüestionada i provocar la ruïna dels pagesos europeus.

Quan una part d'aquestes exportacions va adreçada a països rics, com ara Regne Unit, la solució no és pas millor. Constitueix una subvenció indirecta a la indústria d'aquests països gràcies a una reducció del cost de vida. Aquesta reducció l'assumeixen tant els països pobres, que no poden fer-hi res, com els països rics, que subvencionen la seva venda amb la pèrdua de productes agrícoles excedents.

Subvenció per als pagesos perquè no produeixin

Aquest mètode va ser utilitzat als Estats Units amb el banc del sòl, el 1954. Segons alguns economistes, surt més barat pagar a la pagesia perquè no produeixi, que no pas exportar els seus productes amb pèrdues;¹¹ i el Tercer Món, malgrat la fam endèmica que hi regna, no representa una sortida *rendible* per a aquests productes. Amb el pla Mansholt, suficientment confirmat per l'informe Vedel, Europa també es compromet a adoptar aquesta via; només els calen 1.300 francs de subvenció per sacrificar les vaques. Sobretot, han de procurar anualment una renda important a aquells que ompliran d'arbres les terres. El Tercer Món avança cap a la fam? Tant se val si l'egoisme dels rics triomfa; tant se val si el capitalisme augmenta els seus guanys...

11. El 1967, el 18% del territori agrícola dels Estats Units era subvencionat així i es mantenia en guaret.

Disminució del potencial de producció per desaparició d'una part el més important possible de l'activitat agrícola

Hem vist com aquest projecte representa un dels objectius essencials del pla Mansholt i sobretot de l'informe Vedel. En realitat, l'ideal per al capitalisme seria arribar fins i tot al fet que la producció fos inferior al consum interior, com passa actualment amb la carn. Els països subdesenvolupats fornirien aleshores la diferència. El Regne Unit imperial ha practicat aquesta política des del segle XIX.

La política de la «caritat»

Molts pagesos, sobretot si han estat influïts pel catolicisme tradicional, tenen la temptació de deixar-se portar pels bons sentiments: «Com que tenim excedents, distribuïm-los gratuïtament». Alguns fins i tot ho convertirien en sistema: «Arreu del món hi ha molts pobres, els capitalistes i els polítics són egoistes i no hi ha res a fer. Fem costat a les organitzacions especialitzades, com la Creu Roja o Càritas, elles resoldran el problema i podrem dormir tranquils».

Tanmateix, la ineficàcia d'aquest mètode, potser temporalment necessària davant situacions tràgiques, ha quedat ben demostrada: no és gràcies als «sacrificis» fets pels petits xinesos que la Xina ha pogut vèncer la fam.¹² Això ha sigut possible racionalitzant la seva economia i apartant-se del pillatge capitalista. Acceptar la injustícia, aprofitar-se'n ni que sigui indirectament i, alhora, voler compensar les misèries amb actes de caritat provoca revoltes. I aquestes, val a dir, són del tot desitjables.

12. L'expressió «petit chinoise», es refereix a les imatges que entre finals del segle XIX i principis del XX venia l'Oeuvre de la Sainte Enfance (Obra de la Santa Infància), una organització ultracatólica que bequesa la missió de la qual era salvar l'ànima dels nens del món. Amb aquesta finalitat i amb un clar contingut colonial, venia petites estampes amb imatges de nens asiàtics (i després africans) que van ser popularment conegudes com a «petits xinesos» (*N. de l'E*).

Els pagesos pobres poden recordar el que sentien ells mateixos, els seus pares o els seus avis quan patien una dominació de caràcter senyorial per part dels propietaris de les seves terres, una dominació temperada pel paternalisme i per la caritat. Sentien un gran reconeixement per allò? No lluitaven per aconseguir que la justícia substituís l'almoïna?

L'organització dels mercats mundials

Regularment, sentim com especialistes, ministres i responsables d'organitzacions professionals critiquen el desordre dels mercats internacionals i el *dumping* practicat pels països rics. De fet, la majoria dels discursos sobre l'agricultura acaben amb aquests desigs piadosos. Però, de què es tracta? Qui són els autors d'aquestes manipulacions, d'aquestes especulacions? El mecanisme dels mercats mundials no és l'expressió directa d'un sistema econòmic basat en el benefici, la màxima rendibilitat del capital, la lliure empresa que permet als més forts aixafar els més febles?

En realitat, les falses solucions que es presenten serveixen per amagar la realitat capitalista. En conseqüència, només poden ser ineficaces. Aquests discursos, aquests projectes miraculosos no diuen mai res del Tercer Món. O més aviat sí: es tracta de fer-nos creure que els països subdesenvolupats tenen una característica pròpia: la de no pertànyer ni al bàndol socialista ni al capitalista, és a dir, es troben fora del món civilitzat. Per tant, aquests països van endarrerits perquè no han sabut, o no han volgut a causa de la seva «mandra» congènita, utilitzar les tècniques modernes.

Aquesta classe de raonament justificatiu, de caràcter racista, no explica res de res. Si observem degudament els lligams econòmics establerts pels països rics entre ells i amb els països pobres, ens adonem que els intercanvis es realitzen de la manera següent: les exportacions del Tercer Món cap als països rics consten, essencialment, de productes bàsics en estat brut: minerals, matèries primeres energètiques, productes agrícoles. En canvi, les vendes dels països rics al Tercer Món consisteixen principalment en productes industrials, els preus *relatiu*s dels quals no deixen

d'augmentar. Concretament, això significa que per comprar la mateixa bicicleta que el 1939, un habitant de la Costa d'Ivori, el 1969 ha de produir i vendre 8 o 10 vegades més de cafè. Aquestes són les bases de l'actual divisió internacional del treball.

És evident que a les burgesies dels països rics els interessa mantenir aquest intercanvi desigual, ja que contribueix a incrementar el seu poder. Tant si és a l'interior com a l'exterior, el principi del seu poder es basa en l'explotació i els beneficis. Ara bé, cal anar més lluny i reconèixer que la riquesa de l'occident capitalista està vinculada a l'espoliació dels països subdesenvolupats. En tant que habitants d'un país capitalista, malgrat la nostra pròpia situació d'explotats, participem indirectament en el pillatge del Tercer Món.

Ens beneficiem d'una part, encara que sigui petita, de la riquesa nacional; ens aprofitem de l'explotació dels altres perquè la riquesa dels països capitalistes va lligada a la pobresa dels països subdesenvolupats.

És molt senzill fer el ploricó parlant de la fam al món, però evitant anar fins al final de les anàlisis. El problema és polític i l'explotació dels països pobres només pot cessar amb la destrucció del sistema que n'és responsable.

Cal no deixar-se endur pel joc de les falses independències: és la burgesia ivoriana la qui afavoreix l'explotació de la Costa d'Ivori per part dels capitalismes francès i americà —ja que ella també en treu uns beneficis importants—. És la burgesia brasilera la que ha malvenut les riqueses nacionals al capitalisme dels Estats Units. L'ajuda occidental no és filantròpica. Els governs només la distribueixen a canvi de l'amabilitat de les burgesies locals envers els seus propis capitalistes.

Aquesta fal·làcia, habitual en els cercles agrícoles, consisteix a fer creure que tot aniria millor si s'organitzessin els mercats mundials. Se'ls acusa com si es tractés d'una estructura independent del sistema econòmic. De fet, aquests mercats estan en mans de societats capitalistes que s'ho passen d'allò més bé, en el més pur estil mercantil. Fora d'una revolució nacional, com al Vietnam, en realitat no hi ha cap fre polític o social que pugui disminuir la seva set de beneficis. És inútil

demanar una estabilització del preu de les matèries primeres quan la situació actual reflecteix les relacions de domini existents entre els països rics i els països explotats. Aquest domini és necessari per a l'enriquiment dels països capitalistes.

Aleshores, cal ser lògics: o bé els qui reclamen una organització dels mercats i una nova divisió del treball internacional volen realment el que diuen, i han de lluitar contra la causa de l'actual «anarquia» (el capitalisme), o bé es neguen a vincular els dos problemes, i llavors són uns hipòcrites, uns caragrats.

El subdesenvolupament dels països del Tercer Món és tan necessari per al creixement capitalista que, quan un país vol foragitar la dominació estrangera, pateix la política de «la gran garrotada». L'imperialisme ensenya llavors la seva veritable naturalesa: vet aquí el problema actual de l'Amèrica Llatina. Quan tots els altres mitjans de pressió han fracassat davant d'un poble que intenta foragitar la dominació econòmica i política de què és víctima, els països capitalistes inicien la guerra o la repressió. Tot això els podrà semblar banal a alguns sectors militants, però també és això el que se'ls amaga als pagesos quan se'ls parla del Tercer Món. En aquest cas, com en tots els altres, els diuen les coses a mitges per tal que no es rebel·lin eficaçment contra el sistema. Hem vist, efectivament, que aquest sistema presenta les mateixes característiques de fons, sigui quin sigui el lloc on es manifestin els seus efectes. El mecanisme d'explotació és universal, tant si es tracta d'oprimir el pagès francès com l'africà, el sud-americà o el vietnamita. Evidentment, el nivell d'explotació no és el mateix, sobretot en aquest darrer cas, perquè l'enemic de classe escomet la destrucció de tota una població per mantenir la seva hegemonia.

És indispensable insistir en aquest punt, que permet accedir a l'autèntica solidaritat: és la comprensió d'un sistema econòmic la que dona una dimensió mundial a les lluites aïllades. El pagès de l'Amèrica Llatina, l'obrer de la Renault, el llenyataire del Canadà, el pagès de la Creuse,¹³ l'agricultor portuguès

13. Regió agrícola de l'Estat francès, situada a la regió occitana del Llemosí, a la zona anomenada Massís Central. (*N. de T.*).

que ha vingut a cercar feina a França o al Ruhr; tots ells són solidaris en la seva lluita de classe, perquè el capitalisme és mundial.

A partir d'aquestes bases, l'autèntica solidaritat amb la gent dels països de la fam sembla clara: no es tracta de vendre'ls «en les millors condicions» els nostres excedents de blat o de manega, sinó de participar, abans, en la lluita contra el capitalisme, que és el responsable de la situació actual. És el mateix sistema el que proletaritzava els pagesos francesos i el que explota els del Senegal o d'una altra banda. El nostre enemic és comú: quan lluitem contra un acaparador o contra la instal·lació d'un monopoli per part d'un *trust* alimentari que intenta explotar els agricultors de tota una regió, portem un combat que té uns objectius coincidents amb els dels obrers i pagesos de l'Àfrica, de l'Àsia i de l'Amèrica Llatina. Encara més, la lluita dels obrers i pagesos del Vietnam contra l'expressió armada del capitalisme, contra l'imperialisme, ens afecta molt directament. En el moment en què els pobres, jugant-se la vida, colpegen incessantment el sistema que no dubta a utilitzar la pitjor de les violències per mantenir el seu poder, ells ens ajuden, i molt, a alliberar-nos d'una societat per a la qual les persones no són més que un objecte que, dòcilment, ha d'acceptar totes les formes d'explotació que se li imposen. La lluita dels vietnamites ens permet comprendre la necessitat de la lluita de classes arreu on el capitalisme manifesti el seu domini. Aquest sistema social no accepta mai, en efecte, desaparèixer per la persuasió o per la via democràtica. No dubta a l'hora d'iniciar una escalada de la repressió, quan se sent seriosament amenaçat. És lluitant pel nostre compte, contra totes les manifestacions del capitalisme i de l'imperialisme que portem la nostra part de lluita comuna amb tots els pobles explotats.

D'aquesta manera, el nostre combat troba el seu significat ple. Aïllats, podem ser pessimistes, desencoratjar-nos davant les dificultats, les incomprendions. Però sabem que els dos terços de la humanitat no suportaran de manera indefinida la dominació i l'explotació organitzades per l'altre terç: els poderosos de l'hemisferi occidental. No es tracta de fer, tranquil·lament,

una revolució en un raconet, amb la sang dels altres i aportant-los només un simple suport moral. Es tracta de donar a totes les lluites quotidianes el seu veritable significat internacional. La casa Unilever explota encara més els productors de llet perquè ja d'entrada explota els treballadors de les plantacions de cacauet. L'empresa Libby's pot integrar-nos encara millor, perquè disposa dels beneficis realitzats a Santo Domingo, a costa dels treballadors, i amb el suport de l'exèrcit estatunidenc.

Abans de fer discursos sobre la misèria del Tercer Món, hem d'assumir la nostra part de la lluita. L'ajuda en forma d'almoïna no resol res, dona bona consciència i permet fer durar l'actual explotació. En aquest cas, com en tots els altres, cal triar el bàndol. A partir d'aquesta elecció, podem afirmar que és possible una altra divisió internacional del treball i que aquesta afectarà tant els productes industrials com els agrícoles. El repartiment de les riqueses, del treball i dels béns produïts serà més racional en un sistema socialista perquè es basarà en les necessitats de les persones i no pas en els imperatius del profit. Pot ser que, en aquest context, el repartiment dels béns alimentaris, així com l'aprofitament de les potencials produccions, siguin ben diferents, però no serem els únics que decidirem: la planificació socialista de la producció implica una expressió i una participació reals dels pobles afectats. Només serà justa i eficaç si és mundial. Totes les lluites contra el capitalisme, per modestes que siguin, ens acosten a aquest objectiu.

Conclusió

Al final d'aquest estudi li sorgiran algunes preguntes, algunes crítiques, al lector. Voldríem evocar-ne algunes, sentides sovint al llarg de debats i de reunions diverses.

Té raó el corrent socialista i revolucionari a l'hora d'interessar-se pels pagesos en tant que pagesos? Aquesta capa social està en vies de desaparició. Els seus reflexos conservadors estan tan ancorats en el seu pensament que no podem creure en un canvi d'actitud profund. Els militants socialistes no tenen temps per perdre en un sector sense interès pràctic per a transformar la societat.

Aquest judici, força estès en certs medis tecnòcrates, no és tan sols inadmissible, sinó del tot fals. Fins ara, el fracàs més evident de la majoria d'experiències socialistes es troba a l'agricultura. Seria massa fàcil afirmar que els treballadors de la terra són responsables d'aquesta situació. El tipus de socialisme que se'ls ha imposat, més que no pas proposat, era el millor, no solament per a ells, sinó per a la resta de gent? Reflexionar sobre aquest fracàs i, sobretot, procurar que els interessats aportin altres sortides a partir dels ensenyaments de les seves lluites diàries, això sí que és que cadascú porti una pedra essencial per a la construcció d'una altra societat.

D'altra banda, resulta molt important, per al renovament del pensament socialista, que un medi que en 20 anys passa d'un mode artesanal, precapitalista, de producció, a una organització

capitalista del treball, aporti al corrent socialista la seva experiència viscuda, ben diferent de la de les capes populars urbanes del segle XIX. Els pagesos són potser els més disponibles, els més nous, ja que accedeixen actualment al món industrial i estan prenent consciència de la seva condició de proletariat. Un socialisme que tracti amb menyspreu l'enriquiment que poden aportar els treballadors explotats en lluita ja no seria socialisme: el menyspreu no és socialista.

Molts pagesos deixaran el seu ofici, però de moment procuren viure'n. És ara, en el seu treball diari, que han de poder analitzar els mecanismes del capitalisme per accedir a una consciència de classe. Seria massa fàcil acusar-los, quan siguin treballadors de la indústria, de conservar un comportament petit-burgès, de ser els «gros» de la classe obrera, si avui els socialistes els consideressin una quantitat negligible o una força electoral de suport.

La producció de béns alimentaris no està a punt de desaparèixer. Pel seu potencial de producció, França, que disposa de la meitat de les terres conreables del mercat comú, continuarà donant feina a una quantitat important de treballadors en aquest sector. L'actitud dels qui fabricaran la «matèria primera» tindrà, en el terreny polític, repercussió entre els qui exerciran les seves activitats en aquest sector. En aquest sentit, la situació dels pagesos revesteix una importància particular.

La nostra societat urbana cada vegada necessitarà més espai. En l'actualitat, els pagesos administren aquest bé en vies de rerefacció. El seu comportament i la seva consciència política tindran una importància decisiva en la manera com el socialisme resoldrà l'ordenació del territori.

I finalment, a escala mundial, els treballadors del sector dels productes alimentaris són els més nombrosos.¹ No es tracta

1. Segons l'Organització Mundial del Treball (OMT), això ha canviat substancialment. Al 1991, la part de la població activa mundial que treballava al sector agroalimentari era el 44 %. Les dades més actualitzades de l'OMT indiquen que en l'actualitat són 1 000 milions de persones, i suposen el 28%. (*N. de l'E*).

d'assimilar abusivament les condicions de vida i de treball de tots els pagesos, però el moviment socialista, internacionalista per naturalesa, ha d'enfrontar-se als problemes que se'ls plantegen a aquests sectors socials.

Alguns diran que la perspectiva descrita és irreal: els mecanismes d'explotació capitalista són denunciats amb violència, es proposa una lluita sistemàtica, però, on volen anar a parar? I a banda, en quin país s'ha creat ja un socialisme autènticament alliberador?

Una part dels qui faran aquesta crítica se'n serviran com a coartada per amagar la seva complicitat amb el sistema econòmic actual. Nosaltres els podem contestar que, si els mecanismes d'aplicació del socialisme a l'agricultura no estan descrits detalladament, coneixem perfectament, en canvi, el futur que el capitalisme li reserva a la pagesia.

És extraordinari veure persones que es fan dir militants i que proclamen que les facultats creadores de les persones no han de ser ofegades, tot esperant que se'ls presenti, ja ben enllestit, un model de societat més humà. Al nostre país, segons aquests derrotistes, la imaginació ja no tindrà la paraula? Hem d'esperar que altres tinguin experiències, o que els teòrics defineixin fil per randa un nou model de societat per a copiar-lo servilment? En realitat, existeix una diferència fonamental de situació entre la Rússia del 1917, posem per cas, i la França d'avui: un país desenvolupat industrialment, alfabetitzat des de fa tres generacions, amb una experiència política i social considerable. El model de socialisme autoritari que refusem està indisolublement vinculat a la pobresa dels països on s'ha implantat, on, per manca de facultat suficient d'expressió popular, els seus dirigents han fet una crida a l'«entusiasme» de les masses, emmarcades per un poder de tipus militar.

En l'estat de desenvolupament actual del nostre país, podem i hem de construir un tipus de societat en la qual les relacions entre les persones siguin tan poc jeràrquiques i dominadores com sigui possible. Les decisions s'hauran de prendre com més a prop dels interessats millor: per exemple, es tracta de restituir als treballadors el màxim de poder de decisió a les empreses on

exerceixen les seves activitats. Es tracta de construir un sistema en el qual els treballadors productors tinguin el poder. Som conscients que aquests poders estaran limitats per les exigències de la planificació, però aquesta haurà de ser profundament democràtica, sancionada pel control polític.

Seria inútil, d'altra banda, pretendre imposar als francesos un socialisme que posés la llibertat entre parèntesis. Tenim prou confiança en el poble, en els treballadors, per saber que aprofitaran les seves llibertats econòmiques conquerides col·lectivament per conservar el control dels aparells de producció, dels quals són els veritables propietaris.

No tornarem a insistir en les nostres propostes referents a la propietat de la terra i a la cooperació. Aquells que hagin analitzat aquests passatges sense cap mena de prejudici hi hauran descobert les nostres perspectives socialistes concretes. Addicionalment, hem volgut plantejar alguns problemes més generals, per tal de deixar ben clar que el nostre projecte de societat s'inscriu en un sistema global, però aquest sistema no serà mai una subjecció preparada prèviament.

Unes paraules per acabar: molta de la gent que hagi llegit aquest llibre, principalment entre la pagesia, potser hauran reaccionat davant de la utilització d'un vocabulari no habitual, com ara socialisme, proletariat, lluita de classes, burgesia, etc. D'altra banda, el fet que la violència sigui considerada com un mitjà legítim de lluita també haurà contrariat un bon nombre de persones.

Aquest llenguatge ha estat utilitzat molt intencionadament: la pagesia entra en un nou univers tècnic-econòmic. En concret, hi trobem les forces capitalistes amb la seva violència institucional, legalitzada enfront dels productors. S'exposen a patir la seva condició d'explotats sense comprendre-la, sense combatre-la. Els fan descobrir immediatament la naturalesa del combat que pot acabar amb l'opressió de què són víctimes. I la presa del poder no serà cosa només de les comunitats agrícoles. La victòria dels treballadors desposseïts dels mitjans de producció —el proletariat— implica enfrontaments: el capitalisme és una forma de producció i d'organització de les relacions

humanes que té una determinada coherència i que es defensarà. En realitat, és aquest sistema desigual el que ens imposa la lluita de classes.

No es pot animar un gran nombre de treballadors a unir-se a aquest combat sense explicar quin és el nostre objectiu. Ara bé, l'experiència demostra que, entre el capitalisme i el socialisme, fins i tot si aquest adopta formes diverses, no hi ha res. És cert que la burgesia que controla el sistema pot ser més o menys autoritària, o més o menys social, però a la gent sempre se la tracta com a executant, com a animals encebats.

Tornar-li a l'home la seva dignitat, les seves facultats creadores, les seves facultats d'expressió col·lectiva, tot això no podrà fer-se sense dolor. Calia dir-ho, encara que hi hagi gent que s'escandalitzi.

En definitiva, aquest llibre només pretén ser el punt de partida d'una recerca i d'una reflexió que s'enriquiran amb les diverses experiències viscudes pels mateixos pagesos. Si pot contribuir una mica a enfortir el corrent socialista, haurà aconseguit el seu objectiu.

Impress el març del 2025
a Tauro Gráfica (Madrid)

